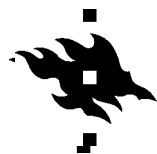

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

DIGIAIKA JA VANHEMMUUS
*– puheterapeuttien näkemyksiä vanhempien
mobiililaitteiden käytöstä*

Johanna Lahtinen
Pro gradu -tutkielma
Helsingin yliopisto
Lääketieteellinen tiedekunta
Logopedia
Joulukuu 2018
Ohjaaja: Kaisa Launonen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Lääketieteellinen tiedekunta		Laitos - Institution – Department	
Tekijä - Författare - Author Johanna Lahtinen			
Työn nimi - Arbetets titel Digiaika ja vanhemmuus – <i>puheterapeuttien näkemyksiä vanhempien mobiililaitteiden käytöstä</i>			
Title Digitalization and parenthood – <i>the views of speech therapists on the parents' use of mobile devices</i>			
Oppiaine - Läroämne - Subject Logopedia			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare – Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Kaisa Launonen		Aika - Datum - Month and year 12 / 2018	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 68 s + 3 liitettä
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>Tavoitteet. Mobiililaitteiden käyttö on lisääntynyt yhteiskunnassamme huomattavasti 2000 -luvulla. Erityisesti pienten lasten vanhempien laitteiden käyttö on herättänyt huolta asiantuntijoissa, mutta sen vaikutuksia lapsen kehitykseen ei ole juurikaan tutkittu. Varhaislapsuuden sosiaalisilla kokemuksilla on suuri merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Kiintymyssuhteen muodostuminen sekä sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen omaksuminen alkavat varhaisen vuorovaikutuksen tilanteissa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kartoittaa puheterapeuttien näkemyksiä pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käyttötottumuksista sekä niiden mahdollisista vaikutuksista lasten kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota etenkin lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen koettuun määrään ja laatuun sekä yhteiskunnallisiin tekijöihin.</p> <p>Menetelmät. Tutkimus toteutettiin haastattelututkimuksena. Haastateltavina oli kahdeksan puheterapeuttia Etelä-Suomen alueelta. Aineistonkeruussa käytettiin teemahaastattelua ja ne suoritettiin yksilöhaastatteluina. Äänitetyt haastattelut litteroitiin tekstimuotoon, ja aineistoa analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Tulokset ja johtopäätökset. Haastateltavat olivat huolissaan siitä, että vanhempien läsnäolo lasten kanssa vaikuttaa vähentyneen. Lasten käytösoireiden, tarkkaamattomuuden ja vuorovaikutuksen haasteiden koettiin lisääntyneen, ja sen katsottiin liittyvän osaltaan vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen ja vanhemman läsnäolon vähenemiseen. Lisääntyneen laitteiden käytön ajateltiin olevan todennäköisesti yksi tekijä, joka vaikuttaa tähän. Vanhempien kyky rajoittaa sekä omaansa että lasten laitteiden käyttöä ja siihen liittyvät asenteet koettiin osin pulmallisiksi. Vanhemman läsnäolo, lukeminen ja keskusteleminen lapsen kanssa on erityisen tärkeää lapsen suotuisalle kehitykselle. Vanhempien runsas mobiililaitteiden käyttö saattaa puheterapeuttien mielestä vaikuttaa laajasti lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen, ja sitä olisi hyvä käsitellä entistä avoimemmin heidän kanssaan.</p>			
Avainsanat - Nyckelord vuorovaikutus, kielen kehitys, mobiililaitte, älylaite, vanhemmuus, puheterapeutti, laadullinen tutkimus			
Keywords interaction, language development, mobile device, smart device, parenthood, speech therapist, qualitative research			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet) ethesis.helsinki.fi			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Faculty of Medicine		Laitos - Institution – Department	
Tekijä - Författare - Author Johanna Lahtinen			
Työn nimi - Arbetets titel Digiaika ja vanhemmuus – <i>puheterapeuttien näkemyksiä vanhempien mobiililaitteiden käytöstä</i>			
Title Digitalization and parenthood – <i>the views of speech therapists on the parents' use of mobile devices</i>			
Oppiaine - Läroämne - Subject Logopedics			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare – Level/Instructor Master's Thesis / Kaisa Launonen		Aika - Datum - Month and year 12 / 2018	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 68 pp. + 3 appendices
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>Objective In 20th century, the use of mobile devices has significantly increased in our society. Especially the time parents of small children spend on mobile devices has been of concern of the authorities, but the impacts of parents' use of mobile devices has hardly been studied. The social experiences of early childhood are of great importance considering the overall development of the child. The development of attachment and social and interaction skills begins in the early interaction situations of childhood. The purpose of this study is twofold: firstly, to survey the views of speech therapists on the parents' use of mobile devices, and secondly, to survey the possible effects of such mobile device use on the the development of children's linguistic and social skills. In addition to the societal factors, this study pays particular attention to the assessed amount and quality of interaction between the child and the parent.</p> <p>Method. The study was conducted as an interview study. Eight speech therapists from the Southern Finland area were interviewed. The data was acquired via individual theme interviews. Recorded interviews were transcribed, and the material was analyzed using qualitative content analysis.</p> <p>Results and Conclusions. The interviewees were concerned about the fact that parental presence has diminished. It was perceived, that there is an increase in children's problem behavior, and also in challenges regarding their attentiveness and social skills, and it was considered to be associated with the reducing of the parent-child interaction and the lack of the presence of the parent. Likely, the increased use of mobile devices was one of the factors in effect. The parents' ability to limit their and their child's mobile device use was partially considered to be problematic, as well as their attitudes regarding the limitation. Particularly parental presence and that the parent reads and discusses with the child is important for the child's beneficial development. The use of parent's mobile devices may have a wide impact on the development of the child's language and interaction skills. It would be important to discuss about parents' use of mobile devices more openly with them.</p>			
Avainsanat - Nyckelord vuorovaikutus, kielen kehitys, mobiililaite, älylaite, vanhemmuus, puheterapeutti, laadullinen tutkimus			
Keywords interaction, language development, mobile device, smart device, parenthood, speech therapist, qualitative research			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet) ethesis.helsinki.fi			

Sisäily

1	JOHDANTO	1
2	LAPSEN VARHAINEN KEHITYS	3
2.1	Varhainen vuorovaikutus	3
2.2	Kiintymyssuhde	5
2.3	Kognitiivinen ja kielellinen kehitys	6
2.4	Sosiaalinen kehitys	9
2.5	Vuorovaikutuksen ja kielen kehityksen haasteet	10
3	VANHEMMAN ROOLI VUOROVAIKUTUSTAITOJEN JA KIELEN OMAKSUMISESSA	12
3.1	Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus	12
3.2	Pienen lapsen ruutuaika	14
3.3	Älylaitteet ja sosiaalinen media osana vanhemmuutta	17
4	TUTKIMUSKYSYMYKSET	19
5	MENETELMÄ	19
5.1	Tutkittavat	20
5.2	Aineiston muodostuminen	21
6	TULOKSET	24
6.1	Mobiililaitteet osana perheiden arkea	24
6.1.1	Pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käyttö	24
6.1.2	Laitteiden rooli lasten arjessa	26
6.1.3	Vanhempien mobiililaitteiden käytön kartoittaminen	29
6.2	Mobiililaitteiden käytön vaikutukset	31
6.2.1	Vanhemman läsnäolo	31
6.2.2	Lapsen kielellinen kehitys	34
6.2.3	Lisääntyneet vuorovaikutuksen haasteet	35
6.3	Laitteiden yhteiskunnallinen merkitys	36
6.3.1	Mobiililaitteiden käyttö osana puheterapiaa	37
6.3.2	Vanhemman vastuu ja asioiden priorisointi kiireisessä arjessa	38
6.3.3	Vanhemmuuden rakentuminen ja yhteiskunnallinen vastuu vanhemmuuden tukemisessa	40
7	POHDINTA	42
7.1	Tulosten pohdinta	42
7.1.1	Läsnä olemisen väheneminen ja vuorovaikutuksen haasteet	43
7.1.2	Kielen kehittyminen jaetun toiminnan tilanteissa	45
7.1.3	Laitteiden rooli lasten arjessa	47
7.2	Menetelmän pohdinta	50
7.3	Jatkotutkimusehdotukset ja kliiniset sovellukset	53
7.4	Johtopäätökset	56
	LÄHTEET	57

1 JOHDANTO

Lapsi on syntymästään asti sosiaalinen ja ympäristöönsä suuntautunut (Bruner, 1983, 26; Mäkelä, 2003, 22), ja hän oppii kielen sekä omaksuu yleisesti hyväksytyjä vuorovaikutuskäytänteitä sosiaalisissa, vastavuoroisissa ja luonnollisissa tilanteissa (Bruner, 1983, 27; Conboy, Brooks, Meltzoff & Kuhl, 2015). Vanhempi voi omalla vuorovaikutuskäyttäytymisellään monin tavoin tukea lapsen kielellistä kehitystä, ja esimerkiksi vanhemman reagoidessa odotuksenmukaisesti lapsen aloitteisiin lapsi pyrkii enemmän kontaktiin hänen kanssaan (Rowe, 2012; Topping, Dekhinet & Zeedyk, 2011). Yksi tärkeimpiä sosiaalisia tilanteita vanhemman ja lapsen välillä on katseyhteyden syntyminen (Bruner, 1983, 70–71). Se edeltää jaetun tarkkaavuuden kehittymistä, joka mahdollistaa kyvyn oppia ymmärtämään ja jäsentämään kieltä sekä saavuttamaan keskusteluyhteyden toiseen ihmiseen (Bruner, 1983, 88). Kielellisen kehityksen lisäksi varhaisen hoivan laatu vaikuttaa ratkaisevasti lapsen kokonaiskehitykseen (esim. Bowlby, 1988; Davis, ym., 2017).

Mobiililaitteiden (älypuhelimien ja tablettien) käyttö on lisääntynyt maailmanlaajuisesti huomattavasti 2010 -luvulla, ja tämän on esitetty voivan vaikuttaa negatiivisesti vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen (Radesky, ym., 2014; Radesky, ym., 2015). Sekä sanallisen että ei-sanallisen vuorovaikutuksen heidän välillään on todettu vähenevän, mikäli vanhempi käyttää mobiililaitetta lapsen seurassa. Laitteella vietetyn ajan voidaan pelätä vaikuttavan negatiivisesti lapsen kehitykseen, mikäli se on pois lapsen ja vanhemman välisestä kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta ja muusta toiminnasta (Radesky, ym., 2014). Mobiililaitteiden käyttö lapsen seurassa myös saattaa lapsen tilanteeseen, jossa vanhempi on fyysisesti paikalla mutta ei läsnä. Tulisi tutkia, millaisia vaikutuksia tällä on pidemmällä aikavälillä, mikäli asetelma on toistuva. Vanhemman matkapuhelimen käytöstä johtuvan vuorovaikutuksen toistuvan katkeamisen on todettu vaikuttavan ainakin lapsen kielen omaksumiseen siten, että se hidastaa uusien sanojen oppimista (Reed, Hirsh-Pasek ja Golinkoff, 2017).

Suomessa asiantuntijat ja media ovat ottaneet kantaa digilaitteiden rooliin riippuvuuden aiheuttajana, ja aineettomien riippuvuuksien kehittymisessä ja ylläpitämisessä psykologisten tekijöiden on esitetty olevan olennaisessa osassa (Joona Taipale, 2017). Lastenpsykiatrian erikoislääkäri ja tutkija Marjukka Pajulo (2018) on nostonut kirjoituksessaan ”*Viekö älylaite vauvalta vanhemman?*” esille toiminnallisen addiktion vaaroja

vanhemmuudelle. Hänen mielestään tulisi selvittää sen haittoja vanhemmuudelle ja varhaiselle vuorovaikutukselle. Vuonna 2015 Yle uutisoi aiheesta otsikolla ”*Puhumattomat kolmevuotiaat uusi ilmiö – some varastaa vanhempien ajan*” (Yle, 2015). Juttua varten oli haastateltu puheterapeutti Päivi Huuskoa ja erityisopettaja Eeva-Liisa Ukkosta. He kertoivat uskovansa, että vähentynyt vuorovaikutus vanhempien ja lasten välillä olisi yhtenä syynä puhumattomien kolmevuotiaiden lasten määrän lisääntymiseen. Lisääntynyt älylaitteiden ja nimenomaan sosiaalisen median käyttö vie heidän nähdäkseen aikaa normaalilta arkiselta yhdessäololta ja keskustelulta.

Älylaitteiden pakonomaisen käytön on esitetty häiritsevän sosiaalisia suhteita (esim. Karadağ, ym., 2015). Kuitenkaan tutkimusta vanhempien laitteiden käytöstä lasten seurassa ja niiden vaikutuksista vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen ei ole tietääkseni juurikaan saatavilla. Tutkimukseni tarkoitus on puheterapeuttien kokemustiedon pohjalta lisätä ymmärrystä vanhempien mobiililaitteiden käytöstä perheissä ja sen mahdollisista vaikutuksista lapsen kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen. Puheterapeuttien näkemykset aiheesta voivat antaa arvokkaita, suuntaa antavia ja jatkotutkimuksen tarvetta herättäviä ajatuksia. Käsittelen asiaa varhaisen vuorovaikutuksen laadun ja vanhemman läsnäolon sekä vanhemman ja lapsen jaetun toiminnan pohjalta. Näiden lisäksi pohdin erilaisten tietoteknisten laitteiden käyttötapojen sekä vuorovaikutusasenteiden ja -normien siirtymistä vanhemmalta lapselle.

2 LAPSEN VARHAINEN KEHITYS

Hyvän varhaisen vuorovaikutuksen ja etenkin vanhemman hoivakäyttäytymisen ennustettavuuden tiedetään tukevan tärkeällä tavalla lapsen vuorovaikutustaitoja ja kehitystä yleisesti (Davis, ym., 2017; Feldman, 2007). Ennustettavissa oleva ja pysyvä vuorovaikutus on todennäköisesti tärkeä tekijä myös lapsen kyvyille oppia toimimaan tarkoituksellisesti (Messinger, Ruvolo, Ekas & Fogel, 2010). Vauva on syntymästään lähtien sosiaalisesti suuntautunut toiseen ihmiseen ja etenkin tutun vanhemman kasvoihin ja ääneen (Bruner, 1983, 26; Mäkelä, 2003, 22). Lapsi kiinnittyy vanhempaansa, ja heidän välilleen syntyy lapsen ensimmäinen ja tulevan elämän kannalta tärkeä ihmissuhde, kiintymyssuhde (Salo, 2002, 52). Turvallisessa ympäristössä lapsi kykenee suuntautumaan ympäristöönsä ja tutkimaan sitä omaksuakseen uusia taitoja (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 88; Salo, 2003, 62).

2.1 Varhainen vuorovaikutus

Lapsen tarvetta äidin hoivalle, kuten äidin suuntautumista ensisijaisesti lapseen, pidetään evolutiivisesti katsoen välttämättömänä (Bowlby, 1988, 4–5). Lapsen ja vanhemman välille syntyvät varhaiset kokemukset ovat lapsen kehityksen perusta, ja luovat pohjan myös hänen emotionaaliselle kehitykselleen (esim. Feldman, 2007; Launonen, 2007, 17–20). Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan vanhemman ja lapsen välistä viestintää lapsen kahden vuoden ikään saakka (Pesonen, 2010), ja siinä voidaan tarkastella vuorovaikutuksen laatua ja piirteitä, jotka vaikuttavat lapsen kokemukseen (Feldman, 2007; Launonen, 2007, 17–20). Mikäli hoito on ennustettavaa ja äidin säätelytaidot ja herkkyys lapsen viesteille tarkoituksenmukaisia, lapsi voi kokea olonsa turvalleiseksi. Lapsen huomiotta jättämistä sen sijaan pidetään hyvin haitallisena tämän kehityksen kannalta (Bruner, 1983, 27). Varhaisen vuorovaikutuksen laadun ja kiintymyssuhteen muodostumisen lisäksi äidin sensitiivisyys tukee myös myöhemmin lapsen suotuisaa kehitystä (Pesonen, 2010).

Pieni lapsi kohdataan tavalla, joka kannattelee vuorovaikutuksen syntymistä ja säilymistä sekä tukee lapsen ymmärtämistä ja osallisuutta (Bowlby, 1988, 4-5; Launonen, 2007, 34; Pinker, 1994, 278–279). Syntymän jälkeen vuorovaikutus koostuu lähinnä kosketuksesta, eli hoitotilanteista, sylistä ja silittelystä, sekä katseyhteydestä ja hoi-

vapuheesta. Lapsen kanssa ollessaan aikuinen viestii selkeästi ja yksinkertaisesti ja auttaa näin lasta ymmärtämään viestinsä haluamallaan tavalla. Vastasyntynyt lapsi toimii kokonaisvaltaisen aististimulaation varassa, joten hän ei kykene eriyttämään tai ymmärtämään eri aistien tarjoamaa sisältöä, mutta tiedostaa niiden yhteyden ja tunnistaa aistihavaintojen välisen mahdollisen eritahtisuuden ja ristiriidan (Salo, 2003, 54-55). Aikuinen luo lapselle turvallisen ääniympäristön ja samalla tukee – ehkä huomaamattaan – hänen puheen ja kielen oppimistaan (Launonen, 2007, 34; Pinker, 1994, 278–279). Pieni lapsi osaakin jo syntyessään tunnistaa oman äitinsä äänen, ja kuulojärjestelmä on herkostunut nimenomaan puheäänien taajuuksille (Kisilevsky, ym., 2003; Launonen, 2007, 27, 30). Näin lapsi voi varmistaa ympäristön turvallisuuden (Launonen, 2007, 31).

Lapselle suunnatun hoivapuheen luonnollisissa, kasvokkaisissa vuorovaikutustilanteissa on todettu tukevan hänen kielellistä kehitystään (Pinker, 1994, 278–279; Ramírez-Esparza, García-Sierra & Kuhl, 2014). Se on rytmiltään hitaampaa ja intonaatioltaan vaihtelevampaa kuin aikuiselle suunnattu puhe (Huotilainen, ym., 2005; Kuhl, ym., 1997; Pinker, 1994, 263–264). Tämä helpottaa jo kohdussa alkavaa äänteiden erottelua, jota lapsi tekee kuullessaan puhetta. Äänteiden erottelukyky etenee 6–12 kuukauden iässä universaalista kohti kielisidonnaista, jolloin lapsi herkistyy havaitsemaan erityisesti ympärillä puhutun, oman äidinkiелensä äänteitä (Best & McRoberts, 2003; Kuhl, Tsao & Liu, 2003; Lyytinen & Lyytinen, 2003, 93; Pinker, 1994, 263–265). Koska pieni lapsi on herkistynyt monikanavaiselle aististimulaatiolle, kokonaisvaltaisesti aisteja aktivoiva vuorovaikutus edistää lapsen kehittyvien kuulo- ja näköjärjestelmien järjestäytymistä (Dalton & Bergenn, 2011, 48; Davis, ym., 2017), ja toistuvat ärsykkeet tukevat myös varhaista kielen oppimista (Partanen, ym., 2013). Laadukkaan varhaisen vuorovaikutuksen tiedetään edistävän lapsen kielen oppimista varhaisvaiheista lukutaidon omaksumiseen asti (Kunnari & Paavola, 2012, 61).

Hoitotilanteissa ilmenevän lapsen ja vanhemman välisen synkronian on esitetty olevan erityisen merkityksellistä hyvässä hoidossa (Feldman, 2007). Sillä tarkoitetaan vuorovaikutuksen ajallista yhteensopivuutta ja yhdessä säädeltäviä kokemuksia. Synkronia ilmenee tunteiden ja käyttäytymisen tasolla ja voi olla tilanteesta riippuen joko samanaikaista tai vuorotonta yhdessä rakennettua toimintaa. Lapsen ja vanhemman yhdessä kokemat tilanteet ja toiminnan samantahtisuus tukevat lapsen psykososiaalista hyvinvointia ja luovat mahdollisuuden sosiaalisten taitojen, empatian ja itsesäätelyn kehittymiselle (Feldman, 1999; Feldman, ym., 2007). Lapsi tarvitseekin runsaasti aikuisen

tukea ja ohjausta näissä (Bruner, 1983, 26), ja erityisesti lapsen suurissa tunnereaktioissa aikuisen säätelyapu on välttämätöntä (Mäkelä, 2003, 26–29). Pienen lapsen tiedetään tarvitsevan tunteiden yhteensovittamista toisen mielen kanssa voidakseen hallita suuria kokemuksia ja niiden virittämiä, sekä negatiivisia että positiivisia, tunnetiloja. Tämä jaettu samantahtinen järjestelmä auttaa lasta kohtaamaan sellaisia tunnekuormia, joihin hän ei yksin kykenisi. Mikäli hän jää toistuvasti yksin tällaisissa tilanteissa, hän oppii välttämään avun pyytämistä ja pyrkii tyynnyttämään itse itsensä.

2.2 Kiintymyssuhde

Kiintymyssuhdeteorian kehittäjänä pidetään John Bowlbya, joka esitti jo 1960-luvulla, että lapsi kiinnittyy tai kiintyy ensisijaiseen hoitajaansa. Kiintymyssuhteen perusta syntyy ensimmäisen ikävuoden aikana ja määrittää ihmisen tapaa käyttäytyä myös myöhemmissä ihmissuhteissaan ja etenkin vaikeissa tilanteissa (Bowlby, 1988, 3). Bowlby korostaa äidin hoivakäyttäytymisessä tiettyjä piirteitä, jotka ovat välttämättömiä turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta. Varhaisiin kokemuksiin perustuen lapsi voi nähdä ihmissuhteet pääosin pysyvinä, turvallisina ja tyydyttävinä tai epävakaina, turvattomina ja ahdistavina. Kiintymyssuhdetta määrittää varhaisen vuorovaikutuksen laatu, jota ohjaa lapsen ja vanhemman välinen keskinäinen toiminta (Pesonen, 2010), ja tähän kahdenväliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat molempien yksilölliset piirteet (Pesonen, 2010; Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2012, 115).

Vanhemmuus on biologiaan pohjautuvaa käyttäytymistä, joka ohjaa vanhempaa hoitamaan lasta (Bowlby, 1988, 3–5). Vanhemmuutta ja sille tyypillistä kiintymyskäyttäytymistä muokkaavat kuitenkin kaikki elämän varrella koetut asiat, kuten vanhemman oma lapsuus ja ihmissuhteet sekä myös kokemus kyseisestä lapsesta. Varhaiset ihmissuhteessa olemisen tavat ja ihmisen toiminnan mallit syntyvät kiintymyssuhteen perusteella. Lapsi oppii, millainen käyttäytyminen on hyväksyttävää ja johtaa mahdollisimman tyydyttävään lopputulokseen. Lapsen varhaiset kokemukset itsestään ja toiminnastaan muiden keskuudessa pohjautuvat siis siihen tietoon, jota hän ympäristöstään toistuvasti saa. Kiintymyssuhteita ja niiden merkitystä on sittemmin tutkittu paljonkin erilaisista tarpeista ja lähtökohdista käsin. On todettu, että ihmissuhteissa toimimisen lisäksi ne ovat merkityksellisiä lapsen myöhemmän psyykkisen, sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen ja toimintakyvyn kannalta. Turvallinen kiintymyssuhde ennustaa lapsen

myöhempiä empatiakykyä (Murphy & Laible, 2013) ja sen on esitetty suojaavan häntä läpi elämän vahvan itsesääteilykyvyn kautta (Mäkelä & Salo, 2011).

Myös lapsen taipumus kiinnittyä vanhempaansa on biologisesti määräytynyt (Bruner, 1983, 25). Kiintymyskäyttäytyminen on välttämätöntä eloonjäämisen ja sosiaalistumisen kannalta (Bowlby, 1988, 4–5), ja sitä ohjaa lapsen tarve saada turvaa vanhemmastaan. Usein toistuvien tilanteiden myötä lapselle kehittyy mielikuva ja oletamus vanhemman saatavilla olosta (Mäkelä, 2003, 29–30; Salo, 2003, 61–64), ja tämän mielikuvan avulla hän kykenee yhä enenevissä määrin myös itse tyynnyttämään itsensä. Tämä mahdollistaa turvallisen irtautumisen vanhemmasta sekä tarkkaavuuden ja mielenkiinnon kohdistamisen laajemmin ympäristöön. Turvallisesti kiintynyt lapsi tutkii avoimesti ympäristöään, jolloin hänellä on hyvät edellytykset uusien kokemusten, taitojen ja tietojen saavuttamiselle (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 93; Salo, 2003, 62).

2.3 Kognitiivinen ja kielellinen kehitys

Pienellä lapsella on valmiudet oppimiseen ja uuden omaksumiseen (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 88–89). Hoitaja on lapsen varhaisvaiheissa hänen tärkein kontaktinsa maailmaan, ja hoitajan tuella hän luo myös muita yhteyksiä ympäristöön ja hankkii niistä kokemuksia (Bruner, 1983, 26; Mäntymaa & Puura, 2011, 18). Oppiminen onkin lapsen kehittyvän keskushermoston ja ympäristön jatkuvaa vuorovaikutusta (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 88, 94). Yhtäältä lapsen kehitystasoa tukevat toiminnot ja ärsykkeet mahdollistavat keskushermoston kehittymisen, ja toisaalta lapsi vaatii kehitystasonsa mukaisia ja sitä sopivasti haastavia tilanteita, jotta keskushermosto voisi jäsentyä ja mukautua uusiin toimintamalleihin (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 88–89, 94). Lapsi siis oppii oman kokemuksensa ja sitä seuraavan ymmärryksensä kautta (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 89).

Hermosto kehittyy nopeasti lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana (O'Mahony, ym., 2017). Havainnot ja kokemukset ympäristöstä syntyvät emotionaalisten vuorovaikutuskokemusten kautta ja vaikuttavat etenkin aivojen toiminnalliseen kehittymiseen, jolloin sitä ohjaavat ulkoiset ärsykkeet sekä hoivatilanteiden myötä syntyvät lapsen sisäiset kokemukset (Mäkelä, 2003, 24–25; Mäntymaa & Puura, 2011). Rinnakkaiset kognitiivinen, motorinen, kielellinen ja sosiaalinen kehitys johtavat näiden toiminnallisten alueiden välisten yhteyksien syntymiseen vanhemman tarjoaman stimulaation myötä

varhaisen vuorovaikutuksen tilanteissa (Davis, ym., 2017; Mäkelä, 2003, 14–17). Näin lapsen havainnot ja kokemukset ympäristöstä auttavat luomaan yhteyksiä ja jäsenneltyjä toimintakokonaisuuksia ympäröivästä maailmasta (Launonen, 2007, 22–34; Mäntymaa & Puura, 2011). Tämä antaa aivoille mahdollisuuden muovautua yksilöllisen elinympäristön vaatimuksiin ja luo puitteet myöhemmälle kehitykselle ja oppimiselle (Davis, ym., 2017; Launonen, 2007, 30; Mäkelä, 2003, 14–17; Punamäki, 2011; Rutter, 2011, 8–9). Jaetut, onnistuneet, emotionaaliset kokemukset myös edistävät lapsen halua tutustua ympäristöön (Bowlby, 1988, 5). Varhaisen vuorovaikutuksen tilanteissa ennustettavissa olevan, monikanavaisen viestinnän onkin todettu olevan yhteydessä myöhempään kognitiiviseen suoriutumiseen (Davis, ym., 2017; O’Mahony, ym., 2017). Mäntymaa ja Puura (2011) esittävät aivojen muovautuvuudelle kaksi muotoa, kokemusta odottavan ja kokemuksesta riippuvan muovautuvuuden. Edellisessä oppiminen ja kehittyminen vaativat tapahtuakseen ärsykkeen, kun taas jälkimmäisessä kyse on lapsen sisäisestä kokemuksesta ja sen aiheuttamista muutoksista aivoissa.

Pienellä lapsella on rajallinen kyky tiedon käsittelyyn (Bruner, 1983, 39). Samanlaisina toistuvat, tutut, ennakoitavat tilanteet tukevat vauvan muistiedustumien ja siten muistijärjestelmän kehittymistä (Bruner, 1983, 39; Launonen, 2007, 29–30). Aikuiset mukauttavat vauvalle kohdistamaansa viestintää sellaiseksi, että lapsen on helppo vastaanottaa sitä. He käyttävät viestinnässään kieltä ja kielen tukirakenteita. Kaiken tämän, ja ehkä nimenomaan ei-kielellisen viestinnän avulla, pieni lapsi ymmärtää aikuisen viestejä ja aikomuksia, vaikka hän ei ymmärrä vielä kieltä itsessään (Launonen, 2007, 29–30; Pinker, 1994, 278–279). Viestiessään lapselle käyttäen korostuneita ilmeitä aikuinen auttaa häntä samalla tunnistamaan, erittelemään ja säätelemään tunteitaan. Puheen prosodisia piirteitä ja vaihtelevaa intonaatiota voidaan käyttää hyväksi, kun lasta yritetään tyyntyttää tai innostaa. Aikuinen voi myös liikkua ja liikuttaa lasta eri tavoin, joko hitaasti halutessaan rauhoittaa lasta tai nopeasti halutessaan aktivoida häntä.

Lapsen oma motivaatio opittavaa asiaa kohtaan mahdollistaa toiston ja siitä seuraavien mielikuvien syntymisen ja muistiedustumien vahvistumisen (Launonen, 2017, 45; Lyytinen & Lyytinen, 2003, 100–102). Hän etsii syntymästään asti säännönmukaisuuksia ympäröivästä maailmasta (Bruner, 1983, 24–25). Niiden löytäminen mahdollistaa aikaisemmin opitun yleistämisen opittavaan asiaan, mikä edelleen helpottaa uuden omaksumista (Brooks & Kempe, 2012). Toisaalta aiemmin opittuun nähden ristiriidan eli eroavuuksien huomaaminen kertoo älykkyydestä (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 89, 101, 103). Varhaisista ajoista lähtien tarpeellisen informaation kerääminen ja muistiin

painaminen tapahtuu siten, että olennainen tieto priorisoidaan (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 100; Mäkelä, 2003, 13), sillä oppiminen tapahtuu muistin avulla. Tapahtumista ja kokemuksista luodaan jäsentyneitä kokonaisuuksia ja kategorioita, jolloin ne ovat helpommin hallittavissa.

Kielellä on hyvin keskeinen osa lapsen oppimisessa (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 92). Sen avulla hän viestii, on yhteydessä toisiin ihmisiin, hankkii ja jakaa tietoa, pyytää, sekä ilmaisee ajatuksiaan ja tunteitaan. Tyypillisesti kehittyvä lapsi oppii kielen luonnollisten hoiva- ja vuorovaikutustilanteiden myötä kielelle altistuessaan (Kuhl, 2007; Kuhl, 2014) ollessaan biologisesti suuntautunut ympäristöönsä ja etenkin toisiin ihmisiin (Bruner, 1983, 26; Trevarthen & Aitken, 2001). Kielen oppiminen tapahtuukin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisen ihmisen kanssa (Christakis, 2010; Kuhl, 2007; Kuhl, Tsao & Liu, 2003; Pinker, 1994), kun lapsi saa keskustelukumppaniltaan sosiaalisia vihjeitä ja suuntaa tarkkaavaisuuttaan tämän avustuksella (Bruner, 1983, 26; Kuhl, Tsao & Liu, 2003; Yurovsky & Frank, 2017). Jaetun tarkkaavuuden avulla lapsi oppii kohdistamaan katseensa opittavaan käsitteeseen kuullessaan samalla käsitteen nimen (Kuhl, Tsao & Liu, 2003; Yurovsky & Frank, 2017). Etenkin kyky ja motivaatio ylläpitää katsetta kohteessa ennustavat tulevaa sanojen oppimista (Brooks & Meltzoff, 2008). Tarkkaavuuden suuntaaminen ja ylläpitäminen kehittyvät temperamentin ja kokemusten yhteisvaikutuksen tuloksena (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 92).

Varhaisen sanojen oppimisen tiedetään olevan alusta lähtien vahvasti sosiaalisesti sitoutunutta (Yurovsky ja Frank, 2017). Sosiaalisen tiedon prosessoinnin oletetaan kehittyvän sen vaatimien havaintotoimintojen, kuten audittiivisen ja visuaalisen havaitsemisen ja tarkkaavuuden, myötä. Kielen oppimisessa myös muistin osuus on keskeinen, sillä kuuloärsykkeiden hyödyntäminen ja kuulonerottelutaitojen vahvistuminen vaativat tarpeeksi kehittyntä pitkäkestoista muistia (Partanen, 2013). Ympäristön jäsentäminen lapselle hänen omien, sisäisten mielikuviansa ja kielensä avulla onkin mahdollista vain muistin tuella (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 100). Lapsi oppii tuottamaan kieltä äänteiden oppimisen kautta yksisanaisin ilmaisin ja edelleen sanoja yhdistelemällä (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 92–100). Sanojen merkitysten oppimisen ja sanavaraston rikastumisen myötä hän kykenee ilmaisemaan itseään yhä monipuolisemmin. Eri sanaluokkien, morfologian (sanojen taivutusjärjestelmän) ja lauserakenteiden käyttö ilmentää lapsen ajattelua ja kognitiivista kehitystä.

2.4 Sosiaalinen kehitys

Ihminen mukauttaa biologisesti määräytyvän toimintansa ja ajattelunsa ympäröivään kulttuuriin (Bruner, 1983, 23). Lapsi onkin syntymästään asti sosiaalisen ympäristönsä osa, ja havaitsee ja kokee asiat sen kautta (Bruner, 1983, 26; Lyytinen & Lyytinen, 2003, 87–88; Yurovsky & Frank, 2017). Lapsi siis sosiaalistuu kieliympäristöönsä opimalla sosiaalisia taitoja erilaisten vuorovaikutuskokemusten myötä, yhteydessä muihin ihmisiin (Feldman, 2007; Lyytinen & Lyytinen, 2003, 87–88). Aluksi tämä tapahtuu yhdessä häntä kyvykkäämpien aikuisten kanssa ja myöhemmin myös vertaissuhteissa. Sosiaaliset taidot sekä kyky säädellä tunteita ja niiden aikaan saamia reaktioita alkavat kehittyä varhaisissa, jaetuissa tilanteissa, joissa aikuinen vastaa lapsen tarpeisiin ja vuorovaikutusaloitteisiin ja tukee tämän vuorovaikutuskäyttäytymistä (Bruner, 1983, 26; Mäkelä, 2003, 20–21, 26–27). Näiden jaetun tarkkaavuuden tilanteiden on todettu olevan yhteydessä myös lapsen myöhempiin sosiaalisiin taitoihin (Vaughan Van Hecke, ym., 2007) ja sosiaaliseen aktiivisuuteen (Gerhold, Laucht, Texdorf, Schmidt & Esser, 2002). Vanhemman pyrkimyksen tukea keskinäistä, turvallista vuorovaikutusta lapsen kanssa tiedetään edistävän lapsen emotionaalisia ja sosiaalisia taitoja (Rispoli, McGoe, Koziol & Schreiber, 2013).

Emotionaalisella läsnäololla (emotional availability) voidaan kuvata lapsen ja vanhemman välisen suhteen emotionaalista laatua ja jaettua emotionaalista yhteyttä (Biringen & Easterbrooks, 2012; Saunders, Kraus, Barone & Biringen, 2015). Käsite on saanut alkunsa John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriasta. Se on suhteen ominaisuus, johon sekä lapsi että aikuinen vaikuttavat omalla käyttäytymisellään. Sitä voidaankin tarkastella sekä lapsen että aikuisen näkökulmasta, ja molemmat osapuolet voivat osaltaan vahvistaa ja ylläpitää sen laatua. Aikuisen osalta emotionaalisen läsnäolon tekijät ovat sensitiivisyys, rakentavuus, tilan anto (nonintrusiveness) ja ei-vihamielisyys (nonhostility), lapsen osalta vastaanottavaisuus (responsiveness to the caregiver) ja osallistuminen (involvement of the caregiver). Aikuisen vastuulla on luoda riittävän fyysisen ja emotionaalisen läheisyyden myötä puitteet rakentavalle suhteelle, joka tukee lapsen turvallista itsenäisyyden kehitystä. Emotionaalista läsnäoloa on tarkasteltu sekä fyysisen että emotionaalisen saatavuuden kannalta (Biringen & Easterbrooks, 2012). Onkin välttämätöntä, että vanhempi on tarpeeksi, mutta ei tungettelevasti saatavilla.

Äidin emotionaalisen läsnäolon määrällä on todettu olevan merkitystä laajemminkin lapsen kehityksen kannalta, ja se on yhteydessä esimerkiksi lapsen sosiaalisiin taitoihin ja kykyyn käsitellä sosiaalista tietoa esikouluikässä (Ziv, Umphlet, Olarte & Venza, 2018). Emotionaalisen läsnäolon laatu voi ennustaa lapsen ja vanhemman välille syntyvää kiintymyssuhdetta sekä lapsen kykyä säädellä omia tunteitaan (Ziv, ym., 2018), sillä lapsen itsesäätelytaidot alkavat kehittyä varhaisten, toistuvien kokemusten myötä vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa (Mäkelä, 2003, 14, 20–21; Ziv, ym., 2018). Tähän hän tarvitsee kognitiivisesti ja omilta säätelykyvyiltään kykenevän aikuisen, joka palauttaa hänen mielensä tasapainotilan ja tukee näin hänen oman säätelyjärjestelmänsä kehittymistä. Lapsen emotionaalinen ja sosiaalinen kehitys ovat yhteydessä myös hänen tiedolliseen kehittymiseensä (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 89), ja lapsen tarpeisiin vastaavan vanhemmuuden on todettu edistävän esimerkiksi lapsen ongelmanratkaisukykyä kuten myös hänen kykyään sisäistää uusia taitoja (Landry, Smith & Swank, 2006).

2.5 Vuorovaikutuksen ja kielen kehityksen haasteet

Puheen viivästyminen muutoin tyypillisesti kehittyvällä lapsella saattaa liittyä moniin tekijöihin (Hammer, ym., 2017). Myöhään puhumaan oppivat lapset (engl. late talkers) tuottavat sanoja kahden vuoden iässä hyvin vähän tai eivät vielä yhdistele niitä (Ervast & Leppänen, 2010, 212; Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2012, 170). Noin puolet heistä saavuttaa ikäoverinsa puheen kehityksessä kolmannen ikävuoden aikana. Muilla puheen kehitys jatkuu hitaana ja ymmärtävän tai tuottavan kielen tai vuorovaikutustaitojen haasteet ovat ilmeiset (Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2012, 170), ja osalla näistä lapsista todetaankin myöhemmin kielellinen erityisvaikeus (Ervast & Leppänen, 2010, 212). Kielellinen erityisvaikeus voi ilmetä useilla kielen eri osa-alueilla puheen ymmärtämisessä tai tuotossa kuitenkin enemmän tietynlaisiin haasteisiin painottuen. Lapsi ohjataan puheterapeutin arvioon tavallisesti kaksivuotiaana, mikäli puheen kehitys poikkeaa selvästi tavanomaisesta, mutta selkeään ymmärtämisen vaikeuteen tai vuorovaikutushaluttomuuteen on syytä reagoida jo aiemmin (Savinainen-Makkonen, 2012). Puheterapeutin arvion perusteella lapsi otetaan seurantaan tai lähetetään jatkotutkimuksiin.

Myös niillä lapsilla, jotka vaikuttavat saavuttavan ikätoverinsa kielellisissä taidoissa, on tutkitusti muita suurempi mahdollisuus kohdata monenlaisia haasteita myöhemmässä kielenkehityksessään ja koulunkäynnissään (Hammer, ym., 2017). Kaksivuotiaana todettu puheen viiveisyys voi ennustaa heikkoa myöhempää sanavarastoa neljävuotiaana ja edelleen heikkoja lukemisen valmiuksia, matemaattisia taitoja ja käyttäytymisen haasteita viisivuotiaana. Heikot lukemisen valmiudet ja matemaattiset taidot viiden vuoden iässä voivat olla myös suoraan yhteydessä viivästyneeseen puheen kehitykseen kahden vuoden iässä. Lapsen varhaisilla kielellisillä taidoilla onkin todettu olevan yhteys myöhempisiin akateemisiin taitoihin, ja mikäli lapsi ei kaksivuotiaana yhdistele sanoja, voi se myöhemmin näkyä heikkoina luetun ymmärtämisen ja matemaattisina taitoina (Poll ja Miller, 2013). Kielelliset taidot kehittyvät kuitenkin vuorovaikutuksessa ympäristön ja rinnakkain muun kognitiivisen kehityksen kanssa. Myös kielellisesti tyyppillisesti kehittyneen kaksivuotiaan lapsen kehityskaari saattaa jossain vaiheessa poiketa tästä, jolloin hän tulee myöhemmin kohtaamaan kielellisiä haasteita.

Kehityksellisistä häiriöistä epätavanomaista vuorovaikutuskäyttäytymistä aiheuttavat esimerkiksi autismin kirjon häiriöt (ASD, Autism Spectrum Disorders). DSM5:ssä (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5) autismikirjon oireet jakautuvat kahteen oirekokonaisuuteen, joista ensimmäisen muodostavat vuorovaikutuksen ja kommunikaation poikkeavuudet ja toisen stereotypiat (Käypähoito, 2016). Yhdysvaltain kansanterveysviraston (Centers of Disease Control and Prevention, CDC) mukaan autismin kirjon häiriöiden esiintyminen kahdeksanvuotiailla lapsilla Yhdysvalloissa on lisääntynyt vuosien 2012 ja 2014 välisenä aikana 30 prosenttia (CDCa). Lisääntyminen koskee koko 2000-lukua siten, että vuonna 2000 1/150 lapsella oli ASD-diagnoosi, kun vuonna 2014 jo 1/59 lapsella oli kyseinen diagnoosi (CDCb). Autismin kirjon häiriöiden yleistymistä on tutkittu myös Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa ja läntisessä Australiassa, ja sen on todettu olevan kansainvälisesti katsoen nopeaa viimeisten 20 vuoden aikana (Atladotti, ym., 2015).

3 VANHEMMAN ROOLI VUOROVAIKUTUSTAITOJEN JA KIELEN OMAKSUMISESSA

Lapsen kieli kehittyy esikielellisten toimintojen myötä yhdessä vanhemman kanssa (Bruner, 1983, 31). Ympäristön ennustettavuus ja jaettu, vuorovaikutteinen toiminta luovat edellytykset kielen oppimiselle, ja lapsen aloitteisiin vastaamisen on esitetty olevan tehokkain keino vahvistaa hänen oppimiskokemuksiaan (Bruner, 1983, 27, 31). Ikätasoinen viestintä mahdollistaa lapsen kielen omaksumisen, ja aikuisen olisikin hyvä lapselle puhuessaan huomioida tämän kielelliset kyvyt (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 88–89, 94; Rowe, 2012). Vuorovaikutustilanteessa saatava palaute määrittää osapuolten toimintaa (Pesonen, 2010; Trevarthen & Aitken, 2001). Yhtäältä lapsen vuorovaikutusaloitteet sekä tarkoitushakuiset eleet ja ääntelyt edistävät vanhemman tarjoamaa mallintamista ja käsitteiden kielentämistä (Trevarthen & Aitken, 2001), ja toisaalta aikuinen tukee lapsen vuorovaikutuskäyttäytymistä vastaamalla tämän aloitteisiin (Bruner, 1983, 26).

3.1 Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus

Äidin ja lapsen vastavuoroisuus varhaisissa sosiaalisissa tilanteissa edeltää jaetun tarkkaavuuden syntymistä, ja vuorovaikutuksessa molemmat osapuolet voivat osaltaan vahvistaa sitä (Bruner, 1983, 27). Lapsi oppii kommunikoimaan kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa jaetun tarkkaavuuden tilassa (Conboy, ym., 2015; Messinger, ym., 2010), ja vanhemman oikea-aikainen reagointi vuorovaikutuksessa taas mahdollistaa lapsen tarkkaavuuden pysymisen vanhemmassa (Pesonen, 2010). Lasten ympäristöstään saamat kielelliset kokemukset vaihtelevat paljon, ja esimerkiksi ympäröivä kulttuuri vaikuttaa siihen, millä tavalla vanhempi on vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa (Genesee, Paradis & Crago, 2004, 29–30). Määrällisesti ja laadullisesti rikkaampi sanasto sekä pidemmät ja monimutkaisemmat lauserakenteet vaikuttavat suotuisasti lapsen sanastoon, vastausten pituuteen ja lauserakenteisiin (Hoff, 2013; Topping, Dekhinet & Zeedyk, 2011).

Äiti voi tukea lapsen oppimista luomalla tälle oppimista mahdollistavan ympäristön (Landry, Smith, Swank & Miller-Loncar, 2000). Lapsi hyötyy jaetun tarkkaavuuden hetkistä äidin osallistuessa hänen mielenkiinnon kohteisiinsa, sillä läsnä oleva ja

keskusteleva vanhemmuus tukevat lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Tämän lisäksi hyvät kielelliset ja vuorovaikutustaidot edelleen edistävät lapsen sosiaalista ja emotionaalista hyvinvointia (Topping, Dekhinet & Zeedyk, 2011). Vaikeudet ilmaista itseään ja ymmärtää toisia lisäävät käyttäytymisen haasteiden riskiä (Topping, ym., 2011), kun taas lapsen itsesääätelytaitojen tukeminen edistää positiivisten käyttäytymismallien omaksumista ja vähentää näin negatiivista reagoimista sosiaalisissa tilanteissa (Landry, Smith & Swank, 2006). Tunteista keskusteleminen lisää lapsen sosiaalista ymmärrystä (Ensor ja Hughes, 2008).

Varhaislapsuudella ja vanhemmuudella ajatellaan olevan suuri merkitys myös empatiakyvyn kehittämisessä (Taylor, Eisenberg, Spinrad, Eggum & Sulik, 2013). Vanhempien salliva asenne tunteiden näyttämistä kohtaan, keskusteleva ilmapiiri ja se, että omien että lapsen tunteiden nimeäminen ja sanoittaminen auttavat lasta ymmärtämään ja käsittelemään omia tunnetilojaan. On myös hyödyllistä, että vanhempi selvittää lapselle omaa käyttäytymistään ja sen syy-seurausyhteyksiä (Taylor, ym., 2013). Omien tunteiden tiedostaminen ja ilmaisu ovat merkityksellisiä myös lapsen sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen kannalta (Brophy-Herb, ym., 2011; Taylor, ym., 2013). Se mahdollistaa toisten ihmisten tunnetilojen ymmärtämistä ja empatiakyvyn kehittymistä. Empatiakyvyn oletetaan näin olevan voimakkaasti yhteydessä myös lapsen prososiaaliseen käyttäytymiseen. Mielen teoria ja kyky asettua toisen asemaan alkavat kehittyä jaetun tarkkaavuuden myötä (Mäkelä, 2003,34).

On todettu, että vanhempi voi tietyillä verbaalisen vuorovaikutuksen piirteillä tukea lapsen sanavaraston kehittymistä (Rowe, 2012). Sanaston omaksuminen on kiihvasta 18 kuukauden iässä (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 85), ja tällöin olisi tärkeää, että vanhempi kielellistäisi lapselle mahdollisimman paljon asioita (Rowe, 2012). Myös vanhemman puheen ja vuorovaikutuksen laadulliset piirteet vaikuttavat kielen oppimiseen. Lapsen ollessa 30 kuukauden iässä myöhempää sanavaraston kokoa on todettu määrittävän ennen kaikkea vanhemman lapselle osoittaman puheen monimuotoisuus ja myös harvinaisten sanojen käyttö. Tämän ikäisellä lapsella tutut, usein käytetyt sanat ovat jo vakiintuneet, joten sanaston rikastuttaminen uusilla, monipuolisilla ilmauksilla on tärkeää. Vanhemman puheen ei-kontekstuaalinen kerronnallisuus tukee lapsen sanaston kehittymistä 42 kuukauden iässä.

Lapselle ääneen lukemisen on todettu olevan monilla tavoin hyväksi hänen kehitykselleen (Weisleder, ym., 2018). Vanhemman kielellistämisen sekä lapsen ja vanhemman välisen jaetun tarkkaavuuden ja vuorovaikutteisen keskustelun on todettu li-

sääntyvän lukemistilanteissa (Gilkerson, Richards & Topping, 2017), ja sen uskotaan olevan erittäin hyödyllistä ymmärtävän sanaston ja työmuistin kannalta (Weisleder, ym., 2018). Myös kouluikäiselle lapselle säännöllinen ääneen lukeminen vaikuttaa suotuisasti tämän kielelliseen ja kognitiiviseen osaamiseen sekä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen laatuun. Lapselle lukiessaan vanhempi käyttää monipuolisempaa sanastoa ja monimutkaisempia lauserakenteita arkipuheeseen verrattuna (Demir-Lira, Applebaum, Goldin-Meadow & Levine, 2018). Amerikkalaisista alle kaksivuotiaista lapsista viidennekselle ei lueta lainkaan kirjoja ja puolelle lapsista kirjojen lukeminen on päivittäistä (Rideout, 2013).

Erilaiset häiriötekijät saattavat vaikuttaa vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatuun ja viedä vanhemman huomiota pois lapsesta, jolloin vuorovaikutus vähenee tai ei ole pysyvää ja ennustettavaa. Esimerkiksi taustalla päällä oleva televisio näyttää vähentävän aikuisen sitoutumista sosiaaliseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa (Kirkorian, Pempek, Murphy, Schmidt & Anderson, 2009). Tällaisessa tilanteessa vanhempi ei välttämättä tee itse aloitteita, ei huomioi lapsen tekemiä aloitteita, tai ei ota katsekontaktia lapseen puhuessaan tälle, minkä takia myös lapsi näyttää olevan sosiaalisesti passiivisempi. Puhetta ja keskustelussa esiintyviä vuoronvaihtoja näyttää olevan vähemmän, ja tämän oletettiin liittyvän yhtäältä siihen, että lapsi kiinnittää huomiota televisioon ja toisaalta siihen, että televisio häiritsee vanhemman keskittymistä lapseen (Christakis, ym., 2009).

3.2 Pienen lapsen ruutuaika

Pienten lasten runsaan ruutuajan on todettu olevan yhteydessä kielenkehityksen hidastumiseen (esim. Chonchaiya & Pruksananonda, 2008; Duch, ym., 2013b; Tomopoulos, ym., 2010). Amerikan pediatriyhdistys on asettanut suositukset lasten ruutuajalle siten, että yli kaksivuotiailla sitä olisi alle kaksi tuntia päivässä ja alle kaksivuotiaiden lasten ei tulisi altistua ruuduille lainkaan (Strasburger, ym., 2013). Tästä huolimatta useissa tutkimuksissa (esim. Downing, Hnatiuk & Hesketh 2015; Huber, Highfield & Kaufman, 2018a; Rideout, 2013; Vandewater, ym., 2007) on todettu, että kaksivuotiaiden ja sitä nuorempienkin lasten altistuminen digitaalisille sisällöille on yleistä ja kasvanut huomattavasti 2000 -luvulla. Televisio-ohjelmia myös tuotetaan nimenomaan pienille lapsille (Anderson & Pempek, 2005). Lasten ruutujen käyttö on hyvin runsasta etenkin vä-

hemmistöryhmien keskuudessa (Duch, Fisher, Ensari & Harrington, 2013a; Kabali, ym., 2015), mutta toisaalta kehittyneiden mobiililaitteiden ja opetuksellisten sovellusten käyttö keskittyy suurituloisten perheiden lapsille (Rideout, 2013). Amerikkalaisten 0–8-vuotiaiden lasten mobiililaitteiden käyttö kaiken kaikkiaan on lisääntynyt huomattavasti vuodesta 2011 vuoteen 2017 (Rideout, 2017).

Alle kaksivuotias lapsi tarvitsee sosiaalisia kokemuksia ja luonnollista vuorovaikutusta kieltä oppiakseen (Bruner, 1983, 39; Kuhl, Tsao & Liu, 2003; Pinker, 1994, 278; Yurovsky & Frank, 2017), eikä hänellä ole vielä juurikaan valmiuksia oppia kieltä ruudulta (Richert, Robb, Fender & Wartella, 2010; Richert, Robb, & Smith, 2011). On todettu, että esimerkiksi 8–16 kuukauden ikäisillä lapsilla ruutuajan lisääntyminen vaikuttaa haitallisesti suoraan sanavaraston kokoon (Zimmerman, Christakis ja Meltzoff, 2007). Runsaan ja aikaisen media-altistuksen on todettu ennustavan myös heikompia kognitiivisia ja kielellisiä taitoja (Chonchaiya & Pruksananonda, 2008; Tomopoulos, ym., 2010), ja yhteys on olemassa huolimatta siitä, oliko medialla opetuksellista sisältöä tai minkä ikäisille lapsille se oli suunnattu. Toisaalta median sisällöllä on todettu olevan merkitystä, sillä aikuisille suunnattujen ohjelmien katsomisen yhden ja neljän vuoden iässä on todettu olevan yhteydessä heikompiin kognitiivisiin taitoihin neljän vuoden iässä (Barr, Lauricella, Zack ja Calvert, 2010). Varhaisen ja runsaan television katselun on todettu myös ennustavan myöhempiä keskittymiskyvyn haasteita (Christakis, Zimmerman, DiGiuseppe & McCarty, 2004).

Mikäli ruutu-aika on pois lapsen kehitykselle tärkeästä muusta toiminnasta, kuten liikkumisesta, leikkimisestä ja vuorovaikutuksesta vanhemman kanssa, se voi vaikuttaa myös epäsuorasti negatiivisella tavalla lapsen kognitiiviseen kehitykseen (Zimmerman & Christakis, 2005). Myös ruudun katsominen itsessään saattaa olla haitallista lapsen kehitykselle, sillä se aktivoi paljon hänen aivojaan (Christakis, 2010). Nämä vaikutukset ovat olemassa huolimatta siitä, katsooko lapsi televisiota vai onko televisio päällä ainoastaan taustalla. Neljä- ja kuusivuotiailla lapsilla nopeasti etenevän fiktiivisen piirretyn, verrattuna hitaasti etenevään todenmukaiseen piirrettyyn tai vapaaseen leikkiin, on todettu heikentävän toiminnanohjaustaitoja (Lillard, Drell, Richey, Boguszewski & Smith, 2015). Ohjelman sisällöstä riippumatta kaikista edullisin vaikutus toiminnanohjaustaitoihin vaikuttaa olevan kirjan lukemisella. Sen sijaan opetuksellisten mediasisältöjen hyödyistä yli kaksivuotiailla lapsilla lapsen kehitykselle on näyttöä (Huber, Yeates, Meyer, Fleckhammer & Kaufman, 2018b). Vuorovaikutuksellisen ja opetuksell-

lisen sovelluksen käyttäminen lyhytaikaisesti voi vaikuttaa suotuisasti lapsen työmuistiin.

On myös todettu, että taustalla pyörivä televisio häiritsee lapsen keskittymistä leikkeihin ja vähentää varsinaista leikkiaikaa (Schmidt, Pempek, Kirkorian, Lund & Anderson, 2008). Television katselu voi olla haitallista myös lapsen myöhempien sosiaalisten taitojen kehittymiselle, sillä se vie aikaa sosiaaliselta vuorovaikutukselta ja vaikuttaa näin haitallisesti sosiaalisten käyttäytymismallien omaksumiseen (Pagani, Fitzpatrick, Barnett ja Dubow, 2010). Lukemisen ja ruutuajan on todettu vaikuttavan eri tavalla myös 8–12 -vuotiaiden lasten aivojen toiminnallisiin yhteyksiin (Horowitz-Kraus & Hutton, 2018). MRI –kuvantamisen (Magnetic resonance imaging) avulla on huomattu, että lukeminen vaikuttaa lisäävän sanojen tunnistamisesta vastaavan aivoalueen yhteyksiä kielestä, toiminnan ohjauksesta ja kognitiivisesta kontrollista vastaaviin aivoalueisiin, kun taas ruutuajan vaikutus on päinvastainen.

Vanhempien oma laitteiden äärellä viettämänsä aika (ks. myös Duch, ym., 2013a) ja heidän asenteensa lasten laitteiden käyttöä kohtaan ovat merkittävimmit tekijät lasten laitteiden käytössä (Lauricella, ym., 2015). Vanhempien oma ruutujen käyttö vaikuttaa myös heidän asenteisiinsa lasten ruutuainaa kohtaan (Solomon-Moore, ym., 2017). Vanhemmat, joiden oma television katselu sekä tietokoneen ja älylaitteiden käyttö ovat vähäisiä, taas todennäköisesti rajoittavat lastensa ruutuainaa ja suhtautuvat negatiivisesti sitä kohtaan. Vanhemmat vaikuttavatkin voimakkaasti lasten digitaalisten laitteiden, kuten television, älypuhelimien, tabletin ja tietokoneen, käyttöön (Lauricella, Wartella & Rideout, 2015). Alle kaksivuotiaiden lasten mobiililaitteiden käyttöön vanhempien asenteilla ei ole niin suurta vaikutusta. (Lauricella, ym., 2015)

Valtaosa median käyttöä kartoittavista tutkimuksista on tehty ulkomailta, mutta myös suomalaista tutkimusta median vaikutuksista lapsille on saatavilla. Esimerkiksi televisio-ohjelmien aiheuttamia pelkoja lapsilla ovat tutkineet Paavonen, Roine, Pennonen ja Lahikainen (2009) ja televisioaltistuksen vaikutusta lasten uneen Paavonen, Pennonen, Roine, Valkonen ja Lahikainen (2006). Lasten median käytön ongelmat, sen monien hyötyjen lisäksi, on tiedostettu myös Suomessa (Paavonen, ym., 2010). Media-kasvatuksen merkitys on ilmeinen ja on huomioitava, että median käyttö saattaa suorien negatiivisten vaikutusten lisäksi uhata muuhun toimintaan ja yhdessä olemiseen käytettyä aikaa. Vanhempien alle 10 -vuotiaiden lastensa kanssa viettämä aika onkin vähentynyt (Tilastokeskus, 2014). Uudempaa ajankäyttöön liittyvää tutkimusta tai tutkimusta pienten lasten media-altistuksesta Suomessa ei tietääkseni ole saatavilla.

3.3 Älylaitteet ja sosiaalinen media osana vanhemmuutta

Ihmiset käyttävät digitaalisia laitteita työelämässään ja vapaa-ajallaan ja etenkin älylaitteiden käyttö on lisääntynyt huomattavasti 2000 -luvulla. Laitteiden merkitys ja hyöty työskentelyn apuna, tiedonhaussa ja yhteydenpidossa on kiistaton. Mediassa on alettu kiinnittää huomiota erityisesti älylaitteiden ja sosiaalisen median rooliin ihmisten elämässä, ja tutkijat ja asiantuntijat ovat kiinnostuneet sen vaikutuksista. Sosiaalisen median on todettu voivan tarjota esimerkiksi tietoa ja sosiaalista tukea vanhemmuuteen (Haslam, Tee & Baker, 2017), mutta sosiaalisen median ja laitteiden käyttö voi olla myös liiallista (esim. Andreassen, Pallesen & Griffiths, 2017; Blackwell, Leaman, Trampusch, Osborne & Liss, 2017; Savci & Aysan, 2017). Valtaosalla ihmisistä käyttö on hallinnassa ja kohtuullista, mutta joillakin se voi olla pakonomaista ja riippuvaista (Andreassen, 2014; Lee, Chang, Lin & Cheng, 2014). Tällöin sosiaalisen median käyttö sosiaalisten suhteiden ylläpitäjänä ja yhteydenpidon välineenä saattaa itse asiassa heikentää sosiaalisten suhteiden laatua (Chotpitayasunondh & Douglas, 2016; Karadağ, ym., 2015; Lee, ym., 2014).

Älylaitteiden käytössä voi esiintyä ilmiö, jossa henkilö keskittyy laitteeseensa ja jättää ympäröivän keskustelun ja siihen kuuluvat henkilöt huomiotta (engl. phubbing, sanoista phone – puhelin ja snubbing – väheksyminen / loukkaaminen) (Chotpitayasunondh ja Douglas, 2016). Ilmiön katsotaan voivan vakiintua ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jolloin siitä muodostuu sosiaalinen normi. Tällöin läsnä olevien ihmisten huomiotta jättämiseen vastataan samalla tavalla, jolloin se koetaan hyväksyttävänä käytöksenä. Puhelimeen keskittyminen luonnollisessa vuorovaikutustilanteessa on kuitenkin yhdistetty älylaiteriippuvuuteen, joka voi olla seurausta ulkopuolelle jäämisen pelosta (engl. fear of missing out, FOMO). Useat tutkimukset (esim. Beyens, Frison & Eggermont, 2016; Casale, Rugai & Fioravanti, 2018; Karadağ, ym., 2015) vahvistavat tätä havaintoa.

Aineettomat eli toiminnalliset riippuvuudet syntyvät todennäköisesti sekä sosiaalisten, kulttuuristen, biologisten että psykologisten tekijöiden yhteisvaikutuksen tuloksena, ja ne voivat vaikuttaa haitallisesti esimerkiksi ihmisten sosiaalisiin suhteisiin ja toimintakykyyn (Andreassen, 2014). Toiminnallisten riippuvuuksien voidaan katsoa olevan monella tavalla verrattavissa aineellisiin riippuvuuksiin (Andreassen, 2014; Grant, Potenza, Weinstein & Gorelick, 2010). Aineellisissa riippuvuuksissa on tavallis-

ta, että riippuvuudesta johtuen vanhemman on vaikea asettaa lapsen tarpeita etusijalle (Salo & Flykt, 2013). Aineettomissa riippuvuuksissa psykologiset tekijät todennäköisesti korostuvat, ja näitä riippuvuuksia tulisikin tarkastella laajemmin (Taipale, 2017). Näin voitaisiin oppia ymmärtämään toiminnallisten riippuvuuksien suhdetta aineellisiin riippuvuuksiin ja myös pakkohäiriöihin nykyistä paremmin.

Älylaitteiden käyttö on yleistynyt myös perheissä ja aikuisen ja lapsen yhteisissä tilanteissa. Mobiililaitteiden käyttö esimerkiksi osana ruokailutilanteita on tullut normaaliksi osaksi ihmisten toimintakulttuuria ja saattaa näin häiritä vuorovaikutusta perheessä (Radesky, ym., 2015). Mikäli laite häiritsee toistuvasti vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, se saattaa vaikuttaa negatiivisesti lapsen kehitykseen (Radesky, ym., 2014). Phubbing-ilmiötä on tutkittu aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa, jossa aikuiset vuorovaikutuskumppanit määrittelevät tasavertaisesti sosiaalisia normeja (Chotpitayasunondh & Douglas, 2016). Vanhemman ja lapsen välillä ilmiö voi kuitenkin olla ongelmallinen lapsen kannalta, mikäli hän jää huomiotta ja yksin.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus ja jaettu toiminta edistävät lapsen kielen ja sosiaalisten taitojen kehittymistä (Bruner, 1983, 27; Feldman, 2007). Vanhemman mobiililaitteiden käyttö lapsen seurassa voi kuitenkin vaikuttaa haitallisesti heidän väliensä vuorovaikutukseen (Pajulo, 2018; Radesky, ym., 2014; Radesky, ym., 2015) ja esimerkiksi hidastaa uusien sanojen oppimista (Reed, ym., 2017). Myös lapsen varhain aloitettu ja runsas laitteiden käyttö voi vaikuttaa epäsuotuisasti lapsen kehitykseen (Tomopoulos, ym., 2010; Zimmerman, ym., 2007). Tämän tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa puheterapeuttien näkemyksiä pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käytöstä ja ymmärtää sen mahdollisia vaikutuksia lapsen varhaiseen kielen oppimiseen ja vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Lisäksi haluttiin ymmärtää laitteisiin liittyviä yhteiskunnallisia tekijöitä ja merkityksiä, sekä laitteiden käytön ja siihen liittyvien asenteiden siirtymistä vanhemmilta lapsille. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millaista puheterapeutit kuvailevat vanhempien mobiililaitteiden käytön olevan ja millä tavalla se heidän mielestään näkyy perheiden arjessa?
2. Millaisia vaikutuksia vanhempien mobiililaitteiden käytöllä voi puheterapeuttien mielestä olla lapsen kehitykselle?
3. Millaisia yhteiskunnallisia arvoja lasten ja heidän vanhempiansa mobiililaitteiden käyttöön puheterapeuttien mielestä liittyy?

5 MENETELMÄ

Tutkimus toteutettiin haastattelututkimuksena. Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua, sillä se mahdollistaa saadun tiedon syventämistä ja täsmentämistä, ja suorassa vuorovaikutuksessa on luontevaa suunnata kysymykset joustavasti kulloinkin haluttuun teemaan (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 34–35; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010, 204). Haastattelurunko laadittiin tutkimuksen tarkoitukseen ja aiheeseen liittyvien teemojen pohjalta. Samassa tutkimustarkoituksessa tehtyjä tutkimuksia ei tietääkseni ollut saatavilla, joten teoriakootia alettiin luoda lapsen varhaisen kehityksen pohjalta. Käsiteltäväksi otettiin asioita, joiden tiedetään olevan merkityksellisiä laadukkaan vuorovaikutuksen kannalta.

5.1 Tutkittavat

Haastateltaviksi etsittiin pienten lasten kanssa työskenteleviä puheterapeutteja, jotka olisivat työskennelleet alalla vähintään 10 vuotta. Näin he olisivat työssä ollessaan kokeneet mobiililaitteiden yleistymisen. Haastatellut rekrytoitiin mukaan tutkimukseen Puheterapeuttiliiton kautta. Liiton toimistosihteerin välitti vuoden 2018 huhti–kesäkuun välisenä aikana kutsun tutkimukseen liiton paikallisosastojen jäsenille Uudenmaan, Kanta-Hämeen, Päijät-Hämeen, Varsinais-Suomen, Pirkanmaan, Satakunnan ja Kymenlaakson maakunnissa. Neljä haastateltua ilmoittautui mukaan tutkimukseen tätä kautta, loput haastatelluista kutsuttiin tutkimukseen ottamalla heihin suoraan yhteyttä, kolmeen henkilökohtaisen kontaktin kautta ja yhteen liiton kautta rekrytoidun haastatellun välityksellä.

Haastatellut saivat rekrytoinnin yhteydessä sähköpostitse luettavakseen tutkimustiedotteen (liite 1), jossa kerrottiin tutkimuksen taustasta, tarkoituksesta ja tavoitteista. Tiedotteessa informoitiin haastateltuja myös haastatteluun liittyvistä käytännön asioista ja haastatellun oikeuksista. Haastateltuihin pidettiin yhteyttä sähköpostin välityksellä ja näin sovittiin haastattelun ajankohdasta ja haastattelupaikasta sekä käsiteltiin mahdollisesti esiin nousseita kysymyksiä. Osa haastatelluista halusi jo ennen haastattelua kuulla tarkemmin käsiteltävistä aihealueista, jolloin heille kerrottiin yksityiskohtaisemmin haastattelun teemoista. Tutkimuslupaa ei tämänkaltaisessa tutkimuksessa tavallisesti tarvita. Yhden haastatellun työnantaja kuitenkin pyysi tutkimuslupan hakemista, joten tälle työnantajalle tutkimuslupahakemus lähetettiin ja lupa (VD/4571/13.00.00/2018) saatiin hyvissä ajoin ennen haastattelua.

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla kahdeksaa puheterapeuttia Etelä-Suomen alueelta. Haastateltujen joukosta muodostui heterogeeninen ja monipuolinen, sillä mukana oli sekä perusterveydenhuollossa, erikoissairaanhoidossa että yksityisellä puolella työskenteleviä puheterapeutteja. Yhdellä haastatellulla oli kahden vuoden työkokemus, muut olivat työskennelleet alalla pidempään. Seitsemän haastateltua työskenteli pääsääntöisesti pienten, alle kouluikäisten lasten parissa ja yksi esikouluikäisten ja kouluikäisten lasten parissa.

5.2 Aineiston muodostuminen

Tutkimus päätettiin toteuttaa haastattelututkimuksena, sillä sitä pidetään sopivana tiedonkeruumenetelmänä haluttaessa kartoittaa ja kerätä tietoa aiheesta, jota ei ole aikaisemmin juurikaan tutkittu (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 34–35). Teemahaastattelussa tiettyjen, ennalta määrättyjen teemojen käsittely on keskiössä (Leinonen, Otonkorpi-Lehtoranta & Heiskanen, 2017, 89), joten tutkimuksen viitekehys ja haastattelurunko (liite 3) laadittiin muodostamalla haastattelun keskeiset teemat tutustumalla huolellisesti aiheeseen läheisesti liittyvään teoriaan ja tutkimustietoon (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 48, 66). Haastattelurungon avulla pyrittiin keräämään puheterapeuttien näkemyksiä pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käytöstä ja sen mahdollisista vaikutuksista lapsen kehitykseen. Tutkimuksessa oli keskeistä saada esiin haastateltujen omia, henkilökohtaisia, ammattitaidon myötä muodostuneita näkemyksiä ja kokemuksia. Tämä on mahdollista teemahaastattelun avulla, sillä se korostaa haastateltavan asiantuntijuutta sekä tutkittavalle asialle antamia merkityksiä (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 48; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2010, 205).

Haastattelut toteutettiin kevään ja kesän 2018 aikana haastateltujen toiveiden mukaisesti heidän työpaikoillaan rauhallisissa tiloissa yksilöhaastatteluina. Ennen haastattelun alkua tutkittavia pyydettiin allekirjoittamaan suostumuslomake (liite 2), jossa esitettiin tutkimuksen tarkoitus, kerrottiin haastattelun yksityisyydensuojasta ja oikeuksista sekä tutkimuksen tekijän oikeuksista aineistoon liittyen. Haastatelluille esitettyjen kysymysten järjestys ja muoto saattoivat hieman vaihdella. Tarvittaessa esitettiin tarkentavia kysymyksiä ja haastattelun esiin tuomien asioiden myötä joihinkin aiheisiin syvennyttiin enemmän tekemällä lisäkysymyksiä (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 184). Varsinaisten haastattelukysymysten jälkeen haastatelluille annettiin vielä mahdollisuus kertoa tärkeiksi kokemiaan asioita ja haastattelun myötä heränneitä ajatuksiaan. Tämä antoi heille mahdollisuuden tuoda esiin sellaisia asioita, joita haastattelija ei välttämättä ollut osannut kysyä.

Aineisto kerättiin haastattelijan omalla videokameralla siten, että kamera oli suunnattu seinään, jolloin analysoitavaksi saatiin äänitallenne. Yksi haastattelu videoitiin, koska haastateltu käytti puhuessaan runsaasti eleitä ja koki itse, että haastattelun litterointi tekstimuotoiseksi saattaisi näin olla helpompaa. Esihaastattelun eli ensimmäisen haastattelun jälkeen haastattelurunkoa muokattiin lisäämällä yksi kysymys haastat-

telussa esiin nousseen teeman mukaisesti. Haastattelujen kesto vaihteli 38 minuutin ja 76 minuutin välillä. Haastatellut olivat tietoisia oikeudestaan keskeyttää haastattelu ja heillä oli mahdollisuus missä tahansa tutkimuksen vaiheessa ottaa yhteyttä tutkimuksen tekijään saadakseen lisää tietoa tutkimuksesta.

Tallenteet purettiin tekstimuotoon litteroimalla ne Word-tiedostoiksi. Haastatteluaineistosta tehtävää sisällönanalyysia varten vain haastattelujen asiasisällöillä on merkitystä (Ruusuvuori & Nikander, 2017, 427–428), minkä takia tässä tilanteessa karkealitteraatti oli tarkkuudeltaan asianmukainen ja riittävä. Sisällön kannalta merkittömät täytesanat, toistot, puheen prosodiset piirteet ja tauot jätettiin merkitsemättä. Luettavuuden helpottamiseksi tekstimuotoiseen aineistoon lisättiin pisteet, pilkut ja isot alkukirjaimet. Haastatelluista käytettiin litteroinnista lähtien aineiston analysoinnin tukena ja tulosten raportoinnissa koodeja A, B, C, D, E, F, G ja I ja haastattelijaan viitattiin koodilla H. Litteroitua aineistoa oli yhteensä 77 sivua. Aineiston analyysin kannalta litterointi on keskeinen työvaihe, sillä tutkija tekee valintoja omista tutkimuksellisista tarpeistaan käsin ja muodostuva aineisto muokkaantuu näiden valintojen myötä (Ruusuvuori & Nikander, 2017, 437).

Aineistoa jäsennettiin ja analysoitiin litteroinnin lomassa. Litteraattien valmistuttua tekstimuotoisesta aineistosta luotiin yksi Word-tiedosto. Tämän jälkeen tutkimuskysymysten kannalta oleellisia sisältöjä alettiin rakentaa kokonaisuuksiksi. Nämä kokonaisuudet eli varsinaiset tulokset jäsennettiin värikoodein teemoihin, ja tulokset siirrettiin edelleen omaan Word-tiedostoonsa. Aineiston esittäminen ja kuvailu teemoittain onkin tavallista aineiston raportoinnissa (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 193). Tulosten jäsennystä jatkettiin otsikoinnin avulla jakamalla pääteemat edelleen alateemoihin. Aineiston sisällöllisen rikkauden ja monimuotoisuuden vuoksi tutkimuskysymyksiä oli tarpeen miettiä uudelleen. Kysymyksiä muotoiltiin ja yhdisteltiin tulosten jäsennyksen ja tasapainoisen esityksen kannalta edullisella tavalla. Tiedetyt aiheet, kuten yhteiskunnalliset asiat ja vanhempien laiteriippuvuus, olivat nousseet aineistosta odotettua selkeämmin esiin. Ne pitivät sisällään tutkimuksen tarkoituksen kannalta oleellisia näkemyksiä ja arvokasta kokemustietoa. Yhteiskunnallisista asioista luotiin oma tutkimuskysymyksensä. Tulosluvun tasapainottamiseksi vanhempien käytön kartoittaminen yhdistettiin vanhempien mobiililaitteiden käyttöä tarkastelemaan lukuun.

Tulosluku jaettiin uusia tutkimuskysymyksiä mukaillen teemoihin ja nämä edelleen aineiston tarjoamien aiheiden perusteella alalukuihin. Ensimmäiseksi pääteemaksi muotoutui *Mobiililaitteet osana perheiden arkea*. Tämä sisälsi vanhempien käytön, sen

kartoittamisen sekä mobiililaitteiden roolin lasten arjessa. Nimenomaan vanhempien käyttötottumuksien ja heidän tarjoamansa mallin ja asenteidensa siirtyminen vanhemmilta lapsille oli yhtenä mielenkiinnon kohteena. Toiseksi pääteemaksi tuli *Mobiililaitteiden käytön vaikutukset*. Puheterapeuttien pohdinnat olivat hyvin monipuolisia, joten se jaettiin aineistossa esiin tulleiden, erilaisten vaikutusten perusteella läsnäoloa, vuorovaikutusta ja kielen kehitystä käsitteleviin alalukuihin. Kolmanneksi pääteemaksi aineistolähtöisesti luotu luku *Laitteiden yhteiskunnallinen merkitys* osoittautui myös hyvin laajaksi ja jakaantui niin ikään useisiin alalukuihin. Tämä sisälsi myös laitteiden käytön osana puheterapiaa. Aineistosta haluttiin nostaa esiin yhteiskunnallisen muutoksen ja merkityksen kannalta tärkeitä ja kantaa ottavia huomioita.

Tulokset edustivat haastateltujen puheterapeuttien omakohtaisia kokemuksia ja henkilökohtaisia näkemyksiä käsitellyistä aiheista ja ne rakentuivat tutkimuksen tarkoituksen ja aineiston antaman sisällön ohjaamina. Tutkijan tulkinnat aineiston sisältämistä vastauksista edustivat tavallisesti yleistä näkemystä aiheesta. Tällöin tulos esitettiin muodossa ”*Puheterapeutit kertoivat uskovansa...*” tai ”*Haastatellut kertoivat huomaaneensa...*”. Mikäli tulkinta edusti vain osan haastatelluista näkemystä, se oli ilmaistu esimerkiksi kirjoittamalla *suurin osa, puolet* tai *neljä seitsemästä*. Tulosten raportoinnin tukena käytettiin sitaatteja, jotka edustivat vastauksia yleisemmin tai olivat muulla tavoin sisällöllisesti paljon puhuvia, ytimekkäitä ja merkityksellisiä. Jokaiselta haastatellulta pyrittiin esittämään puheenvuoroja tasapuolisesti. Joillakin haastatelluista oli enemmän kerrottavaa jostakin tietystä teemasta, jolloin häneltä saattoi olla useampi sitaatti tässä yhteydessä.

Sitaatteja muokattiin luettavuuden helpottamiseksi siten, että vastauksen kannalta merkityksettömiä kohtia poistettiin ja tämä merkittiin sitaattiin katkoviivalla ---. Raportissa esitettiin kyseiseen sitaattiin liittyvä keskustelun konteksti ja aihekokonaisuuden tulkinta, jotta lukijan olisi mahdollista ymmärtää sitaattien tarjoama sisältö (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 195). Esitetyt kokemukset ja tulkinnat perustuivat haastateltujen puheterapeuttien havaintoihin siitä, kuinka vanhemmat suuntautuvat lapsen puheterapian vastaanotolla, ja mitä he kertovat perheiden arjesta. Kaikilla haastatelluilla oli kokemuksia myös tilanteista, joita he olivat vapaa-ajallaan kohdanneet.

6 TULOKSET

6.1 Mobiililaitteet osana perheiden arkea

Mobiililaitteet ovat osa lasten arkea kahdella tavalla. Ensinnäkin vanhemmat itse käyttävät laitteita, ja toisaalta jo hyvin pienillekin lapsille saatetaan tarjota älypuhelin tai tablettia joko rauhoittumisen avuksi, tai koska se on helppoa ja mahdollistaa vanhemmalle oman ajan. Monet lapset altistuvat liikaa mobiililaitteille, televisiolle ja kaiken kaikkiaan liikkuvalla, paljon visuaalisia ärsykeitä sisältävälle materiaalille. Joissakin perheissä vapaa-aika ikään kuin rakentuu laitteiden ympärille, ja niitä on paljon saatavilla. Laitteilla pelaaminen tai elokuvan katselu voi kuitenkin olla myös positiivisella tavalla perhettä yhdistävä tekijä.

6.1.1 Pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käyttö

Kaikki pienten lasten kanssa työskentelevät puheterapeutit olivat sitä mieltä, että suuri osa vanhemmista käyttää mobiililaitteita hyvin paljon. Tämä yhtenä tekijänä vaikuttaa vähentävän lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta ja muuta yhteistä toimintaa. Myös läsnä oleminen on vähentynyt ja monissa perheissä kommunikointi on haasteellista. Suurin osa haastatelluista kertoi vanhempien vuorovaikutuskäyttäytymisen muuttuneen myös puheterapian odotustilassa entiseen verrattuna siten, että leikkiminen, lukeminen ja keskustelu lasten kanssa ovat vähentyneet selvästi. Eräs haastateltu kuitenkin totesi, että osa vanhemmista myös rajoittaa omaa laitteidensa käyttöä lapsen seurassa.

"Tosi paljon vanhemmat käyttää mobiililaitteita, ja joskus voi olla niin, että lapsi joutuu kilpaileen siitä huomiosta, jos vanhempi on mobiililaitteella. --- En mä aattele, et se kaikissa perheissä niin menee tai et onks sitä enemmän, niin en ehkä osaa siihenkään sanoo. Tietyissä perheissä tuntuu, et se korostuu jotenkin paljon enemmän se laitteitten käyttö, et se on tosi suuressa osassa." (G)

"Kyl mä oon huomannu, et (mobiililaitteiden käyttö) on lisääntynyt. --- Saattaa olla, että koko se aika, jonka he (odotusaulassa) odottaa, vartti-kaksyht minuuttia, vanhempi räplää puhelintaan ja lapsi leikkii hiljaa, tekee palapeliä, tai kattoo kirjaa tai jotakin. --- Semmonen keskinäinen kommunikointi ja tavanomainen jutustelu vanhemman ja lapsen välillä on selkeesti ainakin tossa taukotilassa vähentynyt. Kyl mä vähä pelkään, et se on kotonakin." (I)

Puolet haastatelluista kertoi kokeneensa, että vanhempien mobiililaitteiden käyttö on häirinnyt vastaanottotilanteita. Puhelin on saattanut soida, tai sen käyttö on muulla ta-

voin häirinnyt puheterapiaa, kun vanhempi on keskittynyt laitteeseensa. Joskus puheterapeutti on voinut pyytää häntä siirtymään toisaalle puhumaan tai laittamaan puhelimen pois. Tällaisissa tilanteissa haastateltu on myös saattanut keskustella asiasta vanhempien kanssa ja herätellä heitä ajattelemaan läsnä olemisen tärkeyttä. Haastatellut kertoivat ymmärtävänsä, että jokaiselle tulee joskus puheluita ja viestejä, joihin täytyy vastata. Laitteen käyttö vastaanotolla koetaan kuitenkin pääsääntöisesti hämmentävänä. Mikäli vanhempi keskittyy puheterapiatilanteessa intensiivisesti laitteeseensa ja on poissaolevan oloinen, se herättää puheterapeutilla huolen siitä, onko tilanne kotona samanlainen.

”Vaikka otetaan joku terapiatilanne, jossa ollaan vanhemman ja lapsen kanssa. Koko ajan huri-see, ja vanhempi kippaa huomioon sinne jonnekin muualle, ni sit me ollaan kysytty: Luuleksä et tää on myös kotiloissa sellanen pulma, et huomaatko sul koko ajan kontakti katkee? Koko ajan teil vuorovaikutus katkee. Onks teillä koskaan kotona sellasta tilannetta, et te laitate ihan oikeesti kaiken muun pois ja viis minuuttii leikitte ihan vaan näin (näyttää käsillään ”vastakkain”) yhdessä? Kyl aika monet vanhemmat sit totee, et kyl ne (laitteet) aika paljo liikaa on päällä. He aika helposti kattoo, keltä tuli viesti, tai tuliks Facebook-viesti tai jotain.” (A)

”Suurin osa on ihan tosi aktiivisia. On sit niitäkin äitejä ja isiä, jotka eivät oo ihan niin läsnä siinä tilanteessa. Vähän niinku ne tois lapsen hoitoon, ja sit ne saattaa ite istua tossa huoneen nurkassa. --- Sit voi olla ehkä vähän vaikee keskustellakin vanhemman kanssa siitä tilanteesta, jos vanhemman oma huomio on mobiililaitteessa. Se herättää tietenkin itellä epäilyksiä, et okei, miten just kotona toimitaan.” (G)

Joskus terapiatilanteessa vanhempi on ikään kuin opissa, jotta hän voisi kotona yhdessä lapsen kanssa tehdä esimerkiksi äänneharjoituksia. Usein vanhemmat ovat vain seuraamassa terapiatilannetta, jotta olisivat tietoisia siitä, mitä siellä lapsen kanssa tehdään. Vanhempi saattaa olla uppoutunut puhelimeensa sen sijaan, että seuraisi lapsen ja terapeutin välistä työskentelyä.

”Mul on lapsi siinä, eli mun katsekontakti ei oo tähän vanhempaan, joka on usein täällä. Ja sit lapsi onnistuu jossain, mä sanon: ”hei kato nythän se...” Ni vanhempi on täällä (osoittaa viereensä) ihan omista jutuistaan ja (kysyy): ”Ai mitä, mitä siel tapahtuu?” Vaikka mä sanon alkuun, et nyt on tarkoitus, että sä seuraat, miten mä teen tätä, että sä sitten osaat sitä kotona tehdä.” (B)

”Aika moni vanhempi käyttää (puheterapiatilanteessa) kännykkää. Huomaa vanhemmista, et he on uppoutuneena siihen. --- (He) ei ees kuule mun puhetta, et joutuu sanoon uudelleen. Ja välillä sitten, et antaapa hänen olla, mepä jatketaan tässä. Ei vanhempi oo huomannukaan, että hänelle on puhuttu. Kyllähän se tottakai vaikuttaa siihen tilanteeseen. Mitä ne tietää ensinnäkin, et mitä tässä huoneessa tapahtuu. Ja varmaan se lapsi mielellään jakais sitä kokemusta vanhemman kanssa, että mä tässä nyt pelaan tätä peliä, kato nyt, kun mulla onnistuu nää harjoitukset.” (E)

Yksi haastatelluista työskenteli esikouluikäisten ja sitä vanhempien lasten kanssa, joten hänellä ei ammattinsa puolesta ollut kokemusta hyvin pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käytöstä. Hän ei ollut kokenut mobiililaitteiden häiritsevän terapiatilanteita yksittäistä poikkeusta lukuun ottamatta. Vanhempien laitteiden käyttö asiakasperheissä oli saattanut tulla esiin lapsen puhuessa siitä.

”Ei kyl täällä oo ollu havaittavissa, et vanhemmat käynnin aikana esimerkiksi ois puhelimella. Ihan joku yksittäinen poikkeus on saattanu olla, mut yleensä ovat tässä hetkessä mukana. --- Joskus on lapsi saattanu sanoo, että no iskä on koko ajan kännykällä.” (C)

Suurin osa haastatelluista kertoi todenneensa, että osan vanhemmista on vaikea rajoittaa omaa laitteiden käyttöään. Muutama heistä esitti, että kyseessä voi olla riippuvuus laitteista tai sosiaalisesta mediasta.

”Ne on varmaan vanhemmat niin riippuvaisia myöskin. Ja lapsetkin ovat riippuvaisia noist peleistä. --- Laitteita on kotona niin paljon, että kaikki on niiden äärellä.” (D)

”Nehän antaa nopeita palautteita ja virikkeitä sieltä. Ja jotain palkitsevuutta, et ne on vähän koukuttavia. Kun lukee uutisia, niin aina on joku klikkiotsikko, jonka voi klikata. Ja sä oot jatkuvasti tavoitettavissa. Tulee viestejä, ja sä kuulet, niin vaikee olla kattomatta, mitä sinne on tullu.” (C)

6.1.2 Laitteiden rooli lasten arjessa

Haastatellut korostivat yhdessä vietetyn ajan ja yhteisen toiminnan merkitystä pienten lasten kehitykselle. He kertoivat ajattelevansa, että hyvin pienet lapset eivät juurikaan hyödy digilaitteista, ja isommillakin lapsilla käytön tulisi olla hyvin rajoitettua. On kuitenkin paljon hyviä ja kehittäviä digitaalisia pelejä. Pelaaminen ja elokuvien katselu saattavat olla myös mukavaa yhdessä tekemistä lapsen kasvaessa. Haastateltujen mielestä aikuisen tulisi ottaa vastuu laitteiden käyttöön liittyvistä sisällöistä ja ajankäytöstä.

”Siellä on aika paljon hyvää mobiililaitteissakin, jos se mitä sieltä katsotaan ja mitä sillä tehdään, on lapsen ikätasoa vastaavaa toimintaa. Ei liian monimutkaista, selkeää, kivoja värejä, kivoja kuvia, jotain ihan hänen omalla äidinkielellään tapahtuvaa. Mutta mä näkisin, et sen pitäis olla tosi lyhyttä ajallisesti, mitä lapsi viettää niiden äärellä. Ja että vanhempi oivaltais sen, että kaikki ne pelit, kirjat, laulut, lorut, sylittely ja juttujen kertominen ja nimeäminen, tarinat, sadut, kaikki ne on, mitkä ajaa kyllä sen mobiililaitteen ohi mennen tullen. (I)

”Ei mul oo sinänsä mitään niitä vastaan. Must ne on aivan mahtavia, kivoja laitteita, kivoja sisältöjä ja kaikkee muuta. --- Mutta siel täytyy olla koko ajan vastuullinen, ajatteleva aikuinen vieres-

sä, joka miettii, onko tämä sisältö tämän ikäselte lapselle sopiva ja sit viel erikseen, vaikka se olis tämän ikäselte lapselle sopiva, niin onko se tälle lapselle sopiva?” (A)

Jos vanhemmat käyttävät itse paljon laitteita lapsen läsnä ollessa, he antavat sen herkästi myös pienelle lapselle, vaikka hän ei osaa sitä itse pyytää. Kännykkä tai tabletti saate-taan antaa lapselle, vaikka lelujakin olisi saatavilla.

”Tosi moni vanhempi antaa (laitteen) pienelle lapselle, et niitä tilanteita näkee harmittavan usein. Vanhempi joka käyttää ite paljon kännykkää, tablettia, antaa joka välissä myös lapselle käteen sen. --- Joidenkin perheiden kohalla päiväkotipalavereissa --- vanhemmalla on pienempi sisarus mukana, ja sille tosi pienellekin annetaan se oma kännykkä, ja laitetaan Youtube-videot pyöriin, et se (lapsi) on palaverin ajan päiväkodissa hiljaa. Välillä --- hakee päiväkodin henkilökunta lelua, - -- mut sit vanhempi antaa kännykän, ja leluilla jää leikkimättä.” (E)

Haastateltujen mukaan myös isot lapset käyttävät mobiililaitteita runsaasti, ja sen rajoit-taminen on usein vanhemmille haasteellista. Monet vanhemmat ovat kuitenkin tiedosta-neet runsaan laitteiden käytön vaikutukset lapseen ja kokevat tarvetta sen rajoittami-seen. Joskus puheterapeutit ovat nähneet aiheelliseksi puhua vanhemmille lasten ruutu-ajan rajoittamisesta.

”Mä uskon, et aika moni (rajoittaa lasten ruutuajaa), kun siitä on nykyään ollut uutisiakin, että kuinka paljon laitteiden käyttö hajottaa tarkkaavuutta. Must tuntuu, et --- useimmat vanhemmat on tietosia ainakin siitä lasten ruutuajasta. --- Aattelen, et ne voi olla sellasia kivoja porkkanoita ja välipaloja ja kehittäviäkin, mutta useimmille lapsille ne aiheuttaa semmosta, et ne on tarkkaamat-tomampia.” (C)

”Kun puhutaan siitä, niin kyllä (vanhemmat) yleensä tiedostaa, et se vaikuttaa. Onhan ne pelit ja ruudut sillä tavalla hyvä lapsenvahti. Sillon ei tarvii itse mitään keksiä tai olla lasten kanssa, et saa itse olla rauhassa, kun laittaa ne ruudut. Mut ne on huomannu senkin, et se kyl kosta-tuu. Ne (lapset) on ihan sekasin sen tunnin jälkeen. Ne menee seiniä pitkin, et eihän se sillä tavalla sitten oo ehkä se paras ratkaisu, vaikka hetken saa olla rauhassa. Sitten ne tappelee ja riehuu ja on ihan sekasin tunnepuolellakin.” (D)

Vanhemmat ovat usein ymmärtäneet rajoittamisen merkityksen, kun ovat kokeilleet sitä, ja huomanneet sen vaikuttavan positiivisella tavalla lapsen käyttäytymiseen tai puhee-seen.

”Vaikka se (rajoittaminen) ei aina onnistu tai oo helppoo, useimmat huomaa sen eron. Jos lasten ruutu-aika menee ihan överiks, niin se näkyy käyttäytymisessä. --- Joillain se näkyy niin suoraan, et kun vanhemmat on rajoittanut sen peliajan, että se on vain puolituntinen tai tunti päivässä, niin miten se lapsi rauhoittuu ja tunnesäätely on tasaisempaa.” (C)

"Änkyttävien lasten kohdalla oon nähny ja vanhemmatkin on nähny suoraan yhteyden (pelaamisen ja änkytyksen määrän välillä). Vaikka pelaakin jotain semmosta --- rallipeliä, missä jännittää hirveesti, pitää koko ajan nopeutta ja tarkkuutta kontrolloida, niin se änkytys on lisääntynyt hurjasti. Ja kun ne on suostunut kokeilemaan viikon ilman pelejä, ilman ruutuja, niin se änkytys on melkein hävinnyt siinä viikossa." (D)

Lähes kaikki haastatellut kertoivat olevansa huolissaan siitä, että kirjojen lukeminen ja tavanomainen pelaaminen ja leikkiminen yhdessä lasten kanssa vaikuttavat vähentyneen. Yhdessä tekeminen ja lukeminen näkyvät esimerkiksi lapsen keskustelutaidoissa. Eräs haastateltu esitti lukemisen vähenemisen liittyvän ehkä siihen, että se ei ole enää lapselle niin palkitsevaa, mikäli hänelle on tarjottu paljon laitteita.

"On varmaan joo (vähentynyt lasten kanssa lukeminen ja pelaaminen) ja tavallaan niistä lapsista, joille oikeesti luetaan kotona satuja ja joitten kans pelaillaan, niin se kyl näkyy siitä lapsesta. Ja sanavarasto on luonnollis tilanteis niin paljon suurempi ja myös laadukkaampi. Ja ylipäätään semmonen keskustelu on paljon sujuvampaa niiden lasten kanssa, joiden kanssa luetaan kotona." (G)

"Onko laps jo niin visuaalisesti addiktoitunu, että semmonen kuunteleminen ei ehkä oookkaan enää niin palkitsevaa hänelle." (A)

Moni haastateltu kertoi olevansa huolissaan sellaisten lasten kielen ja vuorovaikutustaitojen kehityksestä, jotka tuntuvat oppivan kieltä peleistä ja ohjelmista. Englanti voi olla vahvempi kuin suomi tai oma äidinkieli. Mahdollisesti suomea vielä puhumaton pieni lapsi saattaa osata englannin kielen sanoja ja fraaseja. Lapsi saattaa myös ikään kuin elää pelimaailmassa, ja puheet liittyvät vahvasti peleihin. Tätä esiintyy haastateltujen mielestä enemmänkin maahanmuuttajataustaisilla mutta myös suomea äidinkielenään puhuvilla lapsilla. Taustalla ajateltiin olevan kulttuuriin ja kasvatukseen liittyviä tekijöitä.

"On sellasia esimerkkejä ollu, et ne ei osaa ruotsia, ne ei osaa suomea, ne puhuu sellast vähän englannin tyyppistä jargonia. --- Ne yrittää saada jotain mallia näistä englanninkielisistä lasten-ohjelmista, --- mutta siit ei tuu kunnon sanoja, se on sellasta jargonia. --- Yhä useammin, jos on kielihäiriöinen lapsi, niin --- ne toistaa fraaseja, joita ne on kuullu jostain, --- mut ei ne osaa sitte omatoimisesti sitä kieltä, kommunikaatiota, vaan se on sellasta ulkoa opittua." (D)

"Ja siinähan se (vuorovaikutuksen pulmien lisääntyminen) näkyy, --- että puhetta riittää sillon, kun saa omaehtosesti puhua niistä peleistä. Mut sitte huomaa, et eihän lapsi vastaa sopivasti kysymyksiin, eikä juttua tuukaan mistään muusta kun niistä peleistä. --- Kyllä sen (vähentyneen arki-vuorovaikutuksen) huomaa sellasestakin lapsesta, joka on niin pelimaailmassa, et puheet on ihan siellä peleissä." (E)

”Heidän (maahanmuuttajalasten) kohallaan mä oon huomannu enemmän, kuin mitä sitten suomea äidinkielenään puhuvien lasten kohalla, et he käyttää hirveesti fraaseja, jotka on opittu Youtubesta vaikka tai jostain peleistä. --- Se varmaan liittyy kasvatukseen ja kulttuuriin ylipäätään. Lasten kanssa ei välttämättä puhuta yhtä paljon kotona ja lapset on herkästi paljon enemmän sen ruudun äärellä ja oppii tavallaan sitä kautta kieltä.” (G)

6.1.3 Vanhempien mobiililaitteiden käytön kartoittaminen

Lapsen varhaisvaiheista keskustellaan puheterapian ensikäynnillä, kun kartoitetaan lapsen tilannetta ja pyritään luomaan kielen kehityksen kannalta oleellista kokonaiskuvaa hänen kehityksestään. Lasten omasta ruutuajasta ja laitteiden käytöstä kysytään poikkeuksetta suoraan. Kaksi haastateltua kertoi kysyvänsä myös vanhempien mobiililaitteiden käyttötottumuksista, toinen ensikäynnillä ja toinen perheestä riippuen sitten, kun se tuntui luontevalta. Muut haastatellut eivät tavallisesti käsitelleet aihetta vanhempien kanssa. Mikäli puheterapeutilla kuitenkin jostain syystä heräsi huoli aiheesta, tämä saatettiin ottaa vanhemman kanssa esiin joko suoraan kysymällä tai epäsuorasti kartoittamalla perheen toimintakulttuuria laitteisiin liittyen.

”Joo, ensin varmaan kartoitetaan lapsen käyttö, ja siitä aika luontevasti pystyy siirtymään siihen, et mites tää teidän oma käyttö sitten on? --- Kyl mä usein kysyn, että miten se liittyy teidän perheen koko tähän tilanteeseen? Mitä te katsotte sieltä ja käyttäaks lapsi sitä teidän kans yhdessä. Ja esimerkiksi ruokailutilanteista kysyn, et onks siinä jollain laitetta läsnä.” (B)

”Ei vanhempien, sitä ei kyllä tuu tehtyä, mut lasten käyttämistä kyllä. Toki jotkut vanhemmat tuovat esille, että pelataan perheessä paljon, pelaa itsekin ja käyttää paljon, mut ei pääsääntöisesti tuu kysyttyä sitä.” (E)

Osa vanhemmista tuo itse laitteiden käyttöään esiin, ja tällöin asiasta keskusteleminen voi olla myös puheterapeutille helpompaa. Eräs haastateltu kertoi huomanneensa, että etenkin maahanmuuttajataustaisten lasten vanhemmat kertovat avoimesti laitteiden käytöstä. Mikäli puheterapeutti oli ottanut aiheen esiin, vanhemmat olivat saattaneet itsekin todeta, että siihen tulisi kiinnittää enemmän huomiota.

”Mulla käy esimerkiksi paljon maahanmuuttajataustaisia lapsia tässä, nii heiltä tulee tietoa paljon rehellisemmin. Eli he ei oo ehkä viel median kautta saanu sitä infoa niin paljon, et he kertoo, et kaikil on oma laite, ja illalla vietetään kaikki omaa aikaa sen laitteen kanssa. --- Sillon on aika helppo puuttuu siihen, jos se on rehellisesti myönnetty.” (B)

"Jotkut vanhemmat tuovat esille, että pelataan perheessä paljon, pelaa itsekin ja käyttää paljon. Monet myöntää sen, et kyllähän meillä käytetään paljon laitteita, ja monesti mä sen telkkarinkin liitän siihen mukaan, ettei kannata telkkariakaan jättää illaks siihen päälle, et se vähentää niitä vuorovaikutustilanteita ja tarvetta puhua, kommunikoida lapsen kans. Niin moni myöntää sen, et tää on asia, jota voitais meidänkin perheessä vähän tarkastella." (E)

Tavallisesti vanhempien laitteiden käytöstä puhumisen ajateltiin olevan niin henkilökohtainen aihe, ettei sen esille tuomista pidetty luontevana. Usea puheterapeutti kertoi kokevansa aiheen käsittelyn pääsääntöisesti "vanhemman reviirille" menemisenä, ja toisinaan vanhemmat olivatkin kokeneet sen loukkaavana. Tällöin sitä saatettiin kartoittaa epäsuorasti käymällä läpi arjen toimintoja yleensä kuten sitä, mitä vanhemmat tekevät lapsen kanssa vapaa-ajallaan. Toisaalta haastatellut kuitenkin esittivät, että aiheeseen olisi syytä kiinnittää huomiota nykyistä enemmän, ja jopa kyseenalaistaa vanhemman mobiililaitteen käyttöä.

"Hyvin vähän. --- Ettei tuu sellast syylistämistä siitä, et sä et oo nyt ollut lapsen kanssa, vaan sä oot sillä kännykällä. --- Ehkä enemmänkin tietyissä tilanteissa, et ei ihan järjestelmällisesti jokaisen kanssa. Ehkä sellasissa (tilanteissa), jos huomaa, et vanhempi on vähän vetäytyvämpi tai poissaolevampi. --- Vaikka arviotilanteessa --- vetäytyy sinne nurkkaan, ja on sen kännykän kanssa. Niin sithän siitä herää heti jo sellanen, että onks teil kotonakin aina näin?" (G)

"Kysymyksiä puhelimen käytöstä täytyy harkita tosi tarkkaan, et miten paljon sä uskallat puuttuu ja kysyy, --- koska vanhemmat halua kuitenkin itse päättää sen heidän perheen tilanteen --- se koetaan niin jotenkin tunteisiin käyvänä asiana, et osaako vanhemmat oikein nyt käyttää sitä mediaa ja ruutuaikaa ja opettaa lapsille." (B)

Esikouluikäisten ja sitä vanhempien lasten kanssa työskennellyt haastateltu kiinnitti eniten huomiota lapsen omaan laitteiden käyttöön. Kolme pienten lasten kanssa työskennellyttä haastateltua sanoi, että vanhempien käyttötottumuksia ei kartoiteta lainkaan. Moni haastateltu kertoi ajattelevansa, että kyseessä on aihe, jonka esille tuomiseen vaaditaan hyvä, luottamuksellinen suhde vanhemman kanssa. Toisinaan asiasta keskusteleminen oli saanut perheet havahtumaan tilanteeseen ja ainakin pohtimaan sitä tosisaan. Haastattelujen perusteella puheterapeutit vaikuttavat saavan melko hyvän kuvan perheen tilanteesta sen perusteella, mitä vanhemmat tai lapsi spontaanisti vastaanotolla puhuvat, tai millaista vanhemman mobiililaitteen käyttö on odotushuoneessa tai terapia-tilanteessa.

6.2 Mobiililaitteiden käytön vaikutukset

Haastatellut korostivat hyvän varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kokonaiskehitykselle. Puheen, kielen ja vuorovaikutustaitojen kehityksen, sekä kognitiivisen ja psykososiaalisen kehityksen katsottiin rakentuvan sen varaan. Vanhemman läsnäolon todettiin lisäävän lapsen aloitteellisuutta ja aktiivisuutta vuorovaikutuksessa. Myös lapsen itsetunto ja itsearvostus kehittyvät suotuisasti, kun hän kokee itsensä ja asiansa tärkeäksi vanhemman seurassa. Erityisesti vanhemman vaillinaisen läsnäolo vuorovaikutustilanteissa ja lisääntyneet vuorovaikutuksen haasteet nousivat esiin haastatteluissa. Mobiililaitteiden käytön esitettiin olevan yksi tekijöistä, jotka häiritsevät vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Kohtuullisen laitteen käytön ei ajateltu häiritsevän sitä eikä vaarantavan lapsen kehitystä.

6.2.1 Vanhemman läsnäolo

Kaikki haastatellut kertoivat ajattelevansa, että mobiililaitteiden käyttö saattaa vaikuttaa vanhemman läsnäolon määrään ja laatuun. Vahvasti laitteisiin suuntautuneet vanhemmat eivät välttämättä osaa rauhoittaa vuorovaikutustilanteita lapsen kanssa, vaan laite häiritsee vuorovaikutuksen jatkuvuutta ja pysyvyyttä sekä vanhemman ennustettavuutta. Tällöin läsnäolo ei ole kokonaisvaltaista, ja lapsen vuorovaikutusaloitteisiin reagoidaan vaillinaisesti tai viiveellä, tai ne saattavat vahingossa jäädä huomaamatta kokonaan. Mikäli tämä on toistuvaa, lapsi saattaa vähentää aloitteiden tekoa. Usea haastateltu esitti, että kukaan vanhempi ei voi olla, eikä hänen tarvitsekaan olla, jatkuvasti läsnä lapselle. He vertasivat laitteeseen keskittymistä myös siihen, että vanhempi tekisi esimerkiksi kotitöitä. Kotitöitä tehdessä lasta on kuitenkin ehkä helpompi huomioda, ja hänet voi myös ottaa mukaan tekemiseen. Muutama haastateltu kertoi kokevansa, että laitteella ollessaan vanhempi on ikään kuin toisessa maailmassa.

”Kyllähän niilläkin vanhemmilla on aikaa olla lapsen kanssa, eikä se oo pelkästään sitä, mutta jollain lailla se huomion jakaminen... Tuntuu, ettei ihmisillä oo aikaa olla täysin läsnä, et vois unohtaa sen muun yhteydenpidon jonnekin someen tai muuta. Se (vuorovaikutuksen määrä) on muuttunu ja vähentynyt ja --- tavallaan ollaan läsnä, ollaan paikalla, mutta huiskastaanko joku vastaus vaan lapselle. Se touhuu omiaan, ja vanhemmat on Facebookin tai Instagramin kanssa keskusteluissa.” (F)

"Ehkä sillä tavalla uhkaa sen läsnäolon pysyvyyttä, et se lapsi ei voi tietää, kumpi voittaa. --- Lapsi ei voi olla varma siitä, että vanhempi pysyy nyt tässä hetkessä mun kanssa." (F)

Haastatellut kertoivat olevansa huolissaan siitä, millä tavalla lapsi kokee tilanteen, kun jokin muu menee toistuvasti hänen sosiaalisten tarpeidensa edelle. Vuorovaikutustilanne vanhemman ja lapsen välillä ei pääse välttämättä alkujaankaan syntymään, tai läsnäolo on vajavaista, ja kontakti katkeaa toistuvasti. Tällöin lapsi ei tule kuulluksi ja hän saattaa turhautua, mikäli joutuu jatkuvasti odottamaan vanhemman huomiota. Jos vanhempi ei ole vuorovaikutustilanteissa läsnä, hän ei ehkä opi lukemaan lasta ja näkemään hänen tarpeitaan. Lapsen kokemus siitä, että hän on kiinnostava ja hänen asiansa on tärkeä, muotoutuu yhteisesti koettujen, kiireettömien ja positiivisten asioiden äärellä.

"Onhan meillä perheitä, joiden kanssa sitäkin (läsnäoloa) yritetään tuoda esiin. Tuntuu, et se lapsi kaipaa aikaa vanhemman kanssa. Se saattaa olla muista asioista --- et en mä tiää onks se välttämät niist mobiililaitteista. Mut se on hyvä aihe pitää esillä, et siihen kannattaa kiinnittää huomiota. Se saattaa toki uhata sitä, et sellasiaki riskejä saattaa olla olemassa." (C)

"Siit tulee sellanen kierre, ja vanhempi uupuu yhä enemmän, tulee yhä kiukkusemmaks ja turhautuneemmaks ja kysyy ääneen, et mikä täs lapses on vikana. Ja meidän ajatus on nimenomaan se, --- et pistetään ne telkkarit, tietokoneet, kaikki huutavat, vinkuvat ja kolisevat lelut pois vähäks aikaa, ja istutte vaan kattomassa toisiaan, ku linnut lentää tai oravat kiipee. --- Se on ihan erilaista, sen pystyy jakamaan, ja lapsikin tajuu. Sä koko ajan oot siinä läsnä ja katot, mihin se lapsi kiinnittää huomiota. --- Tulee sellanen uteliaisuus sitä lastaki kohtaan, et se on kiinnostava tapaus se lapsi." (A)

Haastatellut kertoivat ajattelevansa, että läsnäolon ollessa puutteellista varhaisen vuorovaikutuksen tilanteissa sekä lapsi että vanhempi saattavat jäädä paitsi tärkeistä, jaetuista hetkistä. Toistuessaan tilanne saattaa johtaa siihen, että etenkin herkkä lapsi kokee jääneensä yksin ja vetäytyy. Tämä voi olla haitallista myös oppimisen ja tulevan vuorovaikutuskäyttäytymisen kannalta. Lapsi saa vanhemmiltaan mallin siitä, kuinka toinen ihminen kohdataan. Se vaikuttaa myös lapsen itsetunnon ja minäkuvan kehittymiseen. Se voi kuitenkin olla seurausta perheen yleisestä elämäntilanteesta, ja tällöin vanhempien laitteiden käyttö on vain yksi tekijä, johon olisi hyvä kiinnittää huomiota.

"Jos yrität keskustella jonkun kanssa ja kertoa sun tärkeistä asioista, mut mä vaan näprään puhelinta ja katson sitä ja hymyilen sille. Se tunne mikä sulle tulee, sä et oo tärkeä, sun jutut ei oo tärkeitä, niin sähän loukkaannut siitä. --- Kun ei (vanhemmilla) oo aikaa ja kiinnostusta, jää omiin oloihin helpommin. --- Eihän pieni lapsi osaa pyytää, että opeta mulle värit, opeta mulle numerot, opeta mulle sanat. Senhän pitää tulla vanhemmalta. --- Se (että aikuinen ihan oikeesti kuuntelee ja on läsnä) on aika harvinaista, ja se ei ainoastaan johdu noista laitteista." (D)

Puheterapeutit kertoivat kokevansa, että mikäli vanhempi on keskittynyt hyvin vahvasti laitteeseen, lapsen voi olla vaikea saavuttaa vanhemman huomio. Vähäiset eleet saattavat jäädä huomaamatta, ja lapsi tottuu siihen, että hän saa toisen huomion ainoastaan voimakkaasti reagoiden. Osa haastatelluista esittikin lapsen kehityksen kannalta hyvin ongelmallisena tilanteen, jossa hänen varsinaisiin vuorovaikutusaloitteisiinsa ei reagoida, vaan hän saa vanhemman huomion ainoastaan ollessaan hädissään tai itkuinen tai reagoidessaan muulla tavoin voimakkaasti. Tällöin positiiviset vuorovaikutuskokemukset vanhemman kanssa voivat jäädä puuttumaan. Muutama haastateltu kertoi huomaneensa, että etenkin negatiivisella tavalla voimakkaasti reagoivia lapsia on nykyään paljon.

"Mä ehkä aattelen, et jotain sen lapsen viestejä, eleitä ja muita saattaa mennä ohi vanhemmalta jo ihan vauvanakin. --- Lasten pitää ehkä tehdä enemmän, et saa sen huomion. --- Ja mä mietin, et voiks siit kehkeytyä ehkä vähän vinoutunu vuorovaikutusmalli. --- Jos lapsi ei saa huomioo, niin se alkaa reagoida paljon voimakkaammin. Sillä tavalla vähän ikävää kehää aiheuttaa." (C)

"Jos sä oot tavallaan ottanu sen linjan, että aina kun se laps on hiljaa ja rauhallinen, sä katot, että nyt mulla on kerrankin tilaisuus kattoo Facebook-kavereiden päivitystä, niin se on just se ongelma siinä. Vanhemmat käyttää just sen tilaisuuden, ku se lapsi kerrankin olis hiljaa ja rauhallinen ja tekis jotain ihanaa." (A)

Haastatellut kertoivat uskovansa, että vanhempien runsaan mobiililaitteiden käytön vaikutukset näkyvät ja tulevat näkymään lapsen vuorovaikutustaitojen omaksumisessa ja psykososiaalisessa kehityksessä. Lapsen tulisi jo varhaislapsuudessa oppia jakamaan ja sanoittamaan tunteita ja saada kehittyä jaetussa, ymmärtävässä tunneilmapiirissä lähiaikuisen kanssa. On vanhemman vastuulla ohjata ja antaa mallia lapselle siitä, kuinka keskustellaan ja ollaan yhdessä toisten kanssa. Lapsilla on aikaisempaa useammin haasteita käyttäytymisen ja tunteiden säätelytaidoissa. Tällöin pettymysten sieto, vuoron odottaminen ja ristiriitatilanteiden käsittely ovat vaikeita. Yksi haastateltu kertoi kokevansa, että joskus käyttäytymisen haasteiden taustalla saattaa olla se, että lapsi ei saa oikea-aikaista huomiota vanhemmiltaan.

"(Pieni lapsi) tarvitsee paljon kahdenkeskistä aikaa ja vanhemman tai jonkun lähiaikuisen läsnäoloa, yhdessä tekemistä, mallia, miten tässä elellään ja ollaan ja keskustellaan ja jutellaan. --- Jos meillä on alkuvaiheessa siellä pohjalla jo isot säröt, varsinkin asiassa, johon voitais vaikuttaa, niin se on aika hurjaa. Jos aatellaan sitä joukkoa, joka jollain tavalla ehkä muuten ois kehittymässä ihan normaalisti. Jos me tehdään tavallaan lisää vuorovaikutusongelmaisia tänne ilman, että siihen on biologisia syitä." (F)

6.2.2 Lapsen kielellinen kehitys

Haastatellut kertoivat kokevansa, että runsaasta mobiililaitteiden käytöstä johtuva vailmainen läsnäolo varhaisessa vuorovaikutuksessa saattaa puutteellisten tai vinoutuneiden vuorovaikutusmallien lisäksi vaikuttaa laajasti lapsen kielen ja puheen kehitykseen. Kielelle altistuminen, kuten aikuisen mallintaminen, nimeäminen ja ilmausten laajentaminen lapselle, on todennäköisesti aikaista vähäisempää. Tällöin lapsen äänteellinen kehitys, käsitteiden hallinta ja kielen rakenteet eivät välttämättä kehity odotuksenmukaisesti.

”Varmaan ihan kaikkiin (kielellisen kehityksen osa-alueisiin voi vaikuttaa). Kyl mä aattelin, et voisko nyt ensisijaisesti (olla) tällanen pragmaattinen puoli, mihin se vaikuttais, miten kieltä käytetään vuorovaikutuksessa toisten kanssa ---. Se mobiililaitte vie aika paljon huomiota. Ja mikä rooli sillä on esimerkiksi tämmösissä, kun tulee nää kolmevuotiaat puhumattomat lapset, et onks siel mahdollisesti ollu yhtenä tekijänä se, että vanhempaan ei saa kontaktia?” (G)

”Sanavarasto, käsitteistön hallinta, ymmärtäminen sitä kautta. Jos ei sul oo sanastoo, ei oo käsitteitä. Et oo tottunu kuulemaan puhetta pidempii ohjeita, lauseita. Ei oo luettu. Niin tottakai se voi vaikuttaa kaikkiin niihin, ilman muuta kielellisiin taitoihin sellainen harjaantumattomuus.” (F)

”Sitä mä oon paljon pohtinu, et voiko vanhemmat aiheuttaa lapselleen kielellisen erityisvaikeuden tai jonkun vuorovaikutustaitojen ongelman. --- Onhan se nähty jo joissakin esimerkkitapauksissa, joissa on pystytty täälläkin todentaan se, et tämmöst (laiteriippuvaista) käytöstä on vanhemmalla, ja sitten me nähdään se lapsen kehitys. Että sitähan ei voi varmuudella sanoa, mikä on syytä ja seurausta, mut epäily on aika iso.” (B)

Moni haastatelluista painotti varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kokonaiskehitykselle. Heidän mukaansa lapsen kielellinen, sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys liittyvät erottamattomasti toisiinsa. Yksi haastatelluista kertoi myös huomanneensa, että yhä harvemmin tapaa enää puhtaasti kielihäiriöisiä lapsia, vaan usein lapsella on lisäksi monenlaisia muita haasteita.

”Vuorovaikutus --- vaikuttaa kokonaisuutena lapsen kykyyn ylipäänsä kasvaa sellaseen terveessä tunteisiin ja vuorovaikutukseen ja kognitioon liittyvissä kehityksellisissä asioissa. Se vaikuttaa sinne ihan ensimmäisenä. Sen päällehan me rakennetaan sitä muuta. --- Sil (puutteellisella vuorovaikutuksella) voi olla vaikutusta varmasti hirveen paljon, kaikkeen. Vuorovaikutustaitoihin, empaattisuuteen, tarkkaavuuteen, ihan mihin vaan, ja kielellisiin taitoihin ja sitä mukaa ajatteluun. Et jos ei sul oo kieltä, niin millä sä ajattelet?” (B)

”Varmaan kaikist tietyl taval pelottavinta se (vanhemman suuntautuminen laitteisiin) on alkuvaihees vuorovaikutuksen, yhteisen tekemisen, yhteisen suuntaamisen, kontaktin, kaiken näiden kanalta. Ne on ne suurimmat, mitä tietyl taval pelkää. Siitä seuraa tietenkin näitä muita juttuja. Et

minkälainen yhteiskunta meille tulee, jos kaikki on jotenki omassa maailmassaan, eikä pysty olemaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.” (F)

”Varsinkin, jos se tilanne jatkuu siel perheessä, tuskin se tulee loppuun, niin kyllä se vaikuttaa ihan varmasti lasten keskittymiseen ja pitkäjänteisyyteen. Näkyy varmaan ihan arjen tilanteissa kaikkien ja koulumaailmassa. Se (vuorovaikutus) on sellasta sähkökkää, lyhytaikasta ja vaihtuvaa.” (E)

6.2.3 Lisääntyneet vuorovaikutuksen haasteet

Neljä seitsemästä pienten lasten kanssa työskennelleestä haastatellusta kertoi kokevansa, että vuorovaikutuksen haasteet ovat lisääntyneet huomattavasti viime vuosina. Kaksi kertoi olevansa huolissaan siitä, että vanhemman suuntautuminen laitteisiin voi lisätä vuorovaikutuksen pulmia. Yksi haastateltu ei osannut ottaa kantaa tähän, sillä hän työskenteli sellaisten asiakkaiden kanssa, joilla pääsääntöisesti oli jonkinlaisia vuorovaikutuksen haasteita.

Haasteiden lisääntymisen huomanneet puheterapeutit puhuivat tyypillistä, ikätasoista vuorovaikutusta häiritsevistä vuorovaikutuksen piirteistä. Nämä poikkeavat piirteet näkyvät aloitteellisuudessa vuorovaikutukseen, kontaktiin tulemisessa ja siinä pysymisessä. Osa heistä esitti, että tällaisia epätyypillisiä vuorovaikutuksen piirteitä esiintyy autismin kirjon diagnoosin saaneilla lapsilla, mutta usein kyse on kuitenkin näitä lievemmistä piirteistä. Asiasta huolissaan olevat puheterapeutit kertoivat kokevansa, että vuorovaikutuksen haasteiden lisääntymisellä voisi olla yhteys vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen vähenemiseen. Vanhempien lisääntynyt mobiililaitteiden käyttö yhtenä tekijänä saattaa vaikuttaa jaetun tarkkaavuuden taitoihin ja edelleen vuorovaikutuksen pulmiin. Taustalla on haastateltujen mukaan varmasti hyvin monia syitä, kuten ylipäättään ympäristöstä saatu toimintamalli ja perintötekijät.

”Oletan ja oletetaan täällä, et se (runsa mobiililaitteiden käyttö) on yks tekijä siihen, et on selkeesti lisääntynyt tälläiset pienet lapset, jotka tulee vuorovaikutusongelmien takii puheterapiaan. Se on ihan huikaa lisäys, sanotaan ehkä tässä parin viime vuoden aikana varsinkin. Tulee neuvolan lähettämänä jo parivuotiaita ja pienempiäkin. Ja nimenomaan, että on epäilyä vuorovaikutusongelmista. --- Autismiepäilyhän herää siinä, ja moni saatetaan lähettääkin erikoissairaanhoidon. Mut ei kaikilla ollenkaan tuukaan, et voi olla vaikka diagnoosissa, et poikkeavia vuorovaikutuksen piirteitä tai jotain tñ tyypistä.” (F)

”Mulle tulee enemmän ja enemmän näitä autismin spektrin juttuja. Vaikka ne on tosi lieviä, ne ei oo sillä diagnoosilla, mutta nää vuorovaikutustaidot ovat usein kyllä heikot nykyään. --- Sitä sosiaalista puolta ei oikein osata. Lapsi ei ymmärrä, miten käyttää kieltä kommunikaatiossa. --- Usein

taustalla, kun tuntee perheen paremmin, näkee, että siinä on ollut aika paljon ruutu-aikaa ihan vauvasta asti koko perheellä. --- Mut ei se (vanhempien runsas laitteiden käyttö) ainoastaan oo (syynä), siinähan voi olla masentunut äiti tai muu häiriö. Mutta sehän on teoriassa, varmaan käytännössäkin yks ryhmä noi äidit, jotka eivät ole läsnä sen takia, että he ovat jossain muualla läsnä, siis puhelimesta tai...” (D)

Yhden haastatellun mukaan lisääntyneisiin vuorovaikutuksen haasteisiin voi liittyä myös monenlaista käyttäytymisen pulmaa, kuten epäkunnioittavaa ja omaehtoista käyttäytymistä.

”Mitä tässä kollegoiden kanssa ja muiden eri ammattiryhmien kanssa juttelee, niin hirveesti on lapsia, joilla on vuorovaikutuspulmia, eriaisteisia. --- Se näkyy lähetteen määrässä, --- autismikirjon epäilyitä tulee tosi paljon. --- Semmosta kontaktinoton haluttomuutta ja hyvin omaehtoista toimimista. --- Kyllä varmaan joo, (vanhempien mobiililaitteiden käyttö, jos se on tosi runsasta) ehkä yhtenä osatekijänä. --- Mut en mä nää sitä yhtenä selittävänä tekijänä, et kyl se (vuorovaikutuspulmien ja käyttäytymisen haasteiden lisääntyminen) varmaan on niin monen tekijän summa.” (G)

6.3 Laitteiden yhteiskunnallinen merkitys

Yhteiskunnalliset muutokset ja arvot ohjaavat ihmisten toimintaa, ja mobiililaitteiden käyttö näkyy laajasti nykyihmisten elämässä. Vapaa-ajan lisäksi laitteita käytetään kaikilla työelämän aloilla sekä työelämässä että koulutuksessa. Myös puheterapeutit käyttävät laitteita, lähinnä tablettia ja tietokonetta, kuntoutuksen tukena. Puheterapiassa kielten ja puheen harjoituksen apuna käytettävät ohjelmat ja sovellukset ovatkin yksi laitteiden tarjoamista hyödyistä. Haastatellut kertoivat kokevansa, että mobiililaitteet, kuten tietotekniikka yleensäkin, ovat tärkeä osa yhteiskuntaamme. Ne ovat tulleet osaksi aramme, ja sillä on kiistatta lukuisia positiivisia puolia. Monesti haasteena on kuitenkin laitteiden käytön kohtuus ja kontrollointi. Vanhempien liiallisessa laitteiden käytössä kyse vaikuttaa olevan pääasiassa asioiden priorisoinnista. Puheterapeutit kertoivatkin, etteivät he näe laitteita sinänsä negatiivisena asiana, ja että oikein ja kohtuudella käytettynä he eivät katso niiden aiheuttavan riskejä lapsen kehitykselle. Läsnaolon puutetta valtaosa haastatelluista piti yhteiskunnallisena ongelmana.

6.3.1 Mobiililaitteiden käyttö osana puheterapiaa

Lähes kaikki haastatellut esittivät, että tietokoneilla ja tableteilla käytettävillä kehittyneillä ohjelmilla ja sovelluksilla voi olla paljon tarjottavaa kuntoutukselle, ja puolet haastatelluista kertoi käyttävänsä tablettia tai tietokonetta säännöllisesti osana puheterapiaa. Tavallisimmin kielellisen kehityksen tai puheen tuoton ja ymmärtämisen tukemiseksi luotuja sovelluksia tai pelejä käytettiin yhdessä lapsen kanssa, jolloin se tapahtui sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Joskus tabletilla pelaaminen oli ikään kuin ennalta sovittu palkinto ahkerasta työskentelystä, jolloin lapsi sai pelata muutaman minuutin puheterapian lopusta. Vastausten perusteella muun muassa asiakaskunnan ikä, terapia-suhteiden kesto ja laitteiden saatavuus määrittivät tabletin ja tietokoneen käyttöä puheterapian välineenä.

”Mulla on ihan erityisohjelmia, hyviä ohjelmia käytössä, mut siin on tietysti ihan selkeät tavoitteet jokaiselle lapselle. --- Täällä tehdään aika vaikeita juttuja tietokoneella, niin jotkut ei halua välttämättä aina sinne. Päinvastoin pitää houkutella, et harjotellaan vaan vähän, ja sitten mennään lattialle leikkimään. Jotkut taas on niin kiinnostuneita noista laitteista, että ne haluaa ehdottomasti ja se voi olla sellanen porkkanakin sitte, että saa siellä olla sen muutaman minuutin.” (D)

”Voi olla etuja harjoitteluun motivoinnissa ja harjoittelussa ylipäättään, jos on joku kehittävä peli. --- Siin on hyvii puolii, ja se on tuonu hyviä juttuja kuntoutukseenkin, ja toimii monille lapsille motivoitina, että saa lopuks vaik pelata jotain tabletilla. --- Kyl mä käytän jonkun verran. Ekapeliä ja jotain hyviä pelejä on sillein, et voidaan tehdä yhdessä, et voi siinäkin jakaa sitä. Mut usein se on kyl niin, et se vie koko lapsen huomion. Se on jännä, et se (lapsi) niinku humahtaa sinne, niin sit siin ei oo enää semmost jakamista.” (C)

”En mä hirveen paljon käytä, mutta osana (terapiaa) ehkä joskus. --- Kyllä siel on paljon hyvääkin, et se saattaa innostaa lasta vaikka --- sound touch-ohjelmaa käyttää. Siitä ne tykkää, ja saattaa lähteä tuottaan sitä ääntä. ---. En (näe niitä) ehkä niinkään vuorovaikutuksen välineenä, vaan nimenomaan harjoitusvälineenä, vaikka puheen tuottoon tai puheen ymmärtämiseen. Joskus toki jaettu tarkkaavaisuuskin voi olla siinä yhtä lailla, kuin joku kuva tai kirja, niin miksei se voi olla se mobiililaite ja me tehdään siellä yhdessä jotain.” (F)

Puolet haastatelluista kertoi käyttävänsä tablettia vain satunnaisesti osana terapiaa. Joidenkin lasten kanssa oli erittäin toimivaa käyttää laitetta vuorovaikutuksellisesti yhdessä lapsen kanssa osana harjoitteita. Toisten kanssa tabletin käyttö osana terapiaa ei ollut mielekästä, sillä he keskittyivät liikaa ennalta sovittuun pelaamiseen, eikä muiden harjoitteiden teko tahtonut onnistua. Nämä lapset olivat tyypillisesti hyvin tottuneita ja taitavia laitteiden käyttäjiä. Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että laitteet eivät olleet niinkään vuorovaikutuksellisia ja ajattelivat niiden olevan niin suuri osa lasten arkea, että

halusivat terapiassa tarjota jotain muuta. Hyvin pienten lasten kanssa työskennelleet puheterapeutit käyttävät harjoitteiden tukena usein perinteisiä lautapelejä ja leikkejä. Lasten motivointi perinteiseen tekemiseen on pääsääntöisesti helppoa.

”(Käytän) hyvin vähän sen takia, että se vie lapselta usein vuorovaikutuksellisuuden pois. --- Joittenkin kanssa se toimii tosi hyvin hirveen motivoivana juttuna, ja siinä koko aika säilyy keskustelu ja kielellistäminen, ja lapsikin ite aktiivisesti keskustelee ja kysyy ja nimeää --- Mut joittenkin kohalla siitä tulee liian motivoiva itsessään siitä laitteesta, et se ei enää palvele sitä tarkotusta, mitä me yritetään mahdollisesti puheterapiassa saada tehtyä.” (G)

Eräs haastateltu kertoi, että toisinaan vanhemmat hyödyntävät mobiililaitteitaan havainnollistaakseen puheterapeutille lapsen toimintaa arjessa. Tällöin puheterapeutti voi nähdä lapsen kyvyt ja taidot, jotka eivät tule esiin vieraan ihmisen läsnä ollessa.

”On sellasii tilanteita, jotka on must ollu ihan kivojakin, et vanhempi esimerkiks näyttää vaikka mutistisesta lapsesta kotona kuvaamaansa videoo, jossa laps puhuu ilosesti ja tanssii ja hyppii trampoliinilla. Jolloin mä saan nähdä, et vau, sä osaat tommostaki. Sillon sen pystyy jakamaan lapsen kanssa ja se on tosi kivaa.” (A)

6.3.2 Vanhemman vastuu ja asioiden priorisointi kiireisessä arjessa

Yhteiskunta on muuttunut, ja sen asettamat vaatimukset ovat lisääntyneet. Perheen ja lapsen tarpeita ei ehkä nähdä samanlaisina kuin aikaisemmin. Haastateltujen mukaan pieni lapsi tarvitsee ennen kaikkea vanhemman jakamatonta huomiota ja rauhallista, jaettua yhdessä oloa. Moni heistä kertoi kokevansa, että asenteet, ymmärtämättömyys ja toisaalta yhteiskunnan suorituskeskeisyys saattavat vaikuttaa siihen, millaisia asioita vanhemmat arvostavat lapsen kasvatuksessa, ja mitä he haluavat osaltaan tukea. Toisaalta kaikki haastatellut esittivät, että suurin osa perheistä tietää, mikä on lapselle parhaaksi, ja vanhemmat haluavat kaikin tavoin tukea tätä kehityksessään.

”Must tuntuu kyllä siltä aika vahvasti, että leikkiminen ja tällöinen kirjojen lukeminen tai yhdessä ihmettely niiden pienten kanssa ei oo oikein muotii.” (A)

”On erilaisia perheitä, tietysti on aivan ihania, perinteisiä perheitä, et siin on vaan ne erityisvaikeudet. Ne kommunikoi tosi hienosti, ja äiti aina ymmärtää, vaikka kukaan muu ei ymmärrä sitä (lapsen) puhetta.” (D)

Useimmat haastatellut kertoivat ajattelevansa, että kiire vaikuttaa perheiden arkeen voimakkaasti. Joskus vanhemmat eivät ehdi tehdä lapsen kanssa puheterapeutin antamia kotitehtäviä. Eräs haastateltu sanoi huomanneensa, että puheterapian tavoitteisiin sitoutuminen ja perheen yhteiseen aikaan panostaminen näkyvät lapsen taitojen kehittämisessä selvästi.

”On myöskin haasteita saada kotitehtäviä tehtyä ja ohjata, ja aina ne lupaa, että nyt laitetaan ne laitteet vähän sivulle ja tehdään muita juttuja. --- Silloin tapahtuu kyl valtavasti kehitystä, kun perheet ihan oikeasti satsaa, on läsnä ja tekee kaikenlaista yhdessä. Kyllähän sen näkee, ne tulokset (puheterapiassa) ovat sitten aivan mahtavia.” (D)

”Huomaa kotitehtävissä, kun on harjoituksia, joita annetaan kotiin ja ohjeistus, että viidestä kymmeneen minuuttia (harjoittelua) päivittäin on suositus. Ja sit he tulee vaikka puolentoista kuukauden päästä tänne ja kertoo, et ei he oo millään ehtinyt tehdä mitään. --- Lapset täällä kuitenkin kommentoi, että mä oisin kyllä halunnu, mutta ku vaikka iskä on laittanu ne piiloon tai äiti on hävittäny ne koko harjotukset. Se on tavallaan niin se aikuisen maailma hektisempää, että ei osata ottaa kymmentä minuuttia, että tää olis tää lapsen juttu, ja kahden kesken tehtäis tää.” (I)

Moni haastateltu kertoi kokevansa, että entiseen verrattuna hyvin salliva vanhemmuus ja ymmärtämättömyys lapsen ikätasoisesta, kehitystä tukevasta toiminnasta vaikuttavat lisääntyneen. Tämä näkyi heidän mukaansa siinä, että lasta ei osata rajoittaa ja tälle annetaan ikään nähden liikaa päätösvaltaa. Eräs haastateltu kertoi huomanneensa, että usein pienten, puhumattomien lasten vanhemmat eivät ole tulleet ajatelleeksi, että lapselle voisi lukea kirjoja tai nimetä asioita. Osa vanhemmista saattaa ajatella, että lapset ikään kuin huolehtivat itse itsestään ja oppimisestaan. Vanhempien tulisi olla enemmän kiinnostuneita yhteisestä tekemisestä lapsen kanssa.

”On sellasii äitei, jotka on tosi luonnollisii ja hämmästelee yhdessä niit juttuja. Sit on sellasia vanhempia, jotka olettaa, et lapsen kielen kehitys on valmis paketti, et sille voi puhuu minkälaisilla sanoilla vaan. --- Jos ihminen ei oo sitä asiaa pohtinu tai tiedä vuorovaikutuksesta tai vauvan varhaisesta vuorovaikutuksesta mitään, se ei tuu ajatelleeks, eikä se varmasti syyllistä itseään. Koska se ei tiedä, et se (kielen kehityksen viivästyminen) saattais johtuu siitä (yhdessä tekemisen ja vuorovaikutuksen vähyydestä).” (B)

”Tuntuu, että monella vanhemmalla on sellainen määrätietoisuus ja jämptiys hukassa, että lasta on lupa kieltää, on lupa sanoa ei, sä et voi tehdä näin, ja sä et saa ottaa näitä. Ettei uskalleta tavallaan tuottaa pettymystä sille lapselle, kun se loukkaantuu tai hermostuu tai rupee itkeen. Pelättään lapsen reaktiota.” (I)

Laitteisiin liittyvä toimintakulttuuri vaikuttaa siirtyvän vanhemmilta lapsille. Haastattelut korostivat myös aikuisen vastuuta lapsille tarjottavien ohjelmien, elokuvien ja pelien sisällöistä. Joissakin perheissä laitteita annetaan herkästi lapsen käyttöön, koska pelätään tämän tunnereaktiota, mikäli se lapselta kielletään.

”Mä luulen, että semmonen vanhempi, jolla on oma laite, ja hän käyttää sitä myös paljon, niin hän ajattelee sen niin, että lapsen on hyvä oppia ajoissa käyttämään sitä laitetta, ja varmasti hankitaan laitteita. --- Ja se on helppo ratkasu. Ku se et sun pitäis opettaa sille lapselle kärsivällisyyttä ja odottamista ja vuorottelua.” (B)

”Vanhemmat, jotka itekkin käyttää paljon, he ovat monesti ylpeitä siitä, kun se oma lapsi osaa käyttää, vaikkei se oikeestaan osais vielä puhuakaan. Nii osaa jopa keksiä sieltä Youtubesta niitä videoita.” (E)

”Ja tietysti myös sitten nää, että kun eskari-ikäiset kertoo, että ovat pelanneet jotain K-18-vuotiaitten pelejä ja tällönsä, että vanhemmat ymmärtäis sen vastuunsa. He viime kädessä ovat kuitenkin he, jotka voivat sen kieltää ja asettaa ne rajat lapselle. Se on vanhempien tehtävä.” (I)

Haastatellut kertoivat kokevansa ongelmalliseksi pienten lasten laitteiden käytön ja sen osaamisen ihannoinnin. Laitteiden arvostaminen saattaa liittyä yhteiskunnallisiin arvoihin ja tavoitteisiin, mutta myös niiden tarjoamisen helppouteen ja omaan mukavuudenhaluun. Toisinaan vanhemmat eivät ole tietoisia ruutuajan rajoittamisen merkityksestä.

”Jotkut ottaa ihan tosissaan (kun on puhuttu ruutuajan vähentämisen tärkeydestä), ja kun on jatkossa nähty, kertovat että on vähennetty tosi paljon. Että: ”Mä en tiennytäkään, että tää vois vaikuttaa.” Kyllä aika pitkälti myös sellasta vähättelyä, että eihän tää nyt mitään. Tai että kun mulla on niin kiire, ja mulla menee aika tähän, niin lapsi sitten on siellä sivussa omalla padillaan. Ja kun sehän oppii siinä englantia, että aika lailla sellasta puolustelemaa kantaa kuitenkin tulee.” (I)

”Mä jotenkin toivoisin, että tällönsä tekniikan ihannointi ja niitten härpäkkeitten hiplailu jollain tavalla vähenis tai rauhoittuis. Ja että vanhemmat jossain vaiheessa tajuais, ettei kannata yleillä sillä, että mun lapseni osaa sitä ja tätä kieltä ja käyttää niin hienosti näitä laitteita, jos esimerkiksi se äidinkieli puuttuu kokonaan. Herättäis siihen, että tän lapsen kanssa oltava aika on tosi lyhyt ja käytettäis se jotenkin yhdessä. Katottais yhdessä tätä maailmaa ja hämmästelttäis ulkona juttuja ja nimettäis. (I)

6.3.3 Vanhemmuuden rakentuminen ja yhteiskunnallinen

vastuu vanhemmuuden tukemisessa

Haastatellut pohtivat ylisukupolvisen yhdessä olemisen mallin osuutta vanhemmuudessa. Yhteiskunnan tarjoaman tuen ja odotusten lisäksi luonnollisesti vanhempien omat,

yksilölliset taustat ja ympäristön puitteet määrittävät heidän vanhemmuuttaan. Omassa lapsuudessa ja myöhemmissä ihmissuhteissa opittu keskusteleva ja läsnä oleva vanhemmuus voi tulla luontevaksi tavaksi olla yhdessä. Kasvokkainen vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä vaikuttaa kuitenkin vähentyneen ja haastatellut kertoivat ajattelevansa, että se johtuu osaltaan mobiililaitteiden lisääntyneestä käytöstä. Mobiililaitteita saattaa tulla vauvan ja vanhemman väliin esimerkiksi silloin, kun vanhemmuus itsessään ei ole vanhemmalle tarpeeksi tyydyttävää. Sosiaalinen media ja sen tarjoama jatkuva yhteys muihin ihmisiin on saattanut joissain tapauksissa kantaa vanhempaa vauvajan yli. Tällöin se on toiminut sosiaalisena turvaverkkona, jonka avulla vanhempi on pitänyt esimerkiksi omaa ahdistuneisuuttaan kasassa, mutta tämä on häirinnyt kontaktissa pysymistä lapsen kanssa. Myös yhteiskunnan tulisi tukea vanhemmuutta ja kasvatus- ta yhä laajemmin.

”Täs voi olla myöskin riittämätöntä vanhemmuutta edellisessä sukupolvesta, jolloin nää (vanhemmat) ehkä täyttää elämänsä ja turvallisuudentunnetta ja johonkin kuuluvuudentunnetta sillä, että ne on jatkuvasti jossain sosiaalisessa verkostossa, joka onki yhtäkkiä tärkeempi ku se oma vauva. Ei se oo heidän vika, mut se on jotain, mihin ne on tottunu. --- Sehän voi olla joku muukin syy, jokin ahdistus, sosiaalinen ahdistuneisuus tai mikä tahansa. --- Me koitetaan pitää hyvää huolta perheistä Suomessa, on neuvolaverkostot, on vanhempainvapaat. Ajatellaan, että satsataan siihen ensimmäiseen vuoteen. He saa olla rauhassa omassa pesässään ja rakentaa turvaverkostoja ja olemista sen lapsen kanssa. Jos se aika meneeki johonkin muuhun? --- Voi olla myös sitä, et on niin yksinäinen vanhempi, et hänellä ei ole mitään verkostoa, mutta kun hän saa sen verkoston jostain netistä, ni hän aattelee, et kaikki on kuitenkin hyvin. Hän kestää sen vauvavaiheen, koska hänellä oli se Facebook käytössä.” (A)

”Pitäis ehdottomasti olla joku sellainen vuoden tai kahden vuoden ikäisen valmennus, (jossa kiinnitettäisiin huomiota) ihan tällasiin kasvatuksellisiin juttuihin, mutta myös että mikä olis tärkeää lapsen puheen ja kielen kannalta tehdä ja mikä edesauttaa sitä, et se jatkuu suotusasti.” (I)

Osa haastatelluista kertoi kokevansa, että, mikäli lapsen kasvuympäristö on kotona jollain tavalla puutteellinen ja hidastaa lapsen kielen kehitystä, aktiivisen puuttumisen avulla tilanne saattaa myöhemmin lähteä korjaantumaan. Tällöin päivähoiton, koulun ja tukitoimien merkitys on suuri, ja se vaatii lähiympäristön sitoutumista sekä asenteiden ja toimintatapojen muuttamista. Lapsella nähdään olevan herkkyykskausia, jolloin asiat ovat helpommin omaksuttavissa, mutta myös esimerkiksi perimä, ympäristötekijät, kiintymyssuhteen laatu ja lapsen tuleva kehitys määrittävät kielen oppimista myöhemmin. Valtaosa vastaajista kertoi ajattelevansa, että mikään ulkopuolinen taho ei voi korvata kodin ja lapsen lähiympäristön merkitystä tasapainoisen kasvun tukemisessa.

”Ilman muuta kaikki varhaiset kokemukset vaikuttaa, et miten se (vuorovaikutus) tulee kehittymään ja edistymään. --- Toki jos lapsel on muuten edellytykset siihen, nii kylhän ne varmaan lähete ehkä nousuun, puheterapia, päivähoito ja jos vanhemmat saadaan mukaan. --- Suurin osa lapsista on päivähoitossa, ne saa siellä kuitenkin sitten sitä sosiaalista puolta, mutta eihän se voi korvata sitä lapsen tärkeimpien ihmisten antamaa vuorovaikutusta ja tunnetta.” (F)

7 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa puheterapeuttien näkemyksiä pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käytöstä sekä sen mahdollisista vaikutuksista lapsen puheen ja vuorovaikutustaitojen kehitykselle. Lisäksi haluttiin ymmärtää runsaan mobiililaitteiden käytön yhteiskunnallisia ja perheen sisäisiä syitä ja seurauksia. Tutkimuksen tuloksissa korostuu läsnä olemisen merkitys lapsen kokonaiskehitykselle. Aihetta käsiteltiin lähinnä puutteelliseksi jäävän vuorovaikutuksen näkökulmasta, ja vanhempien mobiililaitteiden käytön nähdään olevan yksi riskitekijänä tälle. Viime aikoina vanhempien mobiililaitteiden käytön yleisyyttä on jonkin verran tuotu esiin, ja sen uskotaan voivan vaikuttaa haitallisesti vanhemmuuteen ja lapsen kehitykseen (Pajulo, 2018; Radesky, ym., 2014; Radesky, ym., 2015; Yle, 2015). Tässä tutkimuksessa myös lasten altistuminen erilaisille digitaalisille laitteille ja sisällöille esitettiin yhtenä huolenaiheena.

7.1 Tulosten pohdinta

Mobiililaitteiden käyttöä pidetään monella tavalla positiivisena mutta lapsen kehityksen kannalta myös huolta herättävänä asiana. Hyvin äärimmäisiä tapauksia on harvassa, mutta lisääntynyt älylaitteiden käyttö vaikuttaa koskevan jollain tavalla ainakin valtaosaa vanhemmista. Ymmärtämättömyys läsnä olemisen tärkeydestä vaikuttaa lisääntyneen, ja usein mobiililaitte priorisoidaan lapsen sosiaalisten tarpeiden edelle. Asiaa voidaan katsoa yhteiskunnassa vallitsevien arvojen, odotusten ja mahdollisuuksien valossa, jolloin vanhempien runsas mobiililaitteiden käyttö osaltaan ilmentää kiireistä ja yksilöiden autonomiaa korostavaa nykyaikaa. Voidaan tarkastella myös vanhemmuuden rakentumisen ylisukupolvisia tekijöitä. Yhtäältä kiire ja suorituskeskeisyys määrittävät vahvasti ihmisten toimintaa, ja toisaalta digitalisaatio ja sen myötä mobiililaitteiden lisääntyvä käyttö mahdollistavat monia asioita. Ajasta ja paikasta riippumaton tiedon haku

sekä digitalisaation hyödyntäminen työkaluna ja viihdykkeenä helpottavat monesti sekä työ- että arkiasioiden hoitamista. Erilaisten medioiden käyttö myös pienten lasten päivittäisessä elämässä on viime vuosina yleistynyt ja monipuolistunut (esim. Kabali, ym., 2015; Rideout, 2017).

7.1.1 Läsnä olemisen väheneminen ja vuorovaikutuksen haasteet

Vanhempien lisääntyneellä ja etenkin hyvin runsaalla mobiililaitteiden käytöllä saattaa olla laajojakin vaikutuksia lapsen kehitykseen. Luonnollinen vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä sekä vanhemman läsnä oleminen varhaisen vuorovaikutuksen tilanteissa vaikuttavat vähentyneen. Tätä näkemystä tukee amerikkalaisten lasten median käyttöä kartoittava, laajaan tutkimukseen perustuva raportti (Rideout, 2013). Siinä esitetään yhtenä huolenaiheena vanhempien median käytön mahdollisesti vähentävän vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, ja reilu neljännes vanhemmista olikin kokenut median käytön vähentävän perheen yhdessä viettämää aikaa. Haastatellut puheterapeutit kuitenkin totesivat, että se ei ole ainoa tekijä. Lisäksi siihen vaikuttavat etenkin jatkuva kiire, ja taustalla voi olla myös ymmärryksen puute lapsen tasapainoiseen kehitykseen vaikuttavista tekijöistä. Joidenkin vanhempien on vaikea priorisoida omaa toimintaansa ja ajankäyttöään lapsen kannalta edullisella tavalla, ja joskus voidaan puhua jopa elämää haittaavasta laiteriippuvuudesta.

Haastatteluissa esitettiin, että vanhemman käyttäessä mobiililaitetta lapsen seurassa tavallaan ollaan paikalla ja läsnä, mutta lasta ei kohdata kunnolla. Sama ilmiö on todettu pikaruokalan ruokailutilanteessa, jossa havainnoitiin vanhempien mobiililaitteiden käyttöä (Radesky, ym., 2014). Uppoutuessaan mobiililaitteeseensa vanhempi saattaa reagoida herkästi negatiivisella tavalla lapsen tekemiin kontaktialoitteisiin, ja lapsi saattaa myös tottua tilanteeseen, jolloin hän ei enää vaadi vanhemman huomiota. Haastatellut esittivät, että vuorovaikutustilanne vanhemman ja lapsen välillä ei pääse välttämättä alkujaankaan syntymään, tai läsnäolo on vajavaista, ja kontakti katkeaa toistuvasti. Tällainen tilanne muistuttaa aikuisten välisissä vuorovaikutustilanteissa havaittua phubbing –ilmiötä, jossa keskitytään puhelimeen, ja ympäröivä keskustelu jätetään huomiotta (esim. Chotpitayasunondh & Douglas, 2016). Lapsen ja vanhemman välillä asetelma ei ole kuitenkaan tasavertainen, jolloin lapsi jää tahtomattaan yksin. Haastatellut puheterapeutit pohtivat, että jos vanhempi jättää lapsen asian toistuvasti huomiotta, myös tunteiden jakaminen ja sanoittaminen sekä tämän myötä tunnetaitojen omaksumi-

nen saattavat jäädä puutteellisiksi. Onkin todettu, että äitien ja lasten välisissä keskusteluissa käytetyt tunne- ja mielentiloihin liittyvät ilmaisut ennustavat lasten sosiaalista ymmärrystä myöhemmin (Ensor & Hughes, 2008).

Pienten lasten poikkeavien vuorovaikutuspiirteiden lisääntyminen esitettiin yhtenä huolta ja hämmennystä herättävänä asiana. Puhuttiin myös autismiepäilyistä, jotka eivät jatkotutkimuksissa kuitenkaan aina täytä autismidiagnoosin kriteereitä. Diagnoisoidut autismin kirjon häiriöt ovat Suomessa ja kansainvälisestikin lisääntyneet huomattavasti kuluneella vuosikymmenellä (Atladottir, ym., 2015; CDCb, 2018). Mahdollisia syitä tähän on esitetty monia, mutta niitä ei olla pystytty vielä varmuudella osoittamaan (Atladottir, ym., 2015). Autismin diagnostiset kriteerit ovat tarkentuneet ja tietoisuus lisääntynyt, mikä on ehkä ainakin osaltaan lisännyt diagnooseja. Kaikki poikkeavasti vuorovaikutuksessa olevat lapset eivät haastateltujen mukaan kuitenkaan ole autistisen oloisia, ja vuorovaikutuksen haasteisiin saattaa usein liittyä myös monenlaista muuta käyttäytymisen pulmaa. Kielen käyttöön liittyvän sosiaalisen taitamattomuuden onkin todettu lisäävän käyttäytymisen haasteiden riskiä (Topping, ym., 2011). Usea haastateltu esitti, että läsnä olevan ja keskusteleman vuorovaikutuksen väheneminen lapsen varhaisajoista lähtien, mikä liittyy osaltaan lisääntyneeseen mobiililaitteiden käyttöön, voi olla yksi selittävä tekijä vuorovaikutuksen haasteiden lisääntymisessä.

Puheterapeutit kokivat, että mobiililaitteiden käyttö saattaa ääritapauksissa vaarantaa yhteisten, jaettujen kokemusten syntymistä ja jaetun tarkkaavuuden kehittymistä. Mikäli pieni lapsi kokee toistuvasti pettymyksiä vuorovaikutustilanteissa, hänen aloitteisiinsa ei vastata, tai hänen asioistaan ei olla kiinnostuneita, pahimmassa tapauksessa hän lakkaa yrittämästä. Esimerkiksi taustalla päällä olevan television on todettu heikentävän vanhemman kykyä huomioida lapsen toimintaa ja tämän tekemiä vuorovaikutusaloitteita (Christakis, ym., 2009; Kirkorian, ym., 2009). Vanhempi saattaa jollain tavalla reagoida lapsen tekemään aloitteeseen, mutta ei esimerkiksi ota katsekontaktia lapseen. Se voi vähentää myös lapsen pyrkimystä kontaktiin ja vuorovaikutukseen vanhemman kanssa. Myös haastatellut esittivät, että television pitäminen päällä vähentää vuorovaikutustilanteita ja tarvetta kommunikoida lapsen kanssa, ja joskus puheterapeutti ohjeistaa vanhempia tähän liittyen. Voidaan ehkä olettaa, että myös mobiililaitteet vaikuttaa vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen määrään. Haastatellut kokivat, että käyttäessään mobiililaitetta vanhempi voi reagoida vaillinaisesti lapsen aloitteisiin. Toistuva huomiotta jääminen, vaillinaisen huomion saaminen ja lapsen kokemus siitä,

että vanhempi ei ole aidosti kiinnostunut lapselle tärkeistä asioista, saattaa vaikuttaa negatiivisesti lapsen minäkuvan kehitykseen.

Haastatteluissa esitettiin, että mikäli lapsi ei saa oikea-aikaista huomiota vanhemmaltaan, hän saattaa alkaa reagoida ärsykkeisiin hyvin voimakkaasti. Lapsen huomiotta jättäminen onkin hyvin haitallista hänen kehityksensä kannalta (Bruner, 1983, 27). Itsesäätelytaitojen tukeminen taas vaikuttaa positiivisesti lapsen käyttäytymiseen ja vähentää negatiivista reagoimista (Landry, ym., 2006). Kyky säädellä tunteiden aikaan saamia reaktioita alkaa muotoutua jo jaetuissa, varhaisen vuorovaikutuksen tilanteissa (Bruner, 1983, 26; Mäkelä, 2003, 20–21, 26–27), ja lapsi tarvitsee aikuisen läsnäoloa ja mallia voidakseen edelleen kehittää itsesäätelykykyään ja sosiaalisia taitojaan (Landry, ym., 2006; Ziv, ym., 2018). Vanhemman on oltava sekä fyysisesti että emotionaalisesti saatavilla (Biringen & Easterbrooks, 2012), mutta saatavilla oleminen ei kuitenkaan tarkoita jatkuvaa läsnä olemista. Eräs haastateltu totesikin, että lapsi kaipaa myös omaa tilaa ja mahdollisuuden itsenäiseen leikkiin. Tämän on osaltaan todettu myös vahvistavan emotionaalisen läsnäolon laatua, johon vanhempi voi omalla toiminnallaan vaikuttaa (Biringen & Easterbrooks, 2012; Saunders, ym., 2015).

7.1.2 Kielen kehittyminen jaetun toiminnan tilanteissa

Haastatellut ajattelivat, että vanhempien mobiililaitteiden käytön vaikutukset kielen kehitykseen ovat mahdollisesti hyvin laajat ja moninaiset. Heidän mukaansa vuorovaikutus voi olla puutteellista, mikäli se on vähäistä, katkeilee toistuvasti tai vanhempi ei ole tilanteessa kunnolla läsnä. Mikäli kontakti vanhemman ja lapsen välillä katkeaa toistuvasti ja oppimistilanne ja tarkkaavuus häiriintyvät vanhemman matkapuhelimen käytöstä johtuen, lapsen uusien sanojen oppiminen voi hidastua (Hirsh-Pasek ja Golinkoff, 2017). Sanavaraston ja kielen rakenteellisten vaikeuksien lisäksi etenkin pragmaattisten, eli kielen käyttöön liittyvien, haasteiden uskottiin lisääntyvän. Haastatellut esittivät, että mikäli vanhemman ja lapsen välinen keskustelu ja yhteiset, jaetun tarkkaavuuden tilanteet ovat vähäisempiä, lapsen tarvitsema malli puheen ja kielen kehitykselle sekä kielen käyttötaidoille jäävät riittämättömiksi. Tällöin lapsi ei saa kielen odotuksenmukaisen kehityksen tukemiseksi tarpeeksi harjoitusta.

Tyypillisesti kehittyvän lapsen kieli alkaa kehittyä varhain sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (esim. Launonen, 2007, 17–20; Pinker, 1994, 178–179), ja tavallisesti kolmen vuoden ikään mennessä puhe on myös vieraalle ihmiselle ymmärrettävää (esim.

Savinainen-Makkonen & Kunnari, 2012, 171). Osa haastatelluista esitti, että mobiililaitteiden käytöstä johtuvat vuorovaikutuksen puutteet johtavat mahdollisesti siihen, että pienten puhumattomien lasten määrä edelleen lisääntyy ja puheen viiveisyys kestää tavanomaista pidempään. Lasten puheen kehityksen viivästymisen lisääntyminen ja mobiililaitteiden rooli siinä on herättänyt huolta aikaisemminkin (Yle, 2015). Haastatellut kokivat varhaisvaiheiden hoivan ja kommunikaation olevan erityisen tärkeitä lapsen myöhemmällekin kehitykselle ja vuorovaikutuksen vähenemisen vaikuttavan mahdollisesti myös laajemmin kognitiivisiin taitoihin. Varhaisen vuorovaikutuksen onkin todettu olevan yhteydessä kognitiiviseen kehitykseen (Davis, ym., 2017) ja oppimiseen kielen omaksumisen kautta (Lyytinen & Lyytinen, 2003, 92). Sen lisäksi, että lapsi ilmaisee itseään kielen avulla, hän esimerkiksi myös kysyy ja hankkii tietoa.

Haastateltavat olivat huolissaan kirjojen lukemisen ja muun kiireettömän, lapsentahtisen yhdessäolon kuten leikkimisen vähenemisestä. Sen esitettiin osaltaan johtuvan siitä, että lasten ja vanhempien lisääntynyt laitteiden käyttö vie aikaa muulta yhteiseltä toiminnalta. Moni haastateltu korosti lukemisen tärkeyttä kielen oppimisen kannalta. Vanhemmat eivät ole aina lainkaan ajatelleet lukemisen merkitystä, tai heidän lukemiensa kirjojen sisällöt eivät vastaa lapsen kykyä ymmärtää sen tarjoamaa kieltä. Lukemisen hyödyistä lapsen kehitykselle on paljon tutkimustietoa (esim. Gilkerson, ym., 2017; Weisleder, ym., 2018). Aikuisen ja lapsen yhteinen lukuhetki muun muassa lisää heidän välisensä vuorovaikutuksen ja jaetun tarkkaavuuden määrää sekä vaikuttaa suotuisasti vanhemman tarjoaman sanaston ja kieliopillisten rakenteiden sisältöihin (Demir-Lira, 2018; Gilkerson, ym., 2017; Weisleder, ym., 2018). Lisäksi on todettu, että lukemistilanteissa yhteinen tarkkaavuuden suuntaaminen ja lapsen ja vanhemman välinen keskustelu ovat verrattain samankaltaisia kaikilla vanhemmilla heidän taustoistaan ja muissa tilanteissa vuorovaikutuksessa (ks. Hoff, 2013). olemisen tavoista riippumatta (Gilkerson, ym., 2017).

Haastatteluissa esitettiin ylisukupolviset ja vanhempien taustoihin liittyvät tekijät yhtenä vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen ja yhteisen toiminnan rakentajina. Äitien lapsilleen tarjoamat erilaiset kieliympäristöt arjen vuorovaikutustilanteissa antavatkin keskenään hyvin erilaiset lähtökohdat lasten kielen omaksumiselle (Hoff, 2013). Osa haastatelluista totesi, että entiseen verrattuna vanhemmat edustavat nykyään aikaisempaa useammin ääripäitä vuorovaikutuksessa olemisen osalta. Yhtäältä on vanhempia, jotka ovat hyvinkin aktiivisia vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa, ja toisaalta vanhempia, jotka eivät ole juurikaan aloitteellisia kohdatessaan lapsensa. Eräänä huo-

lenaiheena nostettiin esiin tilanne, jossa vanhempi ei koe vanhemmuutta itsessään tarpeeksi tyydyttävänä, ja tämän esitettiin voivan olla seurausta monista eri tekijöistä. Tällöin laitteet ja sen tarjoama sosiaalinen sisältö saattavat tulla vauvan ja vanhemman väliin. Esimerkiksi toiminnallisen riippuvuuden on esitetty voivan häiritä vanhemmuuteen luonnostaan kuuluvaa hyvän olon ja ilon tunteen kokemista (Pajulo, 2018).

7.1.3 Laitteiden rooli lasten arjessa

Puheterapeuteille huolta aiheuttivat mobiililaitteiden ja ruutujen käyttöön vahvasti suuntautuneet perheet. Televisioita, tabletteja ja älypuhelimia saattaa löytyä jokaiselta perheenjäseneltä ja jokaisesta huoneesta, mikä on havaittu myös monissa tutkimuksissa (esim. Coyne, ym., 2017; Downing, ym., 2015; Kabali, ym., 2015; Rideout, 2017). Digilaitteiden käyttö on selvästi lisääntynyt pienillä lapsilla ja on osa heidän päivittäistä elämäänsä. Haastateltujen mukaan sallivuus kasvatuksessa on lisääntynyt, ja monille vanhemmille näyttää olevan haasteellista asettaa rajoja laitteiden käytölle. Sallivan vanhemmuuden on tutkimuksissa (He, ym., 2010; Howe, ym., 2017) todettu olevan yhteydessä myös lasten runsaaseen television katseluun. Näyttöä ruutuajan negatiivisista vaikutuksista lapsen kehitykselle on kuitenkin runsaasti (Chonchaiya & Pruksananonda, 2008; Duch, ym., 2013b; Tomopoulos, ym., 2010; Zimmerman, ym., 2007; Zimmerman & Christakis, 2005), ja sen on todettu aiheuttavan esimerkiksi pelkoja lapselle (Paavonen, ym., 2006) ja vaikuttavan haitallisesti lapsen uneen (Paavonen, ym., 2009).

Haastatellut kertoivat ajattelevansa, että todennäköisesti paljon laitteita käyttävät vanhemmat myös tarjoavat niitä herkästi lapsille. Lasten ja heidän vanhempiansa laitteiden käyttöä ja näiden vaikutusten tutkimista ei voidakaan tarkastella erillisinä ilmiöinä, sillä laitteisiin liittyvät asenteet ja toimintakulttuuri elävät perheissä siirtyen vanhemmilta lapsille (Lauricella, ym., 2015; Solomon-Moore, ym., 2017). Toiseksi haastatellut kokivat, että joskus vanhemmat saattavat arvostaa pienen lapsen tietoteknistä osaamista ja englannin kielen hallintaa enemmän kuin lapsen ikätasolle tyypillisten sosiaalisten taitojen ja kielen oppimista luonnollisten vuorovaikutustilanteiden myötä. Joskus jopa äidinkieltään vielä puhumaton lapsi saattaa hallita erilaisia digitaalisia pelejä ja ohjelmia, kuten Youtubea. Onkin todettu, että vanhemmat näkevät mediallyn olevan myös opetuksellista arvoa (He, Irwin, Bouck, Tucker & Pollett, 2005; Huber, ym., 2018a). Tällöin laitteiden käyttö voi haastateltujen mielestä kuitenkin mennä kirjojen lukemisen sekä aikuisen ja lapsen yhteisen, jaetun toiminnan edelle, jolloin ei usein

ymmärretä, mikä todellisuudessa olisi lapsen edun mukaista. Etenkin alle kaksivuotiaalle lapselle digitaalisten sisältöjen tarjoamista olisi hyvä välttää (Tomopoulos, ym., 2010).

Kolmas selittävä tekijä sille, että lapsille tarjotaan paljon laitteita, saattavat olla kulttuuriin liittyvät erot lasten kasvatuksessa. Monissa kulttuureissa on tyypillistä, että lapsen kanssa keskustellaan ja asioita kielellistetään hänelle, kun taas joissakin kulttuureissa puhuminen pienen lapsen kanssa ei ole tyypillistä (Genesee, ym., 2004, 29–30). Yhtenä huolestuttavana ilmiönä muutama haastateltu kertoi kokevansa erityisesti monien maahanmuuttajalasten, mutta myös joidenkin suomea äidinkielenään puhuvien lasten käyttämän kielen. Kolmevuotiaan puhe voi olla jargonenglantia eli englannilta kuulostavaa puhetta, joka sisältää lähinnä peleistä opittuja sanoja ja fraaseja. Tätä suomen kieltä osaamaton lapsi saattaa käyttää tilanteissa, joihin sopivaa kieltä hän ei hallitse. Vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten on todettu viettävän valtaväestöä enemmän aikaa ruutujen äärellä (Duch, ym., 2013a; Kabali, ym., 2015).

Usea haastateltu esitti, että vanhempien tulisi vallata vanhemmuuden reviirinsä takaisin ja keskittyä tavalliseen yhdessä olemiseen. Muussa tapauksessa seurauksena saattaa olla lapsen edun huomiotta jääminen ja jollain tavalla vaillinainen lapsuus. Amerikkalaiset alle kaksivuotiaat lapset viettävät aikaa kolme kertaa ja 5–8 -vuotiaat lapset lähes viisi kertaa enemmän erilaisten laitteiden ja medioiden, lähinnä television, kuin kirjojen äärellä (Rideout, 2013). Suomessa tilanne lienee samankaltainen, vaikkakin television suhteellinen osuus on saattanut Rideoutin (2013) tutkimuksen jälkeen laskea. Osuvasti aiheesta on puhunut myös Suomen vuoden 2018 puheterapeutti Leena Raveikko (2018): *”Korvaavatko laitteet lapsen kanssa puhumisen, laulamisen, kirjojen lukemisen ja yhteisen leikin? Pieni lapsi valitsee niistä vaihtoehtoista, jotka aikuinen hänelle tarjoaa. On siis meistä aikuisista kiinni, millaisiksi viestijöiksi lapsemme kasvavat silloinkin, kun synnynnäiset edellytykset hyvään puheen kehitykseen olisivat olemassa. Lukekaamme siis lapsille iltatarinoita, keskustelkaamme heidän kanssaan niistä asioista, joista he ovat kiinnostuneita. Olkaamme läsnä, kuunnelkaamme heitä.”*

Eräs haastateltu koki, että kouluikäisten lasten ruutuajan rajoittamista pidetään usein hyvin tarpeellisena, sillä vanhemmat tiedostavat runsaan ruutuajan negatiivisia seurauksia. Tätä tukee tutkimus, jossa kouluikäisten lasten vanhempien todettiin olevan huolissaan lastensa ruutuajasta ja kokevansa sen rajoittamisen tarpeelliseksi (He, ym., 2010). Mielenkiintoista on, että hieman vastaavanlaisessa asenteita kartoittavassa tutkimuksessa todettiin, että pienten lasten vanhemmat sen sijaan eivät ole huolissaan lasten

ruutuajasta ja saattavat käyttää ruutuja selvittääkseen hankalista tilanteista lapsen kanssa tai saadakseen omaa aikaa (He, ym., 2005; Kabali, ym., 2015). Haastatelluilla oli samansuuntaisia kokemuksia pienten lasten laitteiden käytöstä. Näiden tutkimusten perusteella voitaisiin ehkä päätellä, että lapset oppivat ruutujen käyttötottumukset siinä vaiheessa, kun vanhemmat kokevat niiden helpottavan omaa arkeaan.

Haastatellut kertoivat käyttävänsä laitteita osana puheterapiaa. Osa heistä käytti säännöllisesti, vaikkakin vain lyhyen aikaa kerrallaan, puheterapian tarkoituksiin soveltuvia ja lapselle asetettuja tavoitteita tukevia ohjelmia tavallisesti yhdessä lapsen kanssa. Yli kaksivuotiailla lapsilla opetuksellisten ja vuorovaikutuksellisten sovellusten lyhytaikaisen käytön on todettu vaikuttavan suotuisasti esimerkiksi lasten työmuistiin (Huberin, 2018b), jonka haasteet ovatkin erään haastateltavan mukaan asiakkailla tavallisia. Osa haastatelluista oli ohjeistanut vanhempia pelaamaan lukemisen taitojen harjoittelun tueksi Ekapeliä kotona yhdessä lapsen kanssa. Laitteilla on siis hyviä puolia myös puheterapian ja kielen oppimisen kannalta. Eräs haastateltu oli kokenut hyvänä, kun vanhempi oli näyttänyt lapsesta kotona kuvaamaansa videota, jossa näkyi tämän kielellisiä taitoja, jotka eivät tulleet esiin vieraan aikuisen läsnä ollessa. Puheterapeuttien mielestä laitteiden käytön edut vaikuttavatkin tulevan parhaiten esiin silloin, kun niitä käytetään yhdessä lapsen kanssa. Laitteiden haitat taas liittyvät pääsääntöisesti niiden liialliseen ja lapsille sopimattomien sisältöjen käyttöön. Haastateltujen mielestä vanhempien tulisi ottaa enemmän vastuuta lasten laitteiden käytöstä sekä ajallisesti että sisällöllisesti.

Osa haastatelluista esitti, että vanhemman yksilölliset taustat vaikuttavat hänen vanhemmuuteensa. Tätä näkemystä tukee myös Bowlbyn (1988, 4–5) ymmärrys tekijöistä, jotka vaikuttavat vanhemmuuden ja kiintymyssuhteen rakentumiseen. Kasvatuskäytänteet ja tutkimuksen myötä myös tieto ovat muuttuneet paljon muutaman vuosikymmenen sisällä. Myös tiedon hakeminen ja tuen saaminen ovat erilaisia aikaisempaan verrattuna. Haastatteluissa esitettiin, että sosiaalinen media saattaa toimia turvaverkkona esimerkiksi yksinäiselle tai ahdistuneelle vanhemmalle, jolloin se saattaa ikään kuin kantaa vanhempaa vauva-ajan yli. Sosiaalisen median kautta vanhemmat hankkivat tietoa ja saavat sosiaalista tukea myös vanhemmuuteensa (Haslam, ym., 2017). Oletettavaa on, että kasvatuksellisten tarpeiden ja asenteiden muutosta tapahtuu edelleen ja jatkuvasti, sillä jokaiseen aikakauteen ja jokaiseen sukupolveen sisältyvät omat suuntauksensa ja vaikuttimensa. Digitaalisten laitteiden lisääntyminen on ollut niin nopeaa ja voimakasta, että on puhuttu jopa digitaalisesta vallankumouksesta. Voitaisiin ehkä miettiä, onko ihmisillä haasteita sisällyttää sitä tasapainoisesti toimintakulttuuriinsa.

7.2 Menetelmän pohdinta

Motivaationi aiheeseen syntyi mielestäni tärkeän yhteiskunnallisen keskustelun myötä. Arjen ja työelämän lisääntynyt digitalisaatio oli ollut sekä positiivisessa että negatiivisessa valossa esillä muun muassa lehtiartikkeleissa, asiantuntijahaastatteluisissa ja mielipidekirjoituksissa, ja älylaitteiden tarkoituksenmukaisesta ja kohtuullisesta käytöstä eriklaisilla ihmisillä oli keskusteltu jonkin verran mediassa ja verkkojulkaisuissa. Näissä todettiin tutkimuksen tarve ja esitettiin näkökulmia aiheeseen, mutta tutkimusta etenkin vanhempien laitteiden käytöstä ei ollut juurikaan saatavilla. Alkaessani miettiä graduni aihetta minua kiinnostivat erityisesti ilmiön mahdolliset vaikutukset varhaisen vuorovaikutuksen laatuun ja edelleen lapsen tulevaan kehitykseen. Olin kiinnostunut tekemään haastattelututkimusta, koska siinä pääsee syventymään aiheeseen haastateltavan kokemusmaailman kautta (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 35, 48). Ohjaajani avustuksella aloin kartoittaa työni viitekehystä, ja totesimme, että logopedisen näkökulman varmistamiseksi tämän kaltaista aihetta tutkittaessa puheterapeuttien haastattelemineen olisi asianmukaisinta.

Haastateltujen rekrytoinnin päädyin toteuttamaan siten, että lähetin kutsun Puheterapeuttiliiton sähköpostilistojen välityksellä Etelä-Suomen sekä eteläisen Länsi- ja Itä-Suomen alueella työskenteleville liittoon kuuluneille puheterapeuteille. Alueen rajaukseen päädyin käytännön syistä, jotta haastattelut tapahtuisivat itselleni kohtuullisen matkan päässä. Liiton kautta toteutuneessa rekrytoinnissa oli riskinä, että se ei tavoittanut kaikkia kohderyhmään kuuluvia puheterapeutteja, ja rekrytointi useamman tiedotuskanavan kautta olisi ehkä muutenkin helpottanut haastateltujen rekrytoimista entisestään. Kuntien sähköpostilistojen ja sosiaalisen median hyödyntäminen olisivat myös olleet mahdollisia. Facebook-ryhmä *Ideoita puheterapiaan* olisi ollut yksi vaihtoehto ja jäsenmäärältään yhtä kattavakin kuin Puheterapeuttiliitto (Suomen Puheterapeuttiliitto, 2018), sillä molemmissa on jäseniä noin 1600 opiskelijajäsenet mukaan luettuna. Toteutunutta rekrytointia voidaan kuitenkin pitää onnistuneena, sillä myös muuton kuin ensisijaisen kutsun avulla saadut haastatellut löytyivät nopeasti ja helposti.

Haastateltujen joukossa oli viisi puheterapeuttia perusterveydenhuollosta, kaksi erikoissairaanhoidosta ja yksi edusti yksityistä sektoria. Kolme haastateltua työskenteli samassa työyhteisössä ja tässä olisi voinut olla riskinä, että heiltä saadut aineistot olisivat olleet maantieteellisen sijainnin tai työyhteisöjen keskustelujen ja totuttujen käytän-

teiden vuoksi verrattain samankaltaisia. Aineistoa läpi käydessäni totesin, että ne eivät heillä olleet sen enempää samankaltaisia kuin muidenkaan haastateltujen. Vastaukset olivat yksilöllisiä ja kokemukset omakohtaisia. Haastateltujen erilaiset työskentelyympäristöt, terapiasuhteiden kestot ja asiakaskunnan moninaisuus toivat erilaisia näkökulmia käsiteltyihin aiheisiin ja rikastuttivat aineistoa. Osalle haastatelluista oli alueellisten erojen takia ohjautunut muita enemmän maahanmuuttajataustaisia asiakkaita, mikä nousi tietynlaisia teemoja käsitellessä esiin. Kahdella haastatellulla oli alle 10 vuoden työkokemus, joten heillä ei ollut samalla tavalla kuin pidempään alalla olleilla mahdollisuutta verrata nykytilannetta puheterapeutin näkökulmasta entiseen. Heillä oli kuitenkin vahva näkemys mobiililaitteiden nykykäytöstä ja ymmärrys lapsen suotuisalle kehitykselle tärkeistä tekijöistä.

Teemahaastattelun etuna on mahdollisuus mukauttaa haastattelurunkoa haastattelutilanteeseen sopivaksi silloin, kun ei voida ennalta tietää, millaisia asioita haastatteluissa nousee esiin (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 35–36). Haastattelun runko palveli sellaisenaan melko hyvin tutkimuksen tavoitteita. Esihaastattelussa esiin nousi vahvasti vanhemman ja lapsen jakama vuorovaikutuskonteksti, joten lisäsin sitä käsittelevän kysymyksen haastattelurunkoon, jotta tämä olisi sisällöllisesti sama kaikilla haastatelluilla. Monissa haastatteluissa teemat nousivat esiin haastattelutilanteen edetessä, ja aiheen syventäminen tarkentavien kysymysten avulla oli luontevaa. Aineiston rikkaudesta päättellen aihe oli mietityttänyt haastateltuja, ja haastattelurungon avulla sain monipuolisia ja kiinnostavia vastauksia hakemiini tutkimuskysymyksiin. Lisäksi tietyt haastattelurungon ulkopuoliset teemat, kuten runsaaseen mobiililaitteiden käyttöön mahdollisesti johtavat syyt ja yleensä yhteiskunnallisten asioiden käsittely, tulivat esille laajemmin kuin olin osannut odottaa, ja näiltä osin tutkimuksen viitekehys laajeni. Haastatelluilla oli keskenään hyvin samankaltaisia kokemuksia ja huolenaiheita älylaitteiden käyttöön liittyen iästään ja työssäolovuosistaan riippumatta, ja samojen asioiden kertaantuessa aineistossa, voidaan sen katsoa olevan riittävä ja teoreettisesti merkittävä (Hirsjärvi, ym., 2009, 182).

Tulosten luotettavuutta arvioitaessa tulee miettiä haastateltavien kykyä antaa tietoa asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tämän tutkimuksen kohderyhmänä olleet puheterapeutit ovat puheen, kielen ja vuorovaikutustaitojen kehityksen asiantuntijoita. Lisäksi he kykenivät arvioimaan vanhempien mobiililaitteiden käyttöä tutkimuksen vaatimalla tavalla. Näkemykset perustuivat siihen, mitä haastatellut olivat nähneet vastaanotolla, mitä vanhemmat olivat kertoneet perheiden arjesta, sekä myös siihen, mitä he olivat

nähneet vapaa-ajallaan. Haastatellut totesivat, että he eivät voineet tietää varmasti, milaista käyttö on perheissä kotona. Kuitenkin he olettivat, että sen ollessa hyvin näkyvää vastaanotolla, se on todennäköisesti sellaista kotonakin. Onkin huomattu, että kontrolloiduissa oloissa vanhempien spontaania mobiililaitteen käyttöä esiintyy huomattavasti vähemmän kuin luonnollisessa tilanteessa (Radesky, ym., 2014; Radesky, ym., 2015).

Minulla ei ollut aiempaa kokemusta haastattelemisesta. Haastattelun tulos syntyy haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnassa, ja tutkija valitsee haastattelutilanteessa tietyn roolin itselleen (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 189, 192). Menetelmäkirjallisuuteen tutustuminen auttoi tiedostamaan haastattelijan ja haastateltavan rooleja sekä jokaisen haastattelutilanteen ainutlaatuisuutta. Teorian läpikäyminen ja haastattelumetodiin perehtyminen aiheita käsittelevällä kurssilla edelleen edistivät haastattelutilanteeseen vaikuttavien asioiden ymmärtämistä, mutta kuten Hirsjärvi ja Hurme (2009, 68) toteavat, hyväksi haastattelijaksi opitaan haastattelemalla. Haastattelutilanteen harjoittelu ja haastattelurungon sisällön tarkoituksenmukaisuus olisi hyvä varmistaa (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 72). Tämä olisi ollut mahdollista esimerkiksi opiskelijatoveria haastattelemalla, mutta se jäi tekemättä ajanpuutteen takia. Pyrin olemaan haastattelutilanteessa neutraali käsiteltävän asian suhteen, mutta tottumattomuuteni tilanteessa varmasti näkyi. En kuitenkaan usko tällä olleen vaikutusta haastateltujen antamiin vastauksiin, sillä ne olivat selvästi hyvin harkittuja ja perusteltuja.

Aineiston jäsentäminen teemoihin värien ja otsikoinnin avulla oli toimiva ja sen hallitseminen helppoa. Tulosluvun kirjoittamisessa koin kuitenkin haasteelliseksi teemojen jäsennyksen lopulliseen muotoonsa, sillä monet vastaukset olivat hyvin moniulotteisia ja vaikea eritellä tiettyyn teemaan kuuluvaksi. Aineiston rikkaudesta johtuen myös ytimekkäitä ja työn kannalta oleellisia puheenvuoroja, joista välittyi syvälinen pohdinta ja vahva asiantuntemus, oli runsaasti. Tämä näkyy tulosluvun sisällössä sitaattien määrässä. Sitaattien tehtävänä on vahvistaa työn argumentointia, ja niiden valinnassa ja esittämisessä huomioidaan ilmiön luonne ja merkitys (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 194). Haastatellut antoivat äänensä asialle, jota ei ole juuri tutkittu, joten koen tehneeni työn luonteen ja luotettavuuden kannalta oikean ratkaisun. Tulosten rikkauden vuoksi aineisto tarjosi myös laajan pohdinnallisen kentän niihin liittyen.

Tulosten validiteettia arvioidessa törmätään käsitteisiin sisäinen ja ulkoinen validius (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 188). Sisäisellä validiudella tarkoitetaan sitä, voimmeko olla varmoja tutkimuksessa esiintyvien asioiden syy-yhteyksistä. Tässä tutkimuksessa tulee siis pohtia, voimmeko olla varmoja siitä, että haastateltujen kokemuksista ja

näkemyksistä voidaan tehdä johtopäätöksiä vanhempien mobiililaitteiden käytön vaikutuksista lapsen kehitykselle. Haastatteluissa esitettiin, että mobiililaitteiden käyttö ei ole ainoa tekijä todettujen kielen ja vuorovaikutuksen haasteiden lisääntymisessä. Aihetta tulee kuitenkin tarkastella pitämällä sitä yhtenä todennäköisenä syynä sille, ja myös teoriatieto tukee haastateltujen näkemyksiä. Ulkoisella validiudella tarkoitetaan tulosten yleistettävyyttä erilaisiin tilanteisiin ja ihmisiin (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 188). Vaikka laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei olekaan varsinaisesti tehdä yleistyksiä vaan selvittää, mikä ilmiössä on merkittävää, voidaan olettaa, että tarkka tutkimus tuottaa vastauksia, jotka usein toistuvat myös yleisemmällä tasolla (Hirsjärvi, ym., 2009, 184). Haastatellut totesivat, että liiallinen ja siten lapsen kehitykseen haitallisesti vaikuttava käyttö ei koske kaikkia vanhempia. Voidaan kuitenkin katsoa, että mobiililaitteiden käyttö ilmiönä on hyvin yleinen ja riski mobiililaitteiden käytössä on hyvä huomioida todellisenä.

Työn aihe on arka sen kohdistuessa niinkin henkilökohtaiseen ja tunteita herättävään asiaan kuin vanhemmuus. Tuloksissa esiintyvät näkemykset ovat osin voimakkaita ja kantaaottavia, ja vastauksista välittyy kahtiajako aikuisen maailman ja lapsen maailman välillä. Aikuisen maailmaa määrittää usein kiire ja tavoitteellisuus, kun lapsen maailma päinvastoin rakentuu turvan tunteessa, kiireettömyydessä ja jaetuissa hetkissä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulkintoihin vaikuttaa hänen oma kokemuksensa (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 189, 192), mikä on hyvä muistaa aineistoa analysoidessa. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta oleellista kuitenkin on, että tulokset kuvailevat mahdollisimman todenmukaisesti haastateltavien näkemyksiä, ja uskon, että ne on esitetty aineistolähtöisesti, asianmukaisesti ja luotettavasti.

7.3 Jatkotutkimusehdotukset ja kliiniset sovellukset

Varhaista vuorovaikutusta ja sen merkitystä on tutkittu paljon. Läheisissä, varhaisissa ihmissuhteissa laadukas vuorovaikutus syntyy luonnostaan hoitajan ja lapsen välisen kiintymyksen myötä, mutta on tekijöitä, jotka voivat vaarantaa sen suotuisaa kehitystä. Tässä tutkimuksessa käsiteltävä aihe, vanhempien mobiililaitteiden käyttö ja sen vaikutukset varhaisten kielen ja vuorovaikutustaitojen kehitykseen, on ollut joitakin vuosia mielenkiinnon ja huolenkin kohteena. Äänensä asialle ovat antaneet muiden muassa puheterapeutti Päivi Huusko (Yle, 2015) ja erityisopettaja Eeva-Liisa Ukkonen (Yle, 2015). Aikaisempaa tutkimusta aiheesta on kaiken kaikkiaan tehty hyvin vähän ja tut-

kimukseni on omassa viitekehyksessään tietääkseni ensimmäinen, joten jatkotutkimuksen tarve on ilmeinen. Tarvitaan ymmärrystä siitä, kuinka jatkuvan ja runsaan älylaitteiden käytöstä johtuva vuorovaikutuksen toistuva katkeaminen ja sen väheneminen vaikuttavat lapsen kehitykseen tutkittavilta osin ja laajemminkin. Tarvitaan lisää tutkimusta kielellisen, mutta myös vuorovaikutustaitojen sekä psykososiaalisen kehityksen mahdollisen vaarantumisen riskitekijöistä.

Aineellisten riippuvuuksien, kuten päihderiippuvuuksien, katsotaan yleisesti olevan riski hyvälle vanhemmuudelle. Aineettomien riippuvuuksien vaikutukset ovat sen sijaan jääneet vähemmälle huomiolle. Digilaitteiden osuutta riippuvuuden aiheuttajana on käsitellyt Jyväskylän yliopiston dosentti Joonas Taipale (2017) näkökulmakirjoituksessaan. Hänen mielestään aineettomia riippuvuuksia, kuten nettiriippuvuutta, tulisi lähestyä uudella tavalla. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella osalla vanhemmista on vaikeuksia hallita laitteiden käyttöään, ja sen koettiin saattavan vaarantaa varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen muodostumista. Tällaisessa tilanteessa lapsen kehitys ei etene suotuisasti eivätkä oppimisen mahdollisuudet ole hänen etunsa mukaisia. Erikoislääkäri ja tutkija Marjukka Pajulo otti aiheeseen kantaa kirjoituksessaan *Viekö älylaite vauvalta vanhemman* (Pajulo, 2018). Hän puhui digiriippuvuudesta toiminnallisena riippuvuutena, joka saattaa aineriippuvuuksien tavoin viedä tilaa vanhemmuudelta, jolloin lapsen kanssa oleminen ei enää tuota samalla tavalla mielihyvää vanhemmalle. Sen sijaan että vanhemmuus antaisi iloa, se alkaa tuntua kuormittavalta ja tylsältä. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella digiriippuvuus voi estää lasta saamasta tarpeeksi vanhemman läsnäoloa ja sitoutumista. Sen haittoja ja vaikutusmekanismeja vanhemmuudelle ja lapsen kehitykselle tulisi tutkia.

Vanhemmuuden taidot nousevat omista kokemuksista. Vaikka tietoa on nykyään saatavilla helposti sitä haluaville, tiedon oikeellisuuden arviointi ei ole helppoa, ja tiedon vastaanottamisen valmiudet vaihtelevat suuresti. Tämän tutkimuksen havainnot puoltavat näkemystä, että kaikki vanhemmat eivät välttämättä tiedä, mikä on edullista lapsen kielelliselle kehitykselle. Tukemalla tämän päivän vanhempia voitaisiin vahvistaa ylisukupolvisia vanhemmuuden taitoja. Lukemisen merkitys lapsen kielellisten taitojen edistämisessä on erittäin suuri etenkin niissä perheissä, joissa tarvitaan tukea kielellisen vuorovaikutuksen vahvistamiseksi (Gilkerson, ym., 2017). Tämän ymmärtäminen ja hyödyntäminen käytännössä voisi osaltaan pienentää perheiden taustoista johtuvia lasten kielellisten taitojen eroja. Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta voitaisiin parantaa vanhemman vuorovaikutustaitoja lisäämällä (Topping, ym., 2011). Tällai-

nen vanhempainohjaus voisi sisältää sekä kasvatus- että vuorovaikutusneuvontaa. Vanhempia olisi hyvä tukea sekä tiedollisesti että taidollisesti entistä laajemmin lapsen ikätasoisien toiminnan tärkeydestä lapsen varhaisvaiheissa esimerkiksi neuvolan ja puheterapeutin yhteistyönä. Aineiston perusteella myös opastaminen käytännössä voisi olla aiheellista, ja se voisi osaltaan edistää suotuisia toimintamalleja. Haastatteluissa ilmeni, että joissakin kunnissa pienten lasten vanhemmille tarjotaankin tukea varhaisen vuorovaikutuksen taitoihin. Ennaltaehkäisevää perhelähtöistä toimintaa yhteiskunnan puolesta tulisi edelleen vahvistaa.

Vanhemman ohjaamiseen ja perhekeskeisiin malleihin keskittyviä kuntoutusmuotoja käytetään tilanteissa, joissa vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus ei ole toimivaa (Mäkelä & Salo, 2011). Mäkelä ja Salo esittävät Theraplay-menetelmän kohdistuvan sellaisiin vuorovaikutuksen osa-alueisiin, joiden on todettu olevan erityisen merkityksellisiä hyvässä lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutussuhteessa. Näitä ovat vanhemman sensitiivisyys, sen edellyttämä reflektiivisyys ja myönteinen ohjaaminen. He uskovat menetelmän mahdollistavan joustavan työskentelyn perheiden ja erikäisten lasten kanssa myös ennaltaehkäisevästi. Pienten lasten ja heidän vanhempiensa välistä vuorovaikutusta voitaisiin pyrkiä tukemaan edistämällä näitä osa-alueita. Haasteena on tavoittaa ja motivoida vanhemmat, jotka eniten olisivat sen tarpeessa. Tästä syystä olisikin hyvä, että se toteutettaisiin yhteisöllisesti osana neuvolatoimintaa. Sosi- ja terveysministeriö (2018) on linjannut, että neuvolatoimintaan sisältyvät ”*lapsen terveen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta*” sekä ”*vanhemmuuden ja perheen muun hyvinvoinnin tukeminen*”. Koen, että varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen on yksi tärkeimpiä asioita, joilla tavoin yhteiskunta voisi edistää perheiden ja lasten hyvinvointia.

Tietotekniikan nopea kehittyminen ja sen saatavuus helpottavat monen ihmisen elämää ja myös lapsiperheiden arkea. Ilmiötä tulisi tutkia vanhempia syyllistämättä, sillä aihe vaikuttaa haastatteluissa esille tulleiden asioiden perusteella olevan monille hyvin henkilökohtainen. Neuvoloissa, päivähoidossa ja puheterapiassa asiaa tulisi kuitenkin käsitellä entistä avoimemmin. Tulosten perusteella vanhemmat saattavat ottaa hyvin ja kiitollisena vastaan runsaaseen laitteiden käyttöön liittyvän puheterapeutin ohjeistuksen, eivätkä he ole välttämättä vain ymmärtäneet asian merkitystä. Voisi olla tarpeen käsitellä asiaa rutiininomaisesti kartoitettaessa lapsen tilannetta. Puheterapeutit eivät näe mobiililaitteiden käyttöä missään nimessä ainoastaan negatiivisena asiana. Se ei myöskään ole ainoa tekijä, joka häiritsee vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Sii-

hen olisi kuitenkin hyvä kiinnittää huomiota nykyistä enemmän, ja asiasta tulisi voida puhua avoimemmin vanhempien kanssa.

John Bowlby (1988) puhuu onnistuneen vanhemmuuden merkityksestä seuraavan sukupolven mielenterveydelle. Hän keskittyi urallaan lapsen varhaiseen kehitykseen sekä lapsen ja vanhemman välisen varhaisen suhteen muodostumiseen. Onnistuneella vanhemmuudella hän ymmärtääkseni tarkoittaa kaikkia niitä lapsen kanssa olemisen ja tekemisen taitoja, joita vanhempi on omaksunut ja valintoja, joita hän tekee kasvatukseen liittyen. Muuttuvassa yhteiskunnassa meidän tulee ymmärtää vanhemmuuden kokonaisuuden rakentuminen yhä uudelleen. *“Furthermore, because successful parenting is a principal key to the mental health for the next generation, we need to know all we can about its nature and about the manifold social and psychological condition that influence its development for better or worse.”* (Bowlby, 1988, s.1).

7.4 Johtopäätökset

Tämä tutkimus nosti esiin puheterapeuttien arvokkaita kokemuksia pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käytöstä. Se kertoo, että aiheeseen tulee kiinnittää huomiota entistä aktiivisemmin sekä tutkimuksen keinoin, että arkikohtaamisissa vanhempien kanssa. Vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä vaikuttaa vähentyneen ja on mahdollisesti aikaisempaa useammin puutteellista ja rikkonaista. Lasten vuorovaikutuksen haasteet sekä keskittymisen ja tunnesäätelyn vaikeudet näyttävät lisääntyneen. Mobiililaitteiden käyttö saattaa olla yksi ilmentymä liiallisen kiireen ja arjen hallinnan puutteiden sekä vanhempien väsymyksen tai yksinäisyyden sävyttämässä vanhemmuudessa. Hektisessä ja suorituskeskeisessä yhteiskunnassa vanhemmuuden todellisia riskejä ovat uupuminen ja ylivanhemmuus, jolloin laitteiden tarjoama sisältö voi helpottaa arkea ja niitä tarjotaan herkästi myös pienille lapsille. Lukemisen, leikkimisen ja jutustelun tulisi säilyttää arvonsa tekniikan ihannoinnin edellä. Vanhemman läsnäolo, rauhoittuminen kiireettömästi yksinkertaisen tekemisen ja olemisen äärelle koettiin välttämättömäksi lapsen vuorovaikutustaitojen, kielen, puheen ja terveen minäkuvan kehitykselle. Myös lapsen opastaminen, rajoittaminen ja pettymysten siedon harjoittelu vanhemman tuella kuuluvat vanhemmuuteen. Lapsen kokemusmaailman ymmärtäminen ja yhteiset, jaetut tilanteet ovat vanhemmuuden kulmakiviä.

LÄHTEET

- Anderson, D. R. & Pempek, T. A. (2005). Television and very young children. *American Behavioral Scientist*, 48(5), 505–522. DOI 10.1007/s40429-015-0056-9
- Andreassen, C. S. (2014). Online Social Network Site Addiction: A Comprehensive Review. *Current Addiction Reports*, 2(2), 175–184. DOI: 10.1007/s40429-015-0056-9
- Andreassen, C. S., Pallesen, S. & Griffiths, M. D. (2017). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: Findings from a large national survey. *Addictive Behaviors*, 64, 287–293. DOI: 10.1016/j.addbeh.2016.03.006
- Atladottir, H. O., Gyllenberg, D., Langridge, A., Sandin, S., Hansen, S. N., Leonard, H., ... & Hultman, C. M. (2015). The increasing prevalence of reported diagnoses of childhood psychiatric disorders: a descriptive multinational comparison. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 24(2), 173–183. DOI: 10.1007/s00787-014-0553-8
- Barr, R., Lauricella, A., Zack, E. & Calvert, S. L. (2010). Infant and early childhood exposure to adult-directed and child-directed television programming. *Merrill-Palmer Quarterly*, 56(1), 21–48.
- Best, C. C. & McRoberts, G. W. (2003). Infant perception of non-native consonant contrasts that adults assimilate in different ways. *Language and Speech*, 46(2–3), 183–216.
- Beyens, I., Frison, E. & Eggermont, S. (2016). “I don’t want to miss a thing”: Adolescents’ fear of missing out and its relationship to adolescents’ social needs, Facebook use, and Facebook related stress. *Computers in Human Behavior*, 64, 1–8. DOI: [10.1016/j.chb.2016.05.083](https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.05.083)
- Biringen, Z. & Easterbrooks, M. A. (2012). Emotional availability: Concept, research, and window on developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 24(1), 1–8. DOI: 10.1017/S0954579411000617
- Blackwell, D., Leaman, C., Tramposch, R., Osborne, C. & Liss, M. (2017). Extraversion, neuroticism, attachment style and fear of missing out as predictors of social media use and addiction. *Personality and Individual Differences*, 116, 69–72. DOI: 10.1016/j.paid.2017.04.039

- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic books.
- Brooks, R. & Meltzoff, A. N. (2008). Infant gaze following and pointing predict accelerated vocabulary growth through two years of age: a longitudinal, growth curve modeling study. *Journal of Child Language*, 35, 207–220.
- Brophy-Herb, H. E., Schiffman, R. F., Bocknek, E. L., Dupuis, S. B., Fitzgerald, H. E., Horodynski, M., ... & Hillaker, B. (2011). Toddlers' social-emotional competence in the contexts of maternal emotion socialization and contingent responsiveness in a low-income sample. *Social Development*, 20(1), 73–92.
DOI: 10.1111/j.1467-9507.2009.00570.x
- Bruner, J. (1983). *Child's Talk: Learning to use language*. USA: Oxford University Press
- Casale, S., Rugai, L. & Fioravanti, G. (2018). Exploring the role of positive metacognitions in explaining the association between the fear of missing out and social media addiction. *Addictive Behaviors*. (85), 83–87. DOI: [10.1016/j.addbeh.2018.05.020](https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2018.05.020)
- Centers of Disease Control and Prevention (CDC). (2018a). Lainattu 23.10.2018. Saata-villa: <https://www.cdc.gov/media/releases/2014/p0327-autism-spectrum-disorder.html>
- Centers of Disease Control and Prevention (CDC). (2018b). Lainattu 23.10.2018. Saata-villa: <https://www.cdc.gov/ncbddd/autism/data.html>
- Chonchaiya, W. & Pruksananonda, C. (2008). Television viewing associates with delayed language development. *Acta Paediatrica*, 97(7), 977–982.
DOI: 10.1111/j.1651-2227.2008.00831.x
- Chotpitayasunondh, V. & Douglas, K. M. (2016). How “phubbing” becomes the norm: The antecedents and consequences of snubbing via smartphone. *Computers in Human Behavior*, 63, 9–18. DOI: [10.1016/j.chb.2016.05.018](https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.05.018)
- Christakis, D. A. (2010). Infant media viewing: First, do no harm. *Pediatric Annals*, 39(9), 578–582. DOI: [10.3928/00904481-20100825-10](https://doi.org/10.3928/00904481-20100825-10)
- Christakis, D. A., Gilkerson, J., Richards, J. A., Zimmerman, F. J., Garrison, M. M., Xu, D., ... & Ypanel, U. (2009). Audible television and decreased adult words, infant vocalizations, and conversational turns: a population-based study. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 163(6), 554–558.
DOI: [10.1001/archpediatrics.2009.61](https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2009.61)

- Christakis, D. A., Zimmerman, F. J., DiGiuseppe, D. L. & McCarty, C. A. (2004). Early television exposure and subsequent attentional problems in children. *Pediatrics*, 113(4), 708–713. DOI: [10.1542/peds.113.4.708](https://doi.org/10.1542/peds.113.4.708)
- Conboy, B. T., Brooks, R., Meltzoff, A. N. & Kuhl, P. K. (2015). Social interaction in infants' learning of second-language phonetics: An exploration of brain–behavior relations. *Developmental Neuropsychology*, 40(4), 216–229. DOI: 10.1080/87565641.2015.1014487
- Coyne, S. M., Radesky, J., Collier, K. M., Gentile, D. A., Linder, J. R., Nathanson, A. I., ... & Rogers, J. (2017). Parenting and digital media. *Pediatrics*, 140(2), 112–116. DOI: 10.1542/peds.2016-1758N
- Dalton, T. C. & Bergenn, V. W. (2011). Early experience, the brain, and consciousness. 48. New York: Lawrence Erlbaum associates.
- Davis, E. P., Stouta, S. A., Moletc, J., Vegetabile, B., Glynn, L. M., Sandman, C. A., Heins, K., Stern, H. & Baram, T. Z. (2017). Exposure to unpredictable maternal sensory signals influences cognitive development across species. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(39), 10390–10395. DOI: 10.1073/pnas.1703444114
- Demir-Lira, Ö. E., Applebaum, L. R., Goldin-Meadow, S. & Levine, S. C. (2018). Parents' early book reading to children: Relation to children's later language and literacy outcomes controlling for other parent language input. *Developmental Science*. DOI: 10.1111/desc.12764
- Downing, K. L., Hnatiuk, J. & Hesketh, K. D. (2015). Prevalence of sedentary behavior in children under 2 years: a systematic review. *Preventive Medicine*, 78, 105–114. DOI: 10.1016/j.ypmed.2015.07.019
- Duch, H., Fisher, E. M., Ensari, I., Font, M., Harrington, A., Taromino, C. & Rodriguez, C. (2013b). Association of screen time use and language development in Hispanic toddlers: a cross-sectional and longitudinal study. *Clinical Pediatrics*, 52(9), 857–865. DOI: 10.1177/0009922813492881
- Duch, H., Fisher, E. M., Ensari, I. & Harrington, A. (2013a). Screen time use in children under 3 years old: a systematic review of correlates. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10(1), 102–111. DOI: 10.1186/1479-5868-10-102
- Ensor, R. & Hughes, C. (2008). Content or connectedness? Mother–child talk and early social understanding. *Child Development*, 79(1), 201–216.

DOI: 10.1111/j.1467-8624.2007.01120.x

Ervast, L. & Leppänen, P. H. (2010). Kielellinen erityisvaikeus. Teoksessa Korpilahti, P., Aaltonen, O. & Laine, M. (toim.), *Kieli ja aivot: Kommunikaation perusteet, häiriöt ja kuntoutus*, 212–221. Turku: Turun yliopisto, Kognitiivisen neurotieteen tutkimuskeskus.

Feldman, R. (2007). Parent–infant synchrony and the construction of shared timing; physiological precursors, developmental outcomes, and risk conditions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(3-4), 329–354.

DOI: 10.1111/j.1469-7610.2006.01701.x

Genesee, F., Paradis, J. & Crago, M. B. (2004). *Dual language development & disorders: A handbook on bilingualism & second language learning*, 29–30. Baltimore: Paul H Brookes Publishing.

Gerhold, M., Laucht, M., Texdorf, C., Schmidt, M. H. & Esser, G. (2002). Early mother–infant interaction as a precursor to childhood social withdrawal. *Child Psychiatry and Human Development*, 32(4), 277–293.

Gilkerson, J., Richards, J. A. & Topping, K. J. (2017). The impact of book reading in the early years on parent–child language interaction. *Journal of Early Childhood Literacy*, 17(1), 92–110. DOI: 10.1177/1468798415608907

Grant, J.E., Potenza, M.N., Weinstein, A. & Gorelick, D.A. (2010). Introduction to behavioral addictions. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36(5), 233–241. DOI: 10.3109/00952990.2010.491884

Hammer, C. S. & Weiss, A. L. (2000). African American mothers' views of their infants' language development and language-learning environment. *American Journal of Speech–Language and Hearing Pathology*, 9, 126–140.

Haslam, D. M., Tee, A. & Baker, S. (2017). The use of social media as a mechanism of social support in parents. *Journal of Child and Family Studies*, 26(7), 2026–2037. DOI: 10.1007/s10826-017-0716-6

He, M., Irwin, J. D., Bouck, L. M. S., Tucker, P. & Pollett, G. L. (2005). Screen-viewing behaviors among preschoolers: parents' perceptions. *American Journal of Preventive Medicine*, 29(2), 120–125. DOI: 10.1016/j.amepre.2005.04.004

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2009). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*, 15. painos. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

- Hoff, E. (2003). The specificity of environmental influence: Socioeconomic status affects early vocabulary development via maternal speech. *Child Development*, 74(5), 1368–1378.
- Horowitz-Kraus, T. & Hutton, J. S. (2018). Brain connectivity in children is increased by the time they spend reading books and decreased by the length of exposure to screen-based media. *Acta Paediatrica*, 107(4), 685–693.
DOI: 10.1111/apa.14176
- Huber, B., Highfield, K. & Kaufman, J. (2018a). Detailing the digital experience: Parent reports of children's media use in the home learning environment. *British Journal of Educational Technology*, 49(5), 821–833. DOI: 10.1111/bjet.12667
- Huber, B., Yeates, M., Meyer, D., Fleckhammer, L., & Kaufman, J. (2018b). The effects of screen media content on young children's executive functioning. *Journal of Experimental Child Psychology*, 170, 72–85.
DOI: 10.1016/j.jecp.2018.01.006
- Huotilainen, M., Kujala, A., Hotakainen, M., Parkkonen, L., Taulu, S., Simola, J., ... & Näätänen, R. (2005). Short-term memory functions of the human fetus recorded with magnetoencephalography. *Neuroreport*, 16(1), 81–84.
- Kabali, H. K., Irigoyen, M. M., Nunez-Davis, R., Budacki, J. G., Mohanty, S. H., Leister, K. P. & Bonner, R. L. (2015). Exposure and use of mobile media devices by young children. *Pediatrics*, 136(6), 1044–1050. DOI: 10.1542/peds.2015-2151
- Karadağ, E., Tosuntaş, Ş. B., Erzen, E., Duru, P., Bostan, N., Şahin, B. M., ... & Babadağ, B. (2015). Determinants of phubbing, which is the sum of many virtual addictions: A structural equation model. *Journal of Behavioral Addictions*, 4(2), 60–74. DOI:10.1556/2006.4.2015.005
- Kirkorian, H. L., Pempek, T. A., Murphy, L. A., Schmidt, M. E. & Anderson, D. R. (2009). The impact of background television on parent–child interaction. *Child Development*, 80(5), 1350–1359. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2009.01337.x
- Kisilevsky, B. S., Hains, S. M., Lee, K., Xie, X., Huang, H., Ye, H. H., ... (2003). Effects of experience on fetal voice recognition. *Psychological Science*, 14(3), 220–224.
DOI: 10.1111/1467-9280.02435
- Kuhl, P. K. (2007). Is speech learning 'gated' by the social brain?. *Developmental Science*, 10(1), 110–120. DOI: 10.1111/j.1467-7687.2007.00572.x

- Kuhl, P. K. (2014). Early language learning and the social brain. *Cold Spring Harbor Symposia on Quantitative Biology*, 79, 211–220.
DOI: 10.1101/sqb.2014.79.024802
- Kuhl, P. K., Andruski, J. E., Chistovich, I. A., Chistovich, L. A., Kozhevnikova, E. V., Ryskina, V. L., ... & Lacerda, F. (1997). Cross-language analysis of phonetic units in language addressed to infants. *Science*, 227(5326), 684–686.
- Kuhl, P. K., Tsao, F. M. & Liu, H. M. (2003). Foreign-language experience in infancy: Effects of short-term exposure and social interaction on phonetic learning. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 100(15), 9096–9101.
- Kunnari, S. & Paavola, L. (2012). Vuorovaikutus äänteellisen kehityksen perustana. Teoksessa S. Kunnari, T. Savinainen-Makkonen (toim.): *Pienten sanat: lapsen äänteellinen kehitys* (57–62). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Käypähoito. (2016). Lainattu 23.10.2018. Saatavilla:
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=nix00918>
- Landry, S. H., Smith, K. E. & Swank, P. R. (2006). Responsive parenting: establishing early foundations for social, communication, and independent problem-solving skills. *Developmental Psychology*, 42(4), 627–642.
DOI: 10.1037/0012-1649.42.4.627
- Landry, S. H., Smith, K. E., Swank, P. R. & Miller-Loncar, C. L. (2000). Early maternal and child influences on children's later independent cognitive and social functioning. *Child Development*, 71(2), 358–375.
- Launonen, K. (2007). *Vuorovaikutus: kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin*. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Lauricella, A. R., Wartella, E. & Rideout, V. J. (2015). Young children's screen time: The complex role of parent and child factors. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 36, 11–17. DOI: 10.1016/j.appdev.2014.12.001
- Lee, Y. K., Chang, C. T., Lin, Y. & Cheng, Z. H. (2014). The dark side of smartphone usage: Psychological traits, compulsive behavior and technostress. *Computers in Human Behavior*, 31, 373–383. DOI: [10.1016/j.chb.2013.10.047](https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.10.047)
- Leinonen, M., Otonkorpi-Lehtoranta, K. & Heiskanen, T. (2017). Kyselyhaastattelu Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (Toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* (87–110). Tampere: Vastapaino.

- Lillard, A. S., Drell, M. B., Richey, E. M., Boguszewski, K. & Smith, E. D. (2015). Further examination of the immediate impact of television on children's executive function. *Developmental Psychology*, 51(6), 792–805. DOI: 10.1037/a0039097
- Lyytinen, P. & Lyytinen, H. (2003). Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) *Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle* (87–121). Helsinki: WSOY.
- Messinger, D. M., Ruvolo, P., Ekas, N. V. & Fogel, A. (2010). Applying machine learning to infant interaction: The development is in the details. *Neural Networks*, 23(8-9), 1004–1016. DOI: 10.1016/j.neunet.2010.08.008
- Murphy, T. P. & Laible, D. J. (2013). The influence of attachment security on preschool children's empathic concern. *International Journal of Behavioral Development*, 37(5), 436–440. DOI: 10.1177/0165025413487502
- Mäkelä, J. (2003). Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.): *Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle* (3–43). Helsinki: WSOY
- Mäkelä, J. & Salo, S. (2011). Theraplay-vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutushoito lasten mielenterveysongelmissa. *Duodecim*, 127(4), 327–34.
- Mäntymaa, M. & Puura, K. (2011). Varhainen vuorovaikutus ja aivojen kehitys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.): *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen* (17–27). Helsinki: WSOYpro.
- O'Mahony, S. M., Clarke, G., Dinan, T. G. & Cryan, J. F. (2017). Early-life adversity and brain development: is the microbiome a missing piece of the puzzle? *Neuroscience*, 342: 37–54. DOI: 10.1016/j.neuroscience.2015.09.068
- Paavonen, E. J., Pennonen, M., Roine, M., Valkonen, S. & Lahikainen, A. R. (2006). TV exposure associated with sleep disturbances in 5-to 6-year-old children. *Journal of sleep research*, 15(2), 154–161. DOI: 10.1111/j.1365-2869.2006.00525.x
- Paavonen, E. J., Roine, M., Pennonen, M. & Lahikainen, A. R. (2009). Do parental co-viewing and discussions mitigate TV-induced fears in young children?. *Child: care, health and development*, 35(6), 773–780. DOI: 10.1111/j.1365-2214.2009.01009.x
- Pagani, L. S., Fitzpatrick, C., Barnett, T. A. & Dubow, E. (2010). Prospective associations between early childhood television exposure and academic, psychosocial,

- and physical well-being by middle childhood. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 164(5), 425–431. DOI: [10.1001/archpediatrics.2010.50](https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2010.50)
- Pajulo, M. (2018). Viekö älylaite vauvalta vanhemman? *Lääkärilehti* 73(8), 494–495
- Partanen, E., Kujala, T., Näätänen, R., Liitola, A., Sambeth, A. & Huotilainen, M. (2013). Learning-induced neural plasticity of speech processing before birth. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 110(37): 15145–15150. DOI: 10.1073/pnas.1302159110
- Pesonen, A. K. (2010). Varhainen vuorovaikutus on suotuisan psyykkisen kehityksen edellytys. *Duodecim*, 126(5), 515–520.
- Pinker, S. (1994). *The Language Instinct*. London: Penguin Books.
- Poll, G. H. & Miller, C. A. (2013). Late talking, typical talking, and weak language skills at middle childhood. *Learning & Individual Differences*, 26, 177–184. DOI: 10.1016/j.lindif.2013.01.008
- Punamäki, R. L. (2011). Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen* (95–114). Helsinki: WSOYpro.
- Pääkkönen, H. (2010). Perheiden aika ja ajankäyttö: Tutkimuksia kokonaistyöajasta, vapaaehtoistyöstä, lapsista ja kiireestä. Tilastokeskuksen tutkimuksia. Haettu 12.12.2018. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66608/978-951-44-8127-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Radesky, J. S., Kistin, C. J., Zuckerman, B., Nitzberg, K., Gross, J., Kaplan-Sanoff, M., ... & Silverstein, M. (2014). Patterns of mobile device use by caregivers and children during meals in fast food restaurants. *Pediatrics*, 133(4), 843–849. DOI: [10.1542/peds.2013-3703](https://doi.org/10.1542/peds.2013-3703)
- Radesky, J., Miller, A. L., Rosenblum, K. L., Appugliese, D., Kaciroti, N. & Lumeng, J. C. (2015). Maternal mobile device use during a structured parent–child interaction task. *Academic Pediatrics*, 15(2), 238–244. DOI: [10.1016/j.acap.2014.10.001](https://doi.org/10.1016/j.acap.2014.10.001)
- Ramírez-Esparza, N., García-Sierra, A. & Kuhl, P. K. (2014). Look who's talking: speech style and social context in language input to infants are linked to concurrent and future speech development. *Developmental Science*, 17(6), 880–891. DOI: 10.1111/desc.12172

- Raveikko, L. (2018). Puheterapeutteja on liian vähän. Savon Sanomat -verkkojulkaisu 27.8.2018. Haettu 13.12.2018. Saatavilla:
<https://www.savonsanomat.fi/paakirjoitukset/maanantaivieras/Puheterapeutteja-on-liian-v%C3%A4h%C3%A4n/1246787>
- Reed, J., Hirsh-Pasek, K. & Golinkoff, R. M. (2017). Learning on hold: Cell phones sidetrack parent-child interactions. *Developmental Psychology*, 53(8), 1428–1436.
 DOI: 10.1037/dev0000292
- Richert, R. A., Robb, M. B., Fender, J. G. & Wartella, E. (2010). Just a talking book? Word learning from baby videos. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 164(5), 432–437. DOI: 10.1348/026151008X320156
- Richert, R. A., Robb, M. B. & Smith, E. I. (2011). Media as social partners: The social nature of young children's learning from screen media. *Child Development*, 82(1), 82–95. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01542.x
- Rideout, V. J. (2013). Zero to Eight: children's Media Use in America 2013. Lainattu 19.11.2018. Saatavilla: <https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013>
- Rideout, V. J. (2017). *The Common Sense census: Media use by kids age zero to eight*. San Francisco, CA: Common Sense Media. Lainattu 26.11.2018. Saatavilla: https://www.commonsensemedia.org/sites/default/files/uploads/research/0-8_executivesummary_release_final_1.pdf
- Rispoli, K. M., McGoe, K. E., Koziol, N. A. & Schreiber, J. B. (2013). The relation of parenting, child temperament, and attachment security in early childhood to social competence at school entry. *Journal of School Psychology*, 51(5), 643–658.
 DOI: 10.1016/j.jsp.2013.05.007
- Rowe, M. L. (2012). A longitudinal investigation of the role of quantity and quality of child-directed speech in vocabulary development. *Child Development*, 83(5), 1762–1774. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2012.01805.x
- Rutter, M. (2011). Biological and experiential influences on psychological development. Teoksessa Keating, D. P. (toim.): *Nature and Nurture in Early Child Development* (7–44). New York: Cambridge University Press.
- Ruusuvuori, J. & Nikander, P. (2017). Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (Toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* (427–442). Tampere: Vastapaino.

- Salo, S. (2003). Kiintymyssuhteen merkitys elämänsäajan aikana. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.): *Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle* (44–77). Helsinki: WSOY.
- Salo, S. & Flykt, M. (2013). The impact of parental addiction on child development. Teoksessa Suchman, N., Pajulo, M., Mayes, L., (Toim.), *Parenting and substance addiction: Developmental approaches to intervention* (195–210). New York: Oxford University Press.
- Saunders, H., Kraus, A., Barone, L. & Biringen, Z. (2015). Emotional availability: theory, research, and intervention. *Frontiers in Psychology*, 6(1069). DOI: 10.3389/fpsyg.2015.01069
- Savci, M. & Aysan, F. (2017). Technological addictions and social connectedness: Predictor effect of Internet addiction, social media addiction, digital game addiction and smartphone addiction on social connectedness. *Dusunen Adam: Journal of Psychiatry & Neurological Sciences*, 30(3), 202–216. DOI: 10.5350/DAJPN2017300304
- Savinainen-Makkonen, T. & Kunnari, S. (2009). Puheen, kielen ja kommunikoinnin kehitys lapsuudessa. Teoksessa O. Aaltonen, R. Aulanko, A. Iivonen, A. Klippi & M. Vainio (toim.): *Puhuva ihminen: puhetieteiden perusteet* (114–121). Helsinki: Otava.
- Savinainen-Makkonen, T. & Kunnari, S. (2012). Diagnosoinnin haasteita. Teoksessa Kunnari, S. & T. Savinainen-Makkonen, T. (toim.): *Mistä on pienten sanat tehty - lasten äänteellinen kehitys* 169–172. Helsinki: WSOY.
- Schmidt, M. E., Pempek, T. A., Kirkorian, H. L., Lund, A. F. & Anderson, D. R. (2008). The effects of background television on the toy play behavior of very young children. *Child Development*, 79(4), 1137–1151. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2008.01180.x
- Solomon-Moore, E., Sebire, S. J., Macdonald-Wallis, C., Thompson, J. L., Lawlor, D. A. & Jago, R. (2017). Exploring parents' screen-viewing behaviours and sedentary time in association with their attitudes toward their young child's screen-viewing. *Preventive Medicine Reports*, 7, 198–205. DOI: 10.1016/j.pmedr.2017.06.011
- Sosiaali- ja terveysministeriö. (2018). Lainattu 27.11.2018. Saatavilla: <https://stm.fi/neuvolat>

- Strasburger, V. C., Hogan, M. J., Mulligan, D. A., Ameenuddin, N., Christakis, D. A., Cross, C., ... & Moreno, M. A. (2013). Children, adolescents, and the media. *Pediatrics*, 132(5), 958–961. DOI:10.1542/peds.2013-2656
- Suomen Puheterapeuttiliitto. (2018). Haettu 10.12.2018. Saatavilla: <https://puheterapeuttiliitto.fi/liitto-ja-jasenyys/liitto-lyhyesti/>
- Taipale, J. (2017). Addiktioita on tarkasteltava laajemmin. *Lääkärilehti* 72(41), 2292–2293.
- Taylor, Z. E., Eisenberg, N., Spinrad, T. L., Eggum, N. D. & Sulik, M. J. (2013). The relations of ego-resiliency and emotion socialization to the development of empathy and prosocial behavior across early childhood. *Emotion*, 13(5), 822–831. DOI: [10.1037/a0032894](https://doi.org/10.1037/a0032894)
- Tilastokeskus. (2014). Ajankäyttötutkimus 2009. Haettu 12.12.2018. Saatavilla: http://tilastokeskus.fi/til/akay/2009/06/akay_2009_06_2014-02-06_fi.pdf
- Tomopoulos, S., Dreyer, B. P., Berkule, S., Fierman, A. H., Brockmeyer, C. & Mendelsohn, A. L. (2010). Infant media exposure and toddler development. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 164(12), 1105–1111. DOI:10.1001/archpediatrics.2010.235
- Topping, K., Dekhinet, R. & Zeedyk, S. (2011). Hindrances for parents in enhancing child language. *Educational Psychology Review*, 23(3), 413–455. DOI: 10.1007/s10648-011-9169-4
- Trevarthen, C. & Aitken, K. J. (2001). Infant intersubjectivity: Research, theory, and clinical applications. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 42(1), 3–48.
- Yle. (2015). Yle-verkkosivusto. Lainattu 25.10.2018. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-8356936>
- Vandewater, E. A., Rideout, V. J., Wartella, E. A., Huang, X., Lee, J. H. & Shim, M. S. (2007). Digital childhood: electronic media and technology use among infants, toddlers, and preschoolers. *Pediatrics*, 119(5), 1006–1015.
- Vaughan Van Hecke, A., Mundy, P. C., Acra, C. F., Block, J. J., Delgado, C. E., Parlade, M. V., ... & Pomares, Y. B. (2007). Infant joint attention, temperament, and social competence in preschool children. *Child Development*, 78(1), 53–69. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2007.00985.x

- Weisleder, A., Mazzuchelli, D. S., Lopez, A. S., Neto, W. D., Cates, C. B., Gonçalves, H. A., ... & Mendelsohn, A. L. (2018). Reading Aloud and Child Development: A Cluster-Randomized Trial in Brazil. *Pediatrics*, *141*(1).
DOI: 10.1542/peds.2017-0723
- Yurovsky, D. & Frank, M. C. (2017). Beyond naïve cue combination: Salience and social cues in early word learning. *Developmental Science*, *20*(2).
DOI: 10.1111/desc.12349
- Zimmerman, F. J. & Christakis, D. A. (2005). Children's television viewing and cognitive outcomes: a longitudinal analysis of national data. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, *159*(7), 619–625.
- Zimmerman, F. J., Christakis, D. A. & Meltzoff, A. N. (2007). Associations between media viewing and language development in children under age 2 years. *The Journal of Pediatrics*, *151*(4), 364–368.
- Ziv, Y., Umphlet, K. L. C., Olarte, S. & Venza, J. (2018). Early childhood trauma in high-risk families: associations with caregiver emotional availability and insightfulness, and children's social information processing and social behavior. *Attachment & Human Development*, *20*(3), 309–332.
DOI: 10.1080/14616734.2018.1446738

Tutkimustiedote

Hei!

Opiskelen logopediaa Helsingin yliopistossa ja etsin pro gradu –tutkielmaani varten puheterapeutteja haastateltaviksi. Aiheenani on pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käytön yleistymisen mahdolliset vaikutukset lapsen kehittyviin kielellisiin ja vuorovaikutustaitoihin.

Vanhempien lisääntyvä mobiililaitteiden käyttö on ollut esillä mediassa viime vuosina ja mielipiteitä aiheesta on puolesta ja vastaan. Myös huoli lasten kielen kehityksestä on nostettu esiin keskusteluissa digitalisaation lisääntymisen haittapuolena. Kyseessä on kuitenkin suhteellisen uusi ilmiö, josta on saatavilla vasta hyvin vähän tutkimustietoa. Tarkoitukseni olisikin nyt kartoittaa pidempään alalla olleiden puheterapeuttien ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia aiheesta. Näkökulmana on mahdollisesti varhaisten vuorovaikutustilanteiden katkeilevuus tai vähyys ja siitä ehkä aiheutuva lapsen kokema vanhemman ennustettavuuden puute.

Toivon saavani haastateltaviksi puheterapeutteja, jotka ovat työssä ollessaan kokeneet mobiililaitteiden yleistymisen. Olisi eduksi, jos haastateltava olisi työskennellyt sellaisissa työtehtävissä, joissa hän olisi saanut mahdollisimman paljon kokemusta pienistä lapsista, joilla ei olisi välttämättä kehityksellisiä puheen- ja kielenkehityksen riskejä.

Aineistonkeruumenetelmänä on puolistrukturoitu teemahaastattelu, joka etenee keskustelunomaisesti ennalta määriteltujen ja mahdollisesti haastattelussa esiin nousevien teemojen mukaisesti. Haastattelut olisi tarkoitus suorittaa yksilöhaastatteluina ja mahdollisuuksien mukaan osa niistä voitaisiin tehdä myös pari- tai ryhmähaastatteluna. Yksilöhaastattelut äänitetään aineiston litterointia ja jatkokäsittelyä varten. Mahdollinen ryhmähaastattelu videoidaan, jotta puhujien puheenvuorot olisi mahdollista erottaa toisistaan litterointivaiheessa.

Haastattelut voidaan suorittaa sovitusti toukokuusta 2018 alkaen haastateltavan toiveiden mukaisesti esimerkiksi hänen työpaikallaan tai Helsingin yliopiston tiloissa. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Aineisto käsitellään luottamuksellisenä ja anonyymisti ja se tuhotaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkielman on tarkoitus valmistua vuoden 2018 aikana. Tutkielman ohjaajana toimii logopedian professori Kaisa Launonen. Mikäli haluat osallistua tutkimukseen tai haluat siitä lisätietoa, ota minuun yhteyttä sähköpostitse tai puhelimitse!

Ystävällisin terveisin,

Johanna Lahtinen

Logopedian opiskelija

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Osallistun Pro gradu –tutkielman haastatteluun, jonka avulla kartoitetaan puheterapeuttien näkemyksiä pienten lasten vanhempien mobiililaitteiden käytön yhteyksistä lapsen varhaisiin kielen ja vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Hyväksyn, että haastatteluaineistoa voidaan käyttää kyseisen tutkielman tulosten esittelyyn. Aineisto käsitellään täysin luottamuksellisesti ja anonyymisti, eikä tutkimusaineistoa arkistoida tutkimuksen päätyttyä. Olen perehtynyt tutkielman tekijän laatimaan tutkimustiedotteeseen, jossa kerrotaan tutkimuksen tarkoituksesta, sen toteuttamisesta ja tutkittavana olemisen oikeuksista. Olen tietoinen, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja voin halutessani perua tai keskeyttää osallistumiseni koska tahansa.

Päiväys	Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys
---------	--

Päiväys	Haastattelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
---------	--

Pro gradu –tutkielman tekijä:

Johanna Lahtinen

Logopedian opiskelija, Helsingin yliopisto, Lääketieteellinen tiedekunta

Haastattelurunko

1. Kartoitetaanko/ keskustellaanko lasten ensikäynneillä vanhempien mobiililaitteiden käyttötottumuksista ja millä tavalla se tehdään?
 - esitietolomake
 - vanhempien asenteet käyttöä kohtaan
2. Millaista vanhempien mobiililaitteiden käyttö on nykyään ja onko todettavissa muutosta entiseen?
 - onko digiaikakausi ehkä lisännyt näiden käyttöä myös pienten lasten vanhemmilla?
3. Koetko, että vanhempien lisääntyneellä mobiililaitteiden käytöllä voisi mahdollisesti olla jonkinlaista vaikutusta lapsen kehitykseen?
4. Mihin sillä voisi olla vaikutusta?
 - varhainen vuorovaikutus
 - vuorovaikutustaitojen omaksuminen
 - kielen oppiminen
5. Millä tavalla lapsen ensikäynnillä keskustellaan vanhempien hoiva- ja vuorovaikutuskäyttäytymisestä vai perustuuko puheterapeutin näkemys ainoastaan havainnointiin?
 - esitietolomake
 - vanhempien tietotaito varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä
6. Millä tavalla vanhempien tavanomaista hoiva- ja vuorovaikutuskäyttäytymistä lapsen kanssa voisi kuvailla ja eroaako se jollain tavalla entisestä?
7. Millä tavalla lasten tavanomaista vuorovaikutuskäyttäytymistä vanhemman tai puheterapeutin kanssa voisi kuvailla ja eroaako se jollain tavalla entisestä?

8. Vanhemman ja lapsen välisessä varhaisessa vuorovaikutuksessa painotetaan ennustettavuuden ja pysyvyyden/ turvan tunteen merkitystä. Voiko mobiililaitteiden runsas käyttö uhata näiden olemassaoloa?

9. Jos voi, kuinka se voisi käytännössä tulla esiin?

- vaikuttaako vanhemman mobiililaitteiden käyttö lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen määrään tai laatuun
- vaarantaako vanhemman mobiililaitteiden käyttö lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen ennustettavuutta
- vaarantaako vanhemman mobiililaitteiden käyttö lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen pysyvyyttä tai vanhemman läsnäoloa

10. Voivatko vanhempi ja lapsi olla eri vuorovaikutuskontekstissa, jos vanhempi puhuu puhelimeen tai käyttää mobiililaitteita?

- millaisia vaikutuksia sillä voisi olla?

11. Kuinka puheterapeuttina näet mobiililaitteiden käytön osana puheterapiaa ja osana lasten arkea silloin, kun se ei ole puhetta korvaava tai tukeva kommunikointikeino?

- uhka vai mahdollisuus
- lasten asenteet ja toiveet
- motivaatio

12. Vapaa sana

